

Betleri – «løsgjengeriets livsnerve»?

En studie av synet på tigging i perioden 1890- 1918

Ingvild Christine Fauske Anderssen

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Universitetet i Bergen

Våren 2023

Abstract

This Master's thesis explores societal actors and the authorities' perceptions of begging during the period from 1890 to 1918. During this period, begging was separated from the Poor Relief Act and incorporated into the Vagrancy Act (Lov om løsgjængeri, betleri og drukkenskap) of 1900. The Vagrancy Act did not represent anything new in terms of criminalizing the beggar, on the contrary, it represented a shift from forced labour to imprisonment. In the aftermath of the Vagrancy Act, a debate arose as to whether habitual begging should be decriminalized as punishment or not. The debate primarily took place in the Norwegian parliament, Stortinget, where two clear positions emerged.

The conservative right-wing argued for the traditional hegemonic view of beggars as unemployed, lazy, idleness and degenerated individuals. Begging had always been closely associated with poverty, but the debate in Stortinget and legislative work brought begging closer to the so-called "vagrancy system". Begging was seen as a way to make a living without regular work and was regarded as the livelihood of unemployed vagrants and vagabonds. It was necessary to control and neutralize these individuals in who prevent spread of their bad moral. The hegemonic understanding of begging was that it was the root of idleness, and idleness was the root for all bad moral.

The view of beggars was challenged by the left-wing, and this position represented a more humane understanding of beggars. It emphasized that the beggars were not to blame for their situation, but there were other factors such as fluctuations in the labour market. It was the state responsibility to take care of them who were unable to do it themselves. The entry of the Labour party into the parliament brought elements of socialist politics and class struggle into the debate about beggars. The party emphasized involuntary unemployment and the poverty in workplaces who were vulnerable to fluctuations. The Labour Party provided support to the left-wing's humane view of beggars. The disagreement and differences between the two perceptions during the period this thesis covered were solidified, and the hegemonic perception remained dominant.

English title: Begging – vagrant's way of life. A study of the view of begging in the period 1890- 1918.

Forord

Denne oppgaven er i sin helhet dedisert til min mamma, Gerd Karin Fauske.

Det har vært en lang reise og jeg er takknemlig at for at jeg fikk fullføre det jeg startet på. Jeg vil først og fremst rette en stor takk til min veileder Frode Ulvund. Han har raust delt av sin kunnskap, gitt konkrete, gode tilbakemeldinger, litteraturtips, og ikke minst gitt meg sjansen til å skrive ferdig oppgaven. Takk!

Det hører med at Frode på hjemmebane også må få sin fortjente takk. Han har tatt « det tredje skiftet» og prøvd å virke interessert i stortingsdebatter, lovverk og tiggerier med ulikt hell. I tillegg har han beholdt roen og troen på at dette skulle gå veien. Det er en gjeng på rom 224 på Fyllingsdalen vgs. som også fortjener noen ord. Dere har hatt trua på meg og heiet meg frem med oppmuntrende og heiarop.

Til slutt må mine fine tenåringer, Sebastian og Rebecca, få en takk for at de har dratt meg ut av boblen og tatt meg med på tenåringslivets høyder og fall.

Innhold

Kapitel 1. Innledning	8
1.1 Presentasjon av tema.....	8
1.2 Problemstilling	10
1.3 Begrepsavklaring.....	10
1.4 Avgrensning	11
1.5 Disposisjon	12
1.6 Aktører	13
1.7 Metode.....	14
1.8 Kilder	16
1.8.1. Lovverk og motivarbeid	16
1.8.2 Stortingsforhandlinger	17
1.8.3 Aviser.....	18
1.8.4 Understøttelsesforeningen til Motarbeidelse af Betleri.....	19
1.9 Forskningslitteratur.....	19
Kapittel 2. Historisk bakgrunn	22
2.1 Innledning	22
2.2 Fattigdomssynet fra 1100 til 1800- tallet.....	22
2.2.1 Tidlig forståelse av fattigdom	22
2.2.2. De verdige og uverdige fattige.....	25
2.3 Fattiglovene på 1800-tallet.....	27
2.4 Kimen til moderne sosialpolitikk.....	30
2.5 Nye kriminalpolitiske strømminger på tampen av 1800-tallet	31
2.6 Oppsummering	34
Kapittel 3. Løsgjengerloven blir til og synet på betleri anno 1900.	35
3.1 Innledning	35
3.2 Et konservativt og hegemonisk syn på tiggeren.	36
3.2.1 En bekymring om omstreifervesenet og betleri	36
3.2.2 Strafferettskommisjonen, motivarbeid og betleri	38
3.2.3 Oppsummering	40
3.3 I skyggen av «omstreifervesenet».	41
3.3.1 Den norske kriminalistforeningen og betleri	41
3.3.2 Walnum og betleri	42
3.3.3 Christianias understøttelsesforening til Modarbeidelse af Betleri.....	44

3.3.4 Oppsummering	47
3.4 Løsgjengerloven og betleri.....	47
3.4.1 Behandling av lovforslaget.....	47
3.4.2 Kritiske røster i Stortinget.....	49
3.5 Fattigdom og betleri – en serie i Aftenposten.....	54
3.6 Delkonklusjon.....	56
Kapittel 4. «Det kan hende, at dette forslag vil falde»	58
4.1 Innledning	58
4.2 Politiske aktører og ideologisk ståsted.....	59
4.2.1 Castberg og Myrvang	59
4.2.2 Castberg politikk og ideologi.....	60
4.3 Forslag om opphevelse av straff for betleri.....	61
4.3.1 Oppsummering	64
4.4 Flertydig anbefaling fra sosialkomiteen.....	64
4.4.1 Sammensetning i sosialkomiteen	64
4.4.2 Oppsummering	66
4.5. Politisk posisjoner i betleridebatten 1907	67
4.6. Betleridebatten i 1907	68
4.6.1 Samfunnet krav og folkets plikter.....	68
4.6.2 Fattigvesenets rolle.....	70
4.6.3 Den sedvanemessige betler.....	71
4.6.4 Pressens innflytelse.....	74
4.6.5 Løsgjengerlovens effektivitet og vilkårlighet.....	75
4.6.6 Arbeideren uten arbeid.....	78
4.7. Delkonklusjon.....	80
Kapittel 5. Betleribestemmelsene -« ikke nødvendig, ikke rettfærdig, ikke humant»	81
5.1 Innledning	81
5. 2 Opptakten til debatten i 1918.....	82
5.2.1 En vurdering av løsgjengerloven.....	82
5.2.2 Betleri – en sosial eller juridisk utfordring ?	84
5.2.3 Abrahamsen sitt menneskesyn.....	86
5.2.4 Avstand og uenighet mellom departement og justiskomite.....	88
5.2. 5 Oppsummering	89
5.3 Betleridebatten 1918.....	90

5.3.1 Politisk posisjoner i debatten.....	90
5.3.2 Politi lov, sosial lov eller klasselov?	91
5.3.3 Ris bak speilet	93
5.3.4 « Den almindelige betler» og «kvalifiserete betler».	94
5.3.5 Dårlige oppdragere og arvelige laster.....	96
5.3.6 Oppsummering	97
5.4 Delkonklusjon.....	98
Kapittel 6. Konklusjon	100
Litteraturliste	104
Kilder	107

Kapitel 1. Innledning

1.1 Presentasjon av tema

Temaet for denne oppgaven er hvordan myndigheter og sentrale samfunnsaktører så på tiggere, og hvilke reaksjonsformer som ble fremmet ovenfor tiggere i tidsrommet 1890-1918. Denne oppgaven vil derfor også se på hvilken politikk som ble ført overfor tiggere (også omtalt som betling) på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Tiggere og fattigdom henger tett sammen, og begge deler har ofte blitt sett på som en samfunnsutfordring på tvers av tid og sted. Det er en del av det moderne bybildet, og det er mange myter og meninger rundt disse individene med sin utstrakte hånd og bøyde hodet. Det har vært ulike måter å yte hjelp til de fattige og ulike måter å definere de fattige på. Fattigdom kan forstås på ulike måter, men i denne masteroppgaven forstås fattigdom som at deler av befolkningen i et samfunn ikke er i stand til å livnære og forsørge seg selv uten hjelp fra andre. I vårt moderne samfunn har det ofte vært en oppfattelse av at samfunnet har en plikt til å hjelpe de som ikke klarer seg selv. Det har vært en forståelse for at de som ikke klarer å skaffe mat og andre nødvendigheter til livets opphold skal få hjelp fra det offentlige, men på samme tid har dette vært et spørsmål av økonomisk karakter for samfunnet som har vært med å definere hjelpen til disse menneskene.

De tette båndene mellom fattigdom og tiggere er noe som i liten grad har endret seg stort over tid, selv om forestillingen om både de fattige og tiggere har endret seg i takt med de store samfunnsendringene fra 1700-tallet og frem til i dag. Samfunnets håndtering av tiggere er fremdeles relevant å se på og et politisk aktuelt spørsmål som med ujevne mellomrom blir løftet frem i den offentlige debatten. Debatten blusset særlig opp når løsgjengerloven ble opphevet i 2006, og etter den tid har det vært tilbakevendende diskusjoner i de store byene i Norge. Hvis vi ser i aviser fra rundt 1890-tallet, vil man kunne se at man var opptatt av å finne løsninger på mennesker som tigget, men det ble også knyttet tett sammen med det som ble kaldt omstreifervesenet (ofte en av mange benevnelser knyttet til særlig romanifolket). Tiggere har og er fremdeles sett på som en samfunnsutfordring, og hvordan samfunnet og myndigheter har håndtert tiggere speiler ofte hvordan synet på fattigdom og individer i bunnsjiktet blir sett på.

Det har vært en lang tradisjon for at samfunnet og myndigheter har skilt de såkalt verdige fattige fra de uverdige fattige. Det var de verdige fattige som samfunnet ønsket å yte hjelp til, og hjelpe individer som av rimelige grunner ikke klarte å livnære seg til livets opphold. De verdige fattige ble ofte forstått som mennesker som var i nød og ikke klarte å livnære seg av opplagte årsaker som fysisk sykdom, et fysisk handicap, barn og eldre, og det er disse individene samfunnet har forsøkt å verne og hjelpe i ulik grad. De individene som samfunnet derimot i mindre grad har følt en plikt til å hjelpe har vært voksne, arbeidsføre individer som tilsynelatende kunne forsørge seg selv og familiene sine, og denne gruppen fattige har blitt betegnet som de uverdige fattige. Dette er mennesker som vi i dag kanskje kan kjenne igjen som rusmisbrukere, lettere psykisk utviklingshemmede, mennesker med psykisk uhelse, arbeidsledige og andre som har vansker med å passe inn i boksene i samfunnet og holde på fast arbeid. Disse individene får både de basale behovene dekket og samfunnet strekker seg mot å gi alle et verdig liv, men dette har slett ikke vært en tanke og et mål før.

Den nye fattigloven av 1900 regulerte de som ble sett på som verdige fattige, gamle og syke. Det kom etter hvert andre tiltak for å hjelpe og regulere denne gruppen av fattige. Samme år som fattigloven ble vedtatt ble også *Lov om løsgjænger, Betleri og Drukkenskap* vedtatt, og denne loven skulle i utgangspunktet uskadeliggjøre og forebygge omstreifere og løsgjengere sin umoralske livsførsel. Det var en tredelt lov som i all hovedsak var en lov for dem samfunnet anså som uverdige fattige og ble oppfattet som moralsk farlige for samfunnet. På sett og vis straffet samfunnet ikke en kriminell handling, men samfunnet straffet en bestemt måte å leve på.¹ Denne loven kan tolkes som at samfunnet brukte den som et vern mot den laveste samfunnsklassen og de som ble kalt omstreifere sin umoralske livsførsel. Tiggende (betleri) og drukkenskap ble forstått som noe som førte med seg både lediggang og arbeidsskyhet, og individer som tigget og drakk ble også regulert og kontrollert av løsgjengerloven.

Med opptakten, vedtaket og iverksettelse av løsgjengerloven, oppsto det en debatt om hvordan samfunnet burde håndtere de som tigget, og etter hvert kom det forslag om endringer av lovparagrafene som tok for seg betleri i løsgjengerloven. I 1907, samme år som løsgjengerloven ble iverksatt, fremmet arbeiderdemokratene Johan Castberg og Thore Myrvang forslag i Stortinget om opphevelse av to betleriparagrafer.² I de neste årene ble

¹ Ulvund 2001: 401.

² Stortingsforhandlinger 1906/1907, Dokument Nr. 2: 1.

betleriparagrafene med ujevne mellomrom debattert da endringsforslag ble fremmet i Stortinget. I 1918 ble løsgjengerloven revidert³

1.2 Problemstilling

Målet med denne masteroppgaven er å sette søkelys på tiggere som ofte har vært noe usynlig i historiske fremstillinger. Derfor vil jeg i denne masteroppgaven undersøke:

Hvilke forestillinger fantes i samfunnet om betleri (tiggeri) i tiden fra løsgjengerloven ble diskutert og vedtatt i 1900 til revisjonen av loven i 1918?

Ved å følge debatten rundt løsgjengerloven, fra motivarbeidet og debatten i tiåret før den ble vedtatt i 1900 til den ble revidert i 1918, er det mulig å følge hvilke forestillinger om tiggere som hadde gjennomslag i samfunnet. Jeg skal undersøke hvilke politiske posisjoner som etablerte seg i debatten rundt tiggeri og i hvilken grad disse endret seg i løpet av debattene som ledet mot en revidert løsgjengerlov i 1918. Her er det relevant å se på om fremveksten av arbeiderbevegelsen og nye sosial-liberale parti på Stortinget utfordret eldre forestillinger om tiggere. Debattene vil speile nye forståelser der tiggeren ikke nødvendigvis ble ansett å ha skyld i sin elendighet selv, men tiggeren ikke hadde andre valg enn å tigge til livets opphold. Særlig arbeiderbevegelsen kan ventes å rette fokus på dette og kople fattigdom til ufrivillig arbeidsledighet hos arbeiderene som et resultat av arbeidsmarkedets konjunkturer.

1.3 Begrepsavklaring

Det er behov med noen begrepsavklaringer som blir brukt i masteroppgaven. Det er først og fremst bruken av betleri og betler som er hovedbeskjeftigelsen i denne masteroppgaven. Etter at jeg har lest ulike kilder og forskningslitteratur om emnet, har jeg den forståelse at betleri/betle/betler er synonymt med tiggeri/ tigge/ tigger. Om det er en distinksjon mellom disse to begrepene, har jeg lagt merke til at juristene og politikerne på Stortinget stort sett brukte begrepet betleri. Det er nærliggende å ta den slutning at betleri gjerne var en del av den juridiske diskursen og derfor ble begrepet betleri brukt når det var omtalt og ansett som en mulig kriminell handling og på skygge siden av samfunnet. I avisene er tigger og betler brukt mer om hverandre, men slik jeg har fått forståelsen av begrepet tiggeri ble det brukt

³ Larsen 2005: 76.

mer som et hverdagsbegrep for å spør om å få noe. Mens betleri i langt større grad blir knyttet til straffbare handlinger og livets skyggeside i avisene. I denne masteroppgaven vil både betleri og tiggeri bli brukt om hverandre uten videre distinksjon mellom begrepene, og tiggeri og betleri har begge betydning at et individ ber om økonomisk hjelp i form av penger eller naturalier.

Videre vil det i denne masteroppgaven bli brukt ulike ord for mennesker som levde sitt liv som omreisende, og her er det ofte romanifolket det egentlig er snakk om. Romanifolket ble ofte omtalt som omstreifere, landstrykere, vagabonder, omstreifervesenet, fantevesenet, fantefolket, taterne, taterfolket og taterkvinne.⁴ Dette er begreper for det reisende romanifolket som er foreldet i det norske språk i dag, og som ikke lenger er naturlige å bruke i 2023. Der disse uttrykkene er brukt i denne oppgaven er de satt i hermetegn for å markere en historisk bruk.

1.4 Avgrensning

Det er nødvendig å avgrense denne oppgaven innenfor en tidsramme da tigging er et fenomen vi kan følge frem til dags dato. Tidsperioden som oppgaven befinner seg innenfor viser endringene i forestillingen om tiggere i en tid da Norge var i brytning fra et førindustrialisert samfunn til et urbant, industrialisert samfunn. Det var også en pionerperiode for framveksten av det norske velferdssamfunnet, noe ikke minst Anne Lise Seips bok *Sosialhjelpsstaten blir til*⁵ har vist.

Jeg har måtte avgrenset masteroppgaven og nedslagsfeltet blir perioden 1890 til 1918, og det er særlig tre år som blir viktig for masteroppgaven i denne perioden, 1900, 1907 og 1918. Det er betleriparagrafene i løsgjengerloven som skaper rammene for masteroppgaven, da nedslagsfeltene i oppgaven er i samsvar med opptakten, vedtaket og iverksettelse av løsgjengerloven og betleriparagrafene. Det er særlig §11 og §12 som oppgaven vil følge, og dette er av den enkle grunn at det er disse paragrafene som blir foreslått opphevet både i 1907 og 1918.⁶

⁴ Dette er et utvalg av begreper som er brukt om romanifolket og grupper som levde av å være på reisefot i hele kildematerialet jeg har brukt.

⁵ Seip 1984 (1. utg), Seip 1994 (2. utg).

⁶ Stortingets forhandlinger 1906/ 1907, Dokument Nr. 2; Stortingets forhandlinger 1914, Indst. O. VIII; Stortingets forhandlinger 1916, Indst. XXI.

Løsgjengerloven ble vedtatt 30. mai 1900 etter ønske om en lov som regulerte i hovedsak «omstreifere» og det så kalte « fantefolket». For å få et klarere bilde av hvordan tigging ble forstått vil denne oppgaven strekke seg tilbake til 1890-tallet. Det blir også nødvendig å skissere opp et bakteppe som strekker seg enda lenger tilbake i tid, og dette blir gjort for å skape forståelse for at tigging og fattigdom ikke bare er et moderne fenomen. 1907 vil være et viktig år for mine undersøkelser av ulike grunner. For det første ble løsgjengerloven sanksjonert og vedtatt i 1900, men den ble ikke satt ut i livet før 1907 på grunn av at myndighetene måtte sikre at det var nok plasser ved arbeidsanstaltene.⁷ For det andre kom det et endringsforslag fra stortingsrepresentanter Thore Myrvang og Johan Castberg i 1906, og dette forslaget ble debattert i Odelstinget i 1907.⁸ Videre blir betlerispørsmålet tatt opp i perioden 1914 til 1918 i Stortinget. Perioden og studiet for denne oppgaven ender i 1918 da endringer i løsgjengerloven blir debattert og vedtatt av Stortinget.

1.5 Disposisjon

Oppgaven har en kronologisk inndeling og dette er gitt av opptakten, vedtaket og iverksettelsen av løsgjengerloven . Kapittel to vil ta for seg hvordan samfunnet har håndtert fattigdom og betleri lengre tilbake i tid enn oppgaven egentlig dekker. I dette kapitlet vil både synet på fattigdom og tigging bli skissert opp, samtidig som det vil vise hvordan myndighetene har reagert og sanksjonert mot denne gruppen mennesker med hjelp av et lovverk og med straff. Denne delen vil først være nødvendig for å kunne etablere hvilke fremstillinger av tigging som var den dominerende på slutten av 1800-tallet . Kapittel tre vil vise hvilke motiver som ligger til grunn for betleriparagrafene i løsgjengerloven, og samtidig vil det bli vist til andre kilder for å vise at det er ulike aktører som viser interesse for betlerisaken. Videre vil 1900 stå som et viktig år fordi dette er årstallet løsgjengerloven ble vedtatt og jeg vil se nærmere på hvordan tiggeren blir omtalt i debatten om løsgjengerloven i Stortinget. I kapittel fire vil jeg bevege meg frem til 1907 for å se om det kan spores endringer i hvordan man så på tiggere i betleridebatten på Stortinget. Det vil først være nødvendig å skissere opp noen av de politiske aktørene på Stortinget i perioden 1906- 1909.

⁷ Henriksen: 23.

⁸ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Dokument Nr. 2. ; Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 942- 965.

Her vil jeg se på hvordan forslaget som ble fremmet av Castberg og Myrvang, og hvordan dette ble mottatt i innstillingen og debatten i Odelstinget. I dette kapitlet vil det bli drøftet i hvilken grad arbeiderpartiet hadde en innvirkning på debatten. I kapittel fem vil jeg ta for meg revisjonsforslagene fra justis- og politidepartementet i 1914 og 1918, og jeg vil se hvordan betleriparagrafene blir diskutert i innstillingene og proposisjonene som omhandlet løsgjengerloven. Det vil likevel være den lange debatten i Odelstinget i 1918 som vil få mest oppmerksomhet av den enkle grunn at betleriparagrafene ble heftig diskutert. Før jeg vil avslutte med en kort avslutting der jeg viser til mine funn i denne oppgaven.

1.6 Aktører

Det er ulike aktører som uttaler seg og deltar i debatten om tigging, og disse aktørene viser ulike posisjoner og fremstillinger. Det er derfor nødvendig med en liten oversikt over noen av aktørene i denne oppgaven. Disse aktørene hadde ulike ståsteder og kontaktflate med tiggerne som kan vise seg i hvordan de fremstiller og posisjonerer seg med tanke på tiggeren. Bernard Getz og Straffelovkommisjonen hadde med sine teorier om strafferett og lite kontakt med individene som løsgjengerloven handlet om en teoretisk tilnærming til tiggerutfordringen. Stortinget var en aktør som vi kan dele mellom en radikal venstrefløy og en konservativ høyrefløy. Representantene for de ulike fløyene i betlerispørsmålet hadde ulike erfaringer og kontaktflate med tiggerne, men representantene kan likevel stå for stemmen til et tverrsnitt av befolkningen, selv om noen grupper ikke hadde stemmerett og var på den måten uten representasjon. Den norske kriminalistforening hadde ulike yrkesgrupper og kan ses som et talerør for leger, jurister, psykiatere, velgjørere og påtalemyndighetene. Det var også her ulike posisjoner og kontaktflate med tiggeren. Til slutt tilførte Kristianias understøttelsesforening for modarbeidelse af betlere en stemme for de som jobbet med fattige og tiggere på frivillig basis. Justis og politidepartementet var på den andre siden talerøret og stemmen til påtalemyndigheten og politiet, og hadde en annen kontaktrelasjon enn både de frivillig og andre yrkesgrupper. Da aktørene har ulik tilnærming og kontaktflate med tiggere vil dette påvirke hvilke ord og uttrykk de bruker om denne gruppen, og dette vil igjen gi ulike diskurser i omtalen rundt tiggerne.

1.7 Metode

I denne oppgaven er det ikke én metode som er benyttet, men det er brukt ulike metoder som har vært nyttig for å kunne svare på hvilken forestilling fortiden har hatt om betleren. Jeg har brukt et utvalg av ulike kilder, men hovedvekten har vært stortingsmeldinger og offentlige dokument. Det er kildene som har skapt grunnlag og vært avgjørende for hvilken måte jeg har jobbet på. Jeg har derfor brukt kvalitative metoder der hovedfokuset har vært på meningsinnholdet av kildene mine.

Da jeg visste at løsgjengerloven ble vedtatt i 1900 leitet jeg først i Stortinget sine protokoller for å finne alle sakspapirene som var i forbindelse med løsgjengerloven. Ved å skimlese disse dokumentene var det flere andre kilder som ble vist til som var av interesse. Noen av disse var for eksempel Den norske kriminalistforenings andre og syvende møte. Samtidig gikk jeg bredt ut og søkte i avisene i hele Norge for å få en mer variert kilde grunnlag, men også for å øke kunnskap og kontekst til perioden masteroppgaven dreier seg om. Denne samme grunnen var Kristianias understøttelse forening i motarbeidelsen av betleri sine årsberetninger interessante kilder. Mens jeg nærleste stortingsdokumentene indentifiserte jeg hvilke aktører som deltok i debatten og gjorde en argumentasjonsanalyse av innholdet. Jeg har tatt for meg aktørene fordi det har vært viktig å undersøke hvem som kom med de ulike fremstillingene og argumentene. Jeg så etter mønster i selve argumentasjonen og om jeg kunne se ulike diskurser hos aktørene. Videre systematiserte jeg også aktørene sammen med deres ytringer for å se om det var et mønster i partitilhørighet og posisjon i betleridebatten. Jeg har nærlest og etter hvert som jeg har lest har jeg tilegnet med biter av helheten, og stadig fått nye biter som igjen har utvidet helheten. Dette kan vi kalle kunnskapsdanning ved hjelp av den hermeneutiske sirkel, biter av helheten skaper helheten. En systematisk gjennomgang av kildene på leiting etter beskrivelser og argumenter som bekrefter eller utfordrer den eldre, etablerte forestillingen om betleren, vil være kjernen i min behandling av kildene. Det vil også være nødvendig å stille seg spørsmål ved ulike aktører som viser seg i stortingsforhandlingene. Hva er motivene til de ulike aktørene? Hvilke ideologiske fraksjoner hører de til på Stortinget? Samtidig som jeg finner forestillinger i argumentasjonen som Stortinget tar opp om betlere, vil det være gunstig å se etter det jeg velger å kalle "blind spots". Det vil si hva er det som ikke blir snakket om, og om det er noe av argumentasjonen som forsvinner, og dette vil være relevant informasjon fordi det vil vise hva som er godtatte sannheter og sannheter som mister sitt grunnfeste.

I arbeide med analysene har jeg brukt noen prinsipper fra representasjonanalysen og diskursbegrepet, og jeg vil understreke at jeg bare har brukt deler av disse analysemetodene som verktøy for å systematisere innholdet i analysene mine. I møte med argumentasjon og ytringer om betlerne i mine kilder, finner vi forskjellige fremstillinger av tiggeren, altså ulike måter å forstå hva som ligger i begrepet tigger. En som tigger er ikke en statisk størrelse og hvordan verden oppfatter betleren er skiftende. Det er konteksten og aktøren som bestemmer hva det er å være en tigger. Det er altså ulike representasjoner for hva som blir forstått og ligger i begrepet tigger. Det er det jeg tolker som er essens i en representasjonsanalyse, « kort sagt hvordan undersøke fenomen , være seg imaginære eller reelle, blir fremstilt».⁹ Det som er interessant er hvordan tanker og verdensbildet til aktørene skaper en forestilling om hvilke egenskaper tiggeren har. Dette skaper ulike representasjoner av en tigger. Det er uvesentlig om ytringene skaper et sannferdig bilde av tiggeren, fordi det er aktørens konstruksjon og forståelse av tiggeren som er interessante i denne sammenhengen. Det er den språklige konstruksjonen som kan gi svar på hvilket syn samfunnet har om betleren. Det er i tekstene og ytringene i kildene, altså selve språket, at forestillingen av tiggeren viser seg.

Fremstillingen av tiggeren må ses i sammenheng med kontekst og aktørene, og dette gjør at meningen bak ordene ikke er statiske og endrer seg.¹⁰ Samtidig har jeg brukt diskursbegrepet for å systematisere de ulike måtene å forstå tiggeren på i materialet jeg har undersøkt. Jeg forstår begrepet diskurs som et språkfelleskap med et repertoar av felles formuleringer og uttrykk som skaper mønster for ulike representasjoner.¹¹ Videre forstår jeg ulike diskurser som ulike uttrykk for hvordan aktører uttrykker seg i gitte formuleringer, og hvordan dette kan overføres og vise hvordan mennesker forsto verden og tiggeren på. Diskursbegrepet kan vise meg mønster i omtalen og argumentasjonen om tiggeren, og på samme tid gjøre det oversiktlig nok til å se endringer i fremstillingen av tiggeren. De ulike diskursene vil kunne vise til meningsfelleskap, og hvordan de ulike aktørene som diskuterte betleriparagrafene posisjonerte seg i forhold til tigging.

⁹ Melve og Ryymin 2018: 57.

¹⁰ Melve og Ryymin 2018: 61.

¹¹ Melve og Ryymin 2018: 62.

1.8 Kilder

Det er slik at forslag om endringer og avkriminalisering av betleren var oppe til diskusjon flere ganger i Stortinget i løpet av perioden 1900- 1918, og dokumenter fra saksgangen vil skape store dele av mitt kildegrunnlag for å kunne svare på problemstillingen i masteroppgaven. Jeg vil bruke dokumentene som beretninger fordi jeg er på utkikk etter meiningen som ligger i teksten til dokumentene jeg leser, altså hva dokumentet sier utover seg selv.

1.8.1. Lovverk og motivarbeid

Løsgjengerloven er både et premiss og skaper ramme for denne oppgaven, og derfor vil dokumenter om prosessen rundt vedtaket av selve loven og forslag om eventuelle endringer, være kilde til å belyse hvilke holdninger de ulike aktørene hadde om tiggere. Videre vil utkastet til både den nye straffeloven av 1902 og utkast til løsgjengerloven av 1900 være relevante kilder. Disse kildene er normativ og sier noe om hvordan man ønsker å løse løsgjengerutfordringen på, men like fullt vil den kunne si noe om hvilke holdninger som ligger til grunn for løsgjengerloven. Jeg vil kunne få innblikk i den juridiske argumentasjonen med tanke på både løsgjengere og betlere, da det var en av samtidens mest innflytelsesrike jurister i Norge som har skrevet dette dokumentet.¹² Posisjonen i samtiden gjør at Bernhard Getz sitt arbeid med den nye straffeloven av 22. Mai 1902¹³ og motivarbeidet, kan anses som pålitelig kilde til hvilke meninger og tolkninger om den kriminelle, hva som var en kriminell handling, tanker om straff og samfunnsanskuelse. Det kan være hensiktsmessig å finne andre kilder som representanter for juristene sine holdninger og meninger. Derfor kan Den norske Kriminalistforening sine møtereferat styrke representativiteten for hvilke forestillinger juristene og andre profesjoner hadde om betlere i samfunnet, og på denne måten øke påliteligheten og representasjonen til ulike forståelser av løsgjengere og tiggere. Her vil jeg poengtere at kriminalistforeningen var et forum der ikke bare juristene fikk innpass, men også psykiatere og fengselsmenn var medlem av denne

¹² Hauge 1996: 217.

¹³ Hauge 1996: 236.

foreningen.¹⁴ Dette gjorde møtene til en plattform der ulike aktører deltok , og hvor de ulike fagfeltene kunne diskutere temaer av felles interesse.

Disse kildene er med å skissere opp hvordan både lovverket så ut og motivene bak løsgjengerloven. De nevnte kildene danner også grunnlag for å kunne si noe om hvilke forestilling juristene, påtalemyndighetene og psykiaterne hadde med tanke på betlerens plass i samfunnet.

1.8.2 Stortingsforhandlinger

Videre vil store deler av avhandlingen min bygge på stortingsforhandlinger fra tidsrommet 1900 til 1918. Stortingsforhandlingene er ulike offentlige dokument om lovforslag, lovendringer og hvilke diskusjoner og argumenter som ulike politiske fraksjoner på Stortinget har i ulike saker. Derfor er disse dokumenter både pålitelige og gir relevant informasjon for min avhandling, da saksgangen fra forslag til votering av sakene vil vise ulike holdninger hos de politiske aktørene. Det kom frem ulike synspunkt fra de politiske aktørene når endringsforslag i betleriparagrafene var oppe til diskusjon i Odelstinget, og vi får her se hvilke holdninger og argument som var mer akseptert og fikk gjennomslag. I proposisjonene og innstillingene ble det argumentert både for og imot en endring og opphevelse av betleriparagrafen, og det når disse blir debattert og diskutert i Odelstinget at vi kan legge merke til hvilke holdninger som møtte motstand og hvilke som hadde større gjennomslagskraft.

På Stortinget er de folkevalgte mennesker med ulik yrkes- og utdanningsbakgrunn og ulike ideologiske ståsteder, og derfor kan stortingsrepresentantene sees som representanter for ulike samfunnsgrupper. Å bruke stortingsforhandlinger som uttrykk for folkets mening, må forstås med forbehold om at disse dokumentene ikke gir stemme til løsgjengerne, omstreiferne og betlerne, bunnsjiktet i samfunnet. Som en innvending til at jeg har valgt stortingsforhandlinger som avgjørende kilde, vil kunne være at på Stortinget var det ingen fra bunnen av samfunnet representert og derfor får vi ikke høre deres stemme. Det er likevel ulike samfunnsgrupper som er representert på Stortinget og vil vise hvordan man tenkte i ulike deler av samfunnet. Samtidig som jeg får tilgang til de folkevalgtes holdninger og

¹⁴ Hauge 1996: 218.

meninger i hvordan de bruker språket og argumenterer i forhandlingene rundt lovvedtak og endringsvedtak. Det er en rekke forslag om endringer av løsgjengerloven mellom 1900- 1918, og forhandlingene vil vise flere holdninger enn den juridisk teoretiske dimensjonen som motivene til Getz gir i lovutkastene til straffeloven og løsgjengerloven. Dette vil øke spennvidden i min studie og jeg vil ha flere argumenter som uttrykk for ulike holdninger rundt betleren. Det kan likevel være nyttig å ta for seg flere kilder som kan si noe mer om påliteligheten til stortingsdokumentene.

1.8.3 Aviser

Det er også andre stemmer enn de offentlige dokumentene som kan fortelle noe om hvordan samfunnet så på betlere i min gitte periode, og som kan både øker representativiteten til argumentene rundt betleri og som kan styrke påliteligheten til de offentlige dokumentene som kilde i denne oppgaven. Avisene er kilde til andre uttrykksmåter og andre motiver enn det som viser seg gjennom offentlige dokument. I prinsippet er det slik at alle kan skrive og delta i samfunnsdebatten gjennom å skrive et avisinnlegg, men det er likevel med noen forbehold. Det er ofte velutdannede samfunnsborgere som dominerer denne siden av samfunnsdebatten, og avisene kan ses som et talerør for samfunnsborgere i det øvre sosiale sjiktet i samfunnet. Avisene er også ofte knyttet til ulike politiske fraksjoner og vil speile politiske holdninger gjennom at avisene kan velge hva som skal komme på trykk. Aftenposten¹⁵ og Morgenbladet¹⁶ var konservative aviser og hadde partitilhørighet til Høyre. Dette var aviser som skrev i all hovedsak til den borgerlige overklassen i byene. Nordlys¹⁷ var som dere skal se en avis med en klar arbeiderstemme fra nord i landet der Det norske arbeiderpartiet hadde stor oppslutning. Det er klart at de avisene jeg nå har vist til hadde ulikt politisk utgangspunkt og la vekt på forskjellige saker og standpunkt. Det blir også brukt ulike lokalaviser til å vise til avisartikler som brukt i stortingsdebattene. Samtidig som avisene er en annen sjanger enn offentlige dokument, og det er her jeg med systematisk lesing av avisen i perioden 1900 til 1918 vil kunne få bekreftet forestillingen om betlere eller finne nye moment i synet på betlere. Hvis jeg ikke klarer å finne noe relevant, vil dette også fortelle meg noe viktig om hvordan samfunnet så på betlere i samtiden for den gitte perioden.

¹⁵ <https://snl.no/Aftenposten> (Lastet ned: 14.05.2023).

¹⁶ <https://snl.no/Morgenbladet> (Lastet ned: 14.05.2023).

¹⁷ [Nordlys – avis – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/Nordlys) (Lastet ned: 14.05.2023).

1.8.4 Understøttelsesforeningen til Motarbeidelse af Betleri

En annen forening som vokste frem på slutten av 1800-tallet var « Christiania understøttelsesforening til Modarbeidelse af Betleri», som ble stiftet i 1890. Navnet til foreningen forteller eksplisitt at målet med arbeidet var å bekjempe tiggingen i Kristiania. Foreningen besto av 37 menn med ulike bakgrunn, som bekymret seg for hvordan tilflytting og samfunnsendringer endret bybildet. Understøttelsesforeningen ga ulike former for støtte til mennesker i nød, og de første årene var det hovedsakelig pengestøtte, naturalia og lån av penger eller utstyr(verktøy, symaskin o.l.).¹⁸ Det er tydelig at foreningen gjorde seg bemerket på grunn av sitt arbeid med de vanskeligstilte i Kristiania. Denne foreningen har etterlatt seg årsberetninger fra årene 1891 til 1912. I disse årsberetningen står det både hva foreningen jobbet med, hvilket klientell som søkte støtte og årsregnskap. Det som er interessant for denne oppgaven er hvordan foreningen forklarer hensikten og målet med støtten til de fattige. De fleste andre kildene som blir brukt i denne oppgaven er offentlige dokumenter fra myndighetene, mens dette er en organisasjon som består av mennesker fra ulike profesjoner med et ønske om å hjelpe de fattige i samfunnet. Det som kommer frem av holdninger, tanker og ideer om tiggere er av stor interesse og kan settes opp mot for eksempel motivene fra løsgjengerloven, de normative kildene.

1.9 Forskningslitteratur

Betleri blir sparsommelig nevnt i norsk historisk forskningslitteratur, men det likevel noe forskning som kan trekkes frem. Det er en del litteratur som streifer innom betleri og berører ulike fagfelt som juss, historie og samfunnsvitenskap. Betleri blir likevel for det meste brukt for å bygge oppunder og kaste lys over annen tematikk som angår løsgjengerloven, avgrensingsinstitusjoner og fremveksten av velferdsstaten. I den forbindelse vil min masteroppgave kunne være utfyllende til forskningsfeltet, da jeg vil ta for meg et tema som krysser mellom ulike felt, juridisk historie, sosialhistorie og politisk historie.

Niels Christies avhandling *Tvangsarbeid og alkoholbruk* fra 1960, tar i all hovedsak for seg hvordan man brukte tvangsarbeid som sanksjonsmiddel mot drankere, som løsgjengerloven

¹⁸ Christiania Understøttelsesforening til Modarbeidelse av Betleri 1894: 4 og 23.

ga rom for. Betleri blir nevnt med den hensikt å få fram poenget om selve loven, motivene til loven eller til drukkenskap.¹⁹ Det er tvangsarbeidsanstaltene som er gjenstand for Frode Ulvund sin doktoravhandling «*Byens undskud*»? *En studie av karrierar som innsett i tvangsarbeidsanstalt og straffeanstalt i Bergen ca. 1850 til 1875*²⁰, og her tar han for seg funksjonene til anstaltene og viser hvordan anstaltene lå i krysningpunktet mellom straff og omsorg for de innsatte på anstaltene. I 2005 ble det gitt ut en bok *Fattigfolk i Bergen stift 1755- 2005*²¹ i anledning at det var 250 år siden fattigforordningen for Bergen stift kom, og Frode Ulvund har skrevet en av artikkelen i denne boken, «*Dei farlege fattige. Fatigdom som avvik i Noreg ca. 1840- 1940*»²². Han tar her for seg fattigpolitikken fra 1840 til 1940, og ser særlig på hvordan uskadeliggjøring av de uverdige fattige, og hvordan et samfunnsvern for samfunnet og individene selv sto sentral i kriminal- og sosialpolitikken i samtida.

Leiv Nordstrand skrev hovedoppgaven *Mellom to fattiglover: norsk fattigvesen 1863- 1900*²³ i 1972, og her får vi utviklingslinjer i fattigdomslovgiving, fattigdomshåndtering og fattigdomspolitik i siste del av 1800-tallet. Denne avhandlingen tok Leiv Nordstrand frem igjen og reviderte i 2014, og ga ut boken *Liv og nød: fattiglov og fattigvesen 1863-1900*²⁴ som bygger på avhandlingen. Leiv Nordstrand trekker noen historiske linjer og viser med dette hvordan fattigdom og betleri har blitt knyttet sammen over tid. Samtidig som det ikke har vært primært fattigdommen myndighetene har villet til livs, men det var betleriet. På denne måten peker Nordstrand på at betleri var straffbart både i fattiglovene før 1863 og etter, og han bruker uttrykket «profesjonelt» betleri»²⁵ som viser til hvilket syn det var på tiggere i den gitte perioden. På samme måte knytter Anne Lise Seip fattigdom og betleri historisk sammen i boken *Sosialhjelpetaten blir til: norsk sosialpolitikk 1740 – 1920*.²⁶ Anne Lise Seip tar for seg hvordan spiren til velferdsstaten ble til, og boken er blitt stående som et viktig verk innenfor norsk sosialhistorie. Seip peker på hvordan staten på 1700- tallet prøvde å regulere tiggeren ved å kriminalisere dem. I tillegg viste hvordan myndighetenes regulering av tiggere har endret seg fra å være en stat bygget på en liberalistiske laissez-faire fattigdomspolitik til en sosialdemokratisk velferdsstat. Forskningen til Seip utforsker ikke i

¹⁹ Christie 1960.

²⁰ Ulvund 2002.

²¹ Nedrebø 2005.

²² Nedrebø 2005: 37.

²³ Nordstrand 1972.

²⁴ Nordstrand 2014.

²⁵ Nordstrand 2014: 66.

²⁶ Seip 1984 (1. utg), 1994 (2. utg).

særlig grad tiggere utenom at det er linket til fattigdom, men viser hvordan fattigdom og tiggende ofte har blitt sett på som synonyme fenomen.

Det er flere som tar for seg løsgjengerloven på ulikt vis. Masteroppgaven *Mellom moral og medisin*²⁷ av Erik Larsen fra 2005 tar for seg hvilke aktører og profesjoner som fikk gjennomslag for sine tanker og ideer i tidsrommet mellom tilblivelse i 1900 til revisjon av løsgjengerloven i 1918. Han viser at det var flere profesjoner som var delaktig i å forme løsgjengerloven, og han ser særlig på hvordan behandlingstanken og hvordan den medisinske profesjonen gjorde drikkfeldige fra å være « et sosialt kasus til et medisinsk kasus».²⁸ Hilde P. Henriksen skriver om betleri i et avsnitt i sin masteroppgave *Den svake vilje: Idéhistoriske forutsetninger for Lov om Løsgjænger, Betleri og Drukkenskap anno 1900*²⁹ fra 2007. I denne masteroppgaven tar Henriksen for seg ideologien og ideene til løsgjengerloven, og viser til et skifte i hvordan myndighetene tenkte om å straffe løsgjengere. Her viser Henriksen til at differensieringen mellom den «profesjonelle» tiggeren og den verdige tiggeren ble viktig å skille fra hverandre og det samme gjaldt for hvordan man sanksjonerte mot disse individene. Bunnlinjen i studien er at myndighetene skifter måten de tenkte om straff for lediggjengere, de skiftet fra et fokus på å straffe lovbruddet til å straffe lovbrøyer.³⁰ Den tredje skolen og prinsippene for individualpreventive straffetrettsstrafningen blir tatt opp i boken *Straffens begrunnelse*³¹ av Ragnar Hauge, selv om boken ikke tar for seg betleri viser den til ideer som gir gjenklang i behandlingen, straffemetodene og forestillingen om tiggeren. Løsgjengerloven var en lov som gjaldt tre grupper av marginaliserte individer, men bare løsgjengere og drukkenbolter har blitt eksplisitt tatt for seg i forskningslitteraturen. Dette er mitt bidrag til at flere marginaliserte grupper får sin stemme hørt, dog fra de folkevalgte, lovgiver og velgjøreres side.

²⁷ Larsen 2005.

²⁸ Larsen 2005: 117.

²⁹ Henriksen 2007.

³⁰ Henriksen 2007: 23.

³¹ Hauge 1996.

Kapittel 2. Historisk bakgrunn

2.1 Innledning

I dette kapitlet skal jeg ta for meg den eldre forestillingen om tigging og de uverdige fattige, og hvordan behandlingen av fattige og tiggere har utviklet seg i lovverket. Det er nødvendig å dra noen linjer som går lengre tilbake i tid enn det som er nedslagsfeltet i problemstillingen min. Dette er både fordi utviklingen av fattiglovene og motivene til disse lovene vil danne et utgangspunkt for å kunne svare på problemstillingen. Hensikten med dette kapitlet er å vise hvor etablert noen av forestillingene om tiggere har vært gjennom tiden. Samtidig vil jeg prøve å vise det tette båndet mellom fattigdom og betleri, og på den måten vise hvordan forestillingen om de fattige har virket inn på hvordan samfunnet har oppfattet tiggeren historisk sett. Dette kapitlet vil også være et forsøk på å skissere opp fremveksten av noen nye ideer og strømninger som kom på 1800-tallet når det gjaldt fattigdom, strafferett og arbeid.

2.2 Fattigdomssynet fra 1100 til 1800- tallet.

2.2.1 Tidlig forståelse av fattigdom

De fleste samfunn har en viss forståelse av at samfunnet må hjelpe de som ikke klarer seg selv, og ofte har myndighetene brukt lover for å definere hvilken hjelp og hvem som er berettiget denne hjelpen. I Magnus Lagabøters lov var fattigdom allerede regulert av lovverket, men i en mer indirekte form enn seinere fattiglover. Det står blant annet hvem som hadde rett til å gå med betlerstav og dermed hadde legitim rett til å tigge etter almisser. I tillegg var både ætten, kirken og samfunnet ansvarlig for å hjelpe de som ikke klarte seg selv.³² Ifølge Jørn Ø. Sunde forklarer han dette i artikkelen “Lade og Ørkesløse Betlere” i boken *Fattigfolk i Bergen stift 1755- 2005* med at det var ætten som hadde ansvar for å forsørge seg og sine.³³ I boken *Sosialhjelpstaten blir til: norsk sosialpolitikk 1740 1920*³⁴ peker Seip på at de ikke hadde ætt skulle flyttes på omgang mellom de andre i samfunnet.³⁵

³² Midre 1990: 11 og Seip 1994: 34.

³³ Nedrebø(red.)2005, Sund : 20-21.

³⁴ Seip 1994.

³⁵ Seip 1994: 34.

Vi ser altså at det allerede i middelalderen var det en sammenheng mellom fattigdom og tigging i lovene, og at den nødhjelpen som ble gitt til personer i nød ble differensiert i noen grad.

Reformasjonene førte med seg ny forståelse av den kristne teologien og samfunnet, og dette førte til endringer i forestillingen om de fattige og tiggere. Forhman i boken *Poor relief and welfare in Germany from the reformation to world war I* peker på at det i denne perioden kom nye forordninger i Tyskland som viste nye holdninger med tanke på “arbeid, fattigdom og veldedighet”.³⁶ Arbeid ble av protestantene sett på som en viktig dyd, og ble innført i Danmark- Norge ved reformasjonens inntog. Dette skulle få en virkning på hvordan samfunnet løste fattigdom- og tiggerspørsmålet.³⁷ Arbeid ble sett på som en plikt ovenfor Gud ,og det var bare Gud som kunne bedømme om man ble belønnet. Fattigdom og betlere ble i denne sammenheng sett på som mennesker som ikke ble tilgodesett og belønnet av Gud.³⁸ Dette førte til at det ble endringer i hvordan betlere ble behandlet, og ifølge Koldinghusresessen av 1558 skulle de som tigget uten lov fra myndighetene bli kakstrøket (pisket).³⁹ Det var likevel det å sette folk i arbeid som ble den viktige delen av løsningen på hvordan myndighetene løste fattigdoms- og tiggeriproblemet på, og som vi skal se ble arbeid etter hvert hovedbeskjeftigelsen i kampen mot fattigdom og betleri. I England var arbeidsføre fattige og betlere ansett som et problem på 1500- tallet, og løsningen ble at man først åpnet et eldre slott St. Bridges Well, Bridewell, for arbeidsføre fattige. Etter dette ble det åpnet flere Brideswells i England med hensikten å huse blant annet landstrykere og tiggere, og hovedpoenget var at innsatte kunne forsørge seg selv, bli opplært til gode arbeidsvaner og til slutt skulle det virke avskrekkende å for andre å oppholde seg i Bridewells.⁴⁰

På 1600- og 1700- tallet vokste det frem flere ulike arbeidsanstalter som skulle nå flere målgrupper og hadde forskjellige intensjoner, og opprettelsen av slike institusjoner skjedde i de fleste land i Europa. Michel Foucault har betegnet perioden for opprettelsen av de ulike anstaltene som «den store innesperringen».⁴¹ «Tukthuset, korreksjonshuset, rapshuset, silkehuset, arbeidshuset»⁴² var alle anstalter som blant annet skulle få fattige til å fungere og

³⁶ Frohman, 2008: 16.

³⁷ Hauge 1996: 79.

³⁸ Midrè 1990: 24 – 15.

³⁹ Hauge 1996: 87- 88.

⁴⁰ Hauge: 82.

⁴¹ Foucault 1999: 9.

⁴² Seip 1994: 27.

tilpasse seg i samfunnet. I *Bot, bedring eller brød?*⁴³ bruker Midre begrepet «avgrensingsinstitusjoner» og viser da til hvordan diverse arbeidshus og lovverket ble brukt til å kontrollere og begrense fattighjelpen. Disse avgrensingsinstitusjonene var verktøy for å avgrense fattigdoms utgiftene.⁴⁴ Selv om det var ulikheter ved både ideologien og intensjonen til disse anstaltene, hadde anstaltene en nokså lik todelt funksjon til felles. Disse anstaltene lå i spenningsfeltet mellom å være straff og oppdragelse for de som ble innsatt i de aktuelle anstaltene. Som vi har sett var ikke arbeidshusene noen nyhet på 1700- tallet i England, men mye hadde skjedd i arbeidsanstaltene fra de første Bridewells dukket opp på 1500-tallet. I 1722 kom « the workhouse test» som var en lov som bygget på avskrekkingsprinsippet, og « gav fattigkommisjonen rett til å nekte hjelp utenfor arbeidshuset.»⁴⁵ Arbeidshuset var et sted der det rådet et konformt, kontrollerende regime for de innsatte, der de innsatte ble kledd i samme klær, samme døgnrytme og samme kosthold, samt lange dager med hardt arbeid og lite mat. Det skulle være avskrekkende slik at det var det siste stedet de fattige søkte hjelp.⁴⁶

Da opprettelsen av anstaltene fikk fotfeste på 1700- tallet, var det sen- merkantilistisk tankegods som rådet, der myndighetene så en sammenheng mellom fattigdomsproblematikken og arbeidsmarkedet.⁴⁷ Økonomiske og samfunnsmessige konjunkturer hadde innvirkning på hvilke arbeidsmuligheter folk hadde, og myndighetene så nå denne svingningen i arbeidsmarkedet som en årsak til fattigdommen i samfunnet. De merkantilistiske tankene bak de første arbeidshusene var at de skulle være et tilbud til de som ikke fikk seg jobb i nedgangstider, og det skulle gjøre det lettere å få jobb når konjekturere var på vei opp igjen. Både Gilberts's Act i England (1792) og sosialreformene i Hamburg(1788) viser at tankene om retten til arbeid og myndighetenes plikt og ansvar, var tanker som gjorde seg gjeldene på slutten av 1700- tallet.⁴⁸ Denne holdningen til arbeid og fattigdom var et lite plaff før liberalistiske strømninger entret scenen. Vi skal etter hvert se en dreining i forestillingen om fattige og tiggere seg mot en skarp inndeling av fattige, og økende behov for å kontrollere individer som både var fattige og tigget.

⁴³ Mindre 2001.

⁴⁴ Mindre 2001: 19.

⁴⁵ Seip 1994: 26.

⁴⁶ Seip 1994: 26.

⁴⁷ Midre 1990: 78-79 og 102, Nordstrand 1976: 6.

⁴⁸ Midre 1990: 78-79.

2.2.2. De verdige og uverdige fattige

På samme tid opplevde samfunnet endringer i styringsformer, urolige tider i Europa og uår, og dette førte til en opplevelse av økt fattigdom i samfunnet generelt. Dette skapte et behov for å komme med tiltak og sanksjonering mot den antatte økende grad av betlere og fattigfolk. Det var også en erkjennelse av at noen grupper i samfunnet ikke klarte å forsørge seg selv og trengte å få hjelp . Det ble viktig å kunne skille og klassifisere de fattige, og klassifiseringen av de fattige skapte en stor grad av sosial kontroll av de fattige.

Dette ble viktigere og viktigere for myndighetene å ha kontroll over ulike grupper i samfunnet, og Jørn Øyrehagen Sunde viser til at det i Kristians 5. lov av 1687 allerede da var et ønske om å ha kontroll på individer som var uten arbeid. Når man ikke hadde arbeid kunne myndighetene på komme på besøk to ganger i året, men dette ble bare gjort unntaksvis.⁴⁹ Tjenestetvangen som etter hvert kom gjorde det som en plikt for store deler av den unge befolkningen å finne seg tjeneste og arbeid. På samme måte kan vi se at myndighetenes behov for kontroll skinte igjennom i tjenestetvangen og hjemstavretten. Om man ikke klarte å forsørge seg selv, skulle den fattige få nødvendig hjelp i det soknet han hadde hjemstadrett i. Hjemstavretten kan forstås som et tiltak for å kontrollere og få oversikt over de fattige, omstreifere og andre marginale grupper, men også en måte å fordele utgiftene på fattigstellet. Hjemstavnsretten kan ses på som en måte å holde folk i ro og minke mobiliteten til folk.⁵⁰ Vi kan se at myndighetenes behov for kontroll skinte igjennom i tjenestetvangen og hjemstavretten. Myndighetene brukte ulike måter å regulere befolkningen gjennom arbeid , og det var den protestantiske filosofien om arbeidsplikt som lå til grunn for ulike måter å bruke arbeid på i lovverket.

Seip viser til at det blant annet ble forbudt å tigge etter almisser i en dansk forordning av 1708.⁵¹ Betleri ble i langt større grad sett på som et uttrykk for å tilhøre en gruppe av de fattige som var uverdige, og på den måten ble det å tigge ble kriminalisert. Betlere ble oppfattet som et onde som myndighetene kunne bruke fattiglovene til å regulere, sanksjonere og begrense. Hensikten med fattig- og betlerforordningene på 1700- tallet var å komme

⁴⁹ Nedrebø (red.), Sunde 2015: 15 Her viser Sunde til at personer uten arbeid skulle få besøk to ganger i året.

⁵⁰ Nordstrand 1976: 10 -11, Seip 1984: 19- 23.

⁵¹ Seip 1984: 19.

tigging til livs.⁵² Bergkvist hevder i sin masteroppgave «*en Haard og Dyr Tid*» at «Kamp mot betleriet var hele 1700-tallet enn viktig drivkraft i fattigpolitikken.»⁵³ Dette peker også Midrè på i sin bok *Bot, bedring eller brød?*⁵⁴ « Den sterke bekymringen for omfanget av betleriet må ha vært en av de viktigste drivkreftene bak en serie planer (...)»⁵⁵ Myndighetene så på de fattige som et problem og et symptom på et samfunn med elementer som var uønsket. Det ble viktig å kunne skille de rette fattige fra omstreifere og betlere. Omstreifende betlere ble mistenkeliggjort av både myndigheter og generelt i de samfunnene omstreiferne kom til, og myndighetene så med uro på det de opplevde som økende fattigdom og nød.

De verdige fattige, barn, eldre og syke, skulle få nødvendig hjelp. Dette ble gjort ved at borgere og bønder betalte fattigskatt til soknet, og soknet skulle sørge for å fordele dette til de verdige fattige. En annen form for fattighjelp var å gå på legd, forenklet vil det si at fattige fikk kost og losji på gårdene som regel mot enkle arbeidsoppgaver de kunne mestre, ofte i et system der det gikk på rundgang.⁵⁶ De uverdige fattige, som var arbeidsføre voksne uten arbeid, ble sett på som doven, udugelige, sleipe og halvkriminelle mennesker. I utgangspunktet var viljen til å yte hjelp til disse menneskene liten hos myndighetene, og de så det som et problem at de fattige drev rundt i lokalsamfunnene. Her kan det være verdt å legge til at Nordstrand peker på at myndighetene sin kamp mot tigging ikke alltid nødvendigvis fikk like stor oppslutning på landsbygden. Videre viser Nordstrand til en erklæring fra fattigdistriktene der «het det fra omtrent halvparten at tiggeri var alminnelig, og at også de som fikk fattighjelp fortsatte å betle.»⁵⁷ Dette viser at fattigdom og nød ikke var ukjent i lokal samfunnene på landsbygden, og vi kan gå ut ifra at lokal befolkningen opplevde nøden som en del av livet.

På slutten av 1700- tallet og begynnelsen av 1800- tallet gikk samfunnet mot en urbaniseringsprosess som førte til store strukturelle og ideologiske endringer. Dette var med på å endre måten samfunnet så på årsakene til fattigdom og tigging. Nye liberalistiske tanker mente at myndighetene burde involvere seg minst mulig i fattigstellet, da de fattige burde strebe etter å livnære seg og sine. Etter hvert så samfunnet på de fattige som selve kjernen til

⁵² Seip 1984: 19, Nedrebø(red.) Sunde 2005: 17.

⁵³ Bergkvist 2008: 43.

⁵⁴ Midrè 1990

⁵⁵ Midrè 1990: 59.

⁵⁶ Seip 1994: 24- 25.

⁵⁷ Nordstrand 2014:

årsaken av fattigdom. Hovedforestillingen rundt årsakene til fattigdom og hvordan myndighetene kunne løse denne utfordringen lå hos de fattige selv, en innblanding av offentlig hjelp ville i ytterste konsekvens heller gi næring til den voksende fattigdommen i samfunnet. Det var de fattige selv som forårsaket sin egen elendige situasjon, og det var bare de fattige selv som kunne gjøre noe med situasjonen sin. Den gjennomgående tanken med arbeidsanstaltene endret nå karakter og intensjon, hardt arbeid skulle lære de som oppholdt seg i anstalten gleden av å arbeide. På denne måten ville anstaltene oppdra klientellet sitt til gode og plikttoppfyllende samfunnsborgere, men på samme tid skulle arbeidshuset ha en avskrekkende effekt.⁵⁸ Dette skulle være siste utvei for de fattige, hjelpen skulle være av en slik art at de fattige så etter andre muligheter for å klare seg først. Arbeidshuset ble ikke bare sett på som et tiltak for å hjelpe de som oppholdt seg på anstalten, men det ryddet også gatene for sosiale avvik i samfunnet.

2.3 Fattiglovene på 1800-tallet

Det var diskusjoner i store deler av Europa om hvordan myndighetene skulle håndtere den økende fattigdommen i samfunnet. I Norge så vi gjerne til England og hvordan England løste denne utfordringen, fordi England «ble et ideologisk mønsterland (...)».⁵⁹ Midrè viser i til det tette forholdet Norge hadde til England, og at politiske strømninger gjorde sitt til at England ble et mønsterland for fattigpolitikken i Norge på 1800-tallet.⁶⁰ England var det landet i Europa som på dette tidspunktet hadde kommet lengst i industrialiseringen, og hadde allerede møtt på utfordringer som kom med urbanisering og fremveksten av en ny klasse, samt at det liberalistiske tankegodset hadde sine røtter herfra. I 1834 fikk England ny fattiglov, the new Poor Law, og dette endret kursen i hvordan England så på fattige og hvordan de håndterte denne gruppen. Engelske myndigheter så med uro på det de oppfattet som en voksende gruppe med uverdige fattige, en umoralsk gruppe mennesker som tok midler fra de verdige trengende. Løsningen ble en lov der man var opptatt av at utnyttelsen av fattigstøtten, og støtte til de uverdige fattige skulle begrenses. Dette ble gjort ved å tilby fattigstøtte som var så lite tiltalende at det var bare dem som virkelig var i nød som ville søke

⁵⁸ Frode Ulvund 2012: 46.

⁵⁹ Seip 1994: 53.

⁶⁰ Midrè 1990: 88-91.

denne støtte. Støtten skulle være mindre enn det lavest betalte arbeide, og den skulle gis i form av opphold på arbeidshus. ⁶¹

I 1828 ble det satt ned en kommisjon som skulle utarbeide en ny fattiglov, men det tok 22 år med diskusjoner og ulike komiteer før Norge fikk sine første fattiglover i 1845. ⁶² Det var en fattiglov for byen og en fattiglov for landsbygden. Arbeidsanstaltene fikk en sentral plass i fattiglovene, både økonomiske og administrative sider ved arbeidshuset som en del av fattigstellet ble diskutert i lovforarbeidet. Det ble imidlertid opp til hver enkelt kommune om de ville opprette arbeidsanstalter, og kommunene fikk stor frihet i disponering av fattigmidlene. Det ble til syvende og sist sett på som for kostbart å gjøre arbeidsanstalter obligatoriske i distriktene. Arbeidsanstaltene fikk utover 1800-tallet en sentral plass i håndteringen av fattige.

Etter påvirkning fra engelsk fattigdomslovgiving ble det sentralt hvem som var berettiget fattighjelp fra det offentlige i fattigloven fra 1845. Lovgivingen skulle i større grad avgrense hjelpen til kun å hjelpe de som trengte det, altså syke, barn og eldre, og gjøre det vanskelig for umoralske, uverdige fattige å få støtte. Dermed holdt myndighetene fast på å dele de fattige i verdige og uverdige fattige, der de mente at de fleste fattige arbeidsføre var late, umoralske og utnyttet systemet. Det var viktig å føre en streng kontroll med de fattige slik at de rettmessige trengende fikk hjelp. Holdningen til betlere var blitt enda hardere, fordi betlere var en del av den fattige, demoraliserende klassen og de var en fare for samfunnet. ⁶³ Det ble foreslått en lettelse i betlerilovgivingen under forarbeidet til fattiglovene, men det ble ingen endring. Både betlerilovgivingen og bruken av anstaltene fikk dermed leve videre i fattiglovene av 1845. Hovedfokuset i fattiglovene dreide seg om de uverdige fattige og at fattigkommisjonene måtte jobbe for å holde kostnadene i fattigstellet nede. Dette kan vitne om at samfunnet i stor grad mente de fattige selv var årsaken til sin egen elendighet. De uverdige fattige var late, arbeidssky og svake mennesker. Det ble vedtatt at betleriforbudet skulle fortsette, og at tvangsarbeid skulle fungere som en passende straff. Loven ga nå rom for å sette inn de uverdige fattige, altså drankere, løsgjengere, ørkesløse, prostituerte og andre sosiale avvik med tvang i arbeidshusene ved bare et administrativt vedtak inntil 6 måneder.

⁶¹ Seip 1994: 53- 54, Midrè: 88- 91 Hele dette avsnittet er bygget på sidene som er referert fra Midrè og Seip .

⁶² Midrè 1990: 99, Seip 1994: 54.

⁶³ Larsen 2005: 10, Seip 1994: 52- 63, Midre: 91-97.

Ved betleri kunne den tiggende sette inn på tvangsarbeid opptil et år ved dom i politiretten.⁶⁴ Fattigloven gjorde i så måte arbeidshusene om til tvangsarbeidshus for de grupper som samfunnet anså på som sosiale avvik. Politimyndighetene kunne rydde gatene for uønskete elementer med hjemmel i fattigloven, og på samme tid var denne innsettelsen ansett som « til den innsattes beste for».⁶⁵

Noen få år etter fattigloven av 1845 ble vedtatt var debatten i gang rundt fattigstellet og den voksende pauperismen i befolkningen. Den nye debatten om fattige og fattigloven ble tvunget frem av den urolige situasjonen i Europa, blant annet revolusjonsåret 1848.⁶⁶ En ny gruppe arbeidere, den farlige klassen, samlet seg i ulike bevegelser i hele Europa. Den nye gruppen arbeidere ble delt inn på samme måte som fattigfolk, « de ærlige arbeidere» og « den farlige klasse».⁶⁷ Det var arbeidere som arbeidet godt og som prøvde å gjøre det beste for seg og sine, og på den andre siden var det arbeidere som hadde vanskeligheter med å innordne seg samfunnets regler. Denne så kalte farlige klassen ble ansett som et problem og det ble viktig å motarbeide livsførselen til «den farlige klassen».⁶⁸ Marcus Thrane samlet arbeidere i Norge i en radikal folkebevegelse, og myndighetene så på dette som en trussel med tanke på hvilke konsekvenser slike folkebevegelser hadde hatt på kontinentet. Thranebevegelsen var i stor grad en av grunnene til at myndighetene igjen tok fatt på debatten rundt fattigdom og fattigstellet.⁶⁹ Det ble hevdet av flere i samtiden at husmannsvesenet var med på å opprettholde en stor del av fattigdommen i Norge, deriblant rapporterte Thranebevegelsen om dette. Derfor ble det satt ned en komite som skulle se på hvilke endringer som burde gjøres for å forbedre vilkårene til husmennene. Det var en bre enighet at fallet ned i fattigdommen ikke var langt for de norske husmennene, og det var to vilkår som ble endret på. Den gårdbruker som ikke tok godt nok vare på husmennene sine måtte betale ekstraskatt og det ble livstidsfeste for ryddingsplasser.⁷⁰ I et samfunn som opplevde store strukturelle endringer og befolkningsvekst, var dette et tiltak for styrke vilkårene på bygdene i Norge. Stadig flere flyttet til byene for å bedre levevilkårene sine, og ble en del av arbeiderklassen.

⁶⁴ Ulvund 2015: 125.

⁶⁵ Midre 1990: 101.

⁶⁶ Midre, 1990: 101 og Seip 1994: 65.

⁶⁷ Hauge 1996: 177 – 178.

⁶⁸ Hauge 1996: 177 – 178.

⁶⁹ Midre, 1990: 101 og Seip 1994: 65.

⁷⁰ Seip 1994: 66.

Aschehoug som satt i fattigkomiteen av 1853, utarbeidet et lovforslag til de nye fattiglovene med hjelp av Eilert Sundt. Disse to viste fattiglovskommisjonen sine ulike tilnærminger til fattigdomsspørsmålet. Der Aschehoug la vekt på liberalistisk økonomi som årsaksforklaring på fattigdom, den harde linje, hadde Eilert Sundt et moralistisk synspunkt på hovedårsaken til fattigdom og løsninger på utfordringene, den myke linje. Eilert Sundt hadde reist rundt og samlet inn materialet ved ulike sider av det norske samfunnet. Han blir ofte omtalt som Norges første sosiolog, og gjorde uvurderlig arbeid med å dokumentere den sosiale tilstanden i Norge på slutten av 1800-tallet.⁷¹ De alle fleste forslagene til endring av fattiglovene ble ikke tatt til etterretning, og det var lite som ble endret fra fattiglovene av 1845 til fattiglovene av 1863. Skillet mellom verdige og uverdige ble opprettholdt, men det var skjerpelser i ordlyden for det verdige fattige. De rette nødlidende hadde ikke lenger «rett til hjelp», men kunne få hjelp om «Fattigcommissionen finder det fornødent.»⁷² Samtidig ønsket kommunene å holde kostnadene nede når det gjaldt fattigstellet i Norge. Kommunene ønsket ikke at pengene skulle tilfalle den moralsk bedervede og laveste gruppen i samfunnet.

I første del av 1800-tallet holdt forestillingen seg om at de uverdige fattige var en byrde for samfunnet, både økonomisk og moralsk, var denne holdningen som var langt på vei godtatt som en sannhet om menneskene som levde på et eksistensminimum. Det var de fattige selv som var årsaken til sin elendighet med sitt moralske forfall. Det var da rett og rimelig at det var de fattige selv som måtte stable seg selv opp på beina. Helt enkelt dreide det seg om at det var den økonomiske og moralske byrden som skulle legges mest vekt på når man skulle hjelpe de fattige og nødlidende.

2.4 Kimen til moderne sosialpolitikk

De sosiale strukturene i samfunnet var i sterk endring i siste del av 1800-tallet, og en ny sosial gruppe vokste frem i byen i takt med ny teknologi og industrialisering. Seip peker på at det « I 1865 arbeidet 66% i primærnæringen, i 1875 58%.»⁷³ Med ny industri kom et behov for et arbeidsmarked som var mer dynamisk, og et behov for en arbeidsstokk som det var mer mobilitet i enn i jordbruket. En konsekvens av dette var at industriarbeidere ikke hadde like faste bånd med alt det måtte innebære til sine arbeidsgivere, enn for eksempel husmenn og

⁷¹ Seip: 68- 73.

⁷² Midre 1990 : 104.

⁷³ Seip 1994: 78-79.

tjenestefolk. Dette gjorde det lettere for en industriarbeider å flytte på seg i nedgangstider, men samtidig gjorde dette industriarbeideren sårbar for svingninger i markedet. Den ufrivillige arbeidsløsheten som fulgte industrien, gjorde at mange endret syn på hvem som var årsaken til fattigdommen i samfunnet. Ifølge Seip ble det en aksept for at arbeidsløshet og fattigdom kunne ha ulike årsaker, og at det ikke alltid var den arbeidsløse sin moral som gjorde han fattig. Det var heller snakk om at det ikke var jobber å oppdrive til den arbeidsløse, og for industriarbeideren som allerede levde på knappe ressurser, var det å miste jobben ofte nådestøtet som førte dem inn i bunnløs fattigdom.⁷⁴ Dette gjorde sitt til at det ble sett etter andre måter å løse arbeiderklassens arbeidsløseproblematikk, slik at arbeiderklassen ikke sank ned i det grumsete bunnsjiktet i samfunnet. Det ble diskutert om frivillige velgjørere skulle få større plass i fattigstellet. Dette ble avfeid fordi man fryktet at sterkt troende skulle gjøre fattigstellet mer moraliserende på den ene siden, og på den andre siden at liberalistiske krefter skulle ta mer hensyn til pengene enn til menneskene.⁷⁵ Dessuten utviklet det seg en tanke om forsikring og selvhjelp som en erstatning for fattigstøtten til arbeidere. Det ble opprettet ulike hjelpekasser i regi av både arbeiderbevegelsen, men også av arbeidsgiveren i industrien. Dette viste en retning mot en stat som hjalp sine borgere i sosial nød, og var den spede begynnelsen på en aktiv sosialpolitikk fra statens side. Fremveksten av arbeiderklassen hadde også en innvirkning i hvordan forestillingen om den fattige var mot slutten av 1800-tallet. Bildet av den fattige var ikke lenger like svart og hvitt, og man åpnet opp for å se de fattige med mer gråtoner i bildet. Vi kan se konturene av et skifte i forestillingen om fattige og betlere. Det var innad i arbeiderbevegelsen en forståelse at det ikke alltid var de fattige selv som kunne holdes ansvarlig for sin situasjon, men i andre lag i samfunnet levde forestillingen om at arbeidsløshet hang sammen med vilje og latskap.

2.5 Nye kriminalpolitiske strømminger på tampen av 1800-tallet

Selv om det kunne spores liten vilje til å gjøre de store endringene i fattiglovene i 1863 i debattene på Stortinget, var samfunnet i endring. Endringer i det sosiale landskapet, tilvekst av ny ideologi, ny teknologi og nye næringer, var alle deler av en helhet som presset frem endringer i både arbeidslivet, familielivet og i den politiske sfæren på slutten av 1800-tallet.

⁷⁴ Seip 1994: 82- 86.

Betlere og fattige opplevde utover 1800-tallet et økende trykk fra myndighetene som i stor grad prøvde kontrollere dette bunnsjiktet i samfunnet. De som tiggte og levde på et eksistensminimum opplevde å bli uglesett, stigmatisert og hadde et fravær av reell rettsikkerhet. Det var i dette klimaet at behovet for en ny straffelov meldte seg. Juristen Bernhard Getz ble satt på saken, og han ble i 1885 leder for en straffelovkommisjon. Det ble satt i gang et stort lovreformarbeid de siste to tiårene på 1800-tallet som resulterte i en revisjon av den gamle straffeloven, og i 1902 ble ny straffelov vedtatt. I forbindelse med forarbeidet og motivarbeidet til straffeloven ble to nye lover født, Lov om Løsgjængeri, Betleri og Drukkenskap av 1900 (Løsgjengerloven) og Lov af Behandling av forsømte Børn av 1896 (Vergerådsloven). Det var en sammenheng mellom disse tre ulike lovene og det var meningen de skulle utfylle hverandre.⁷⁶ Samme år som løsgjengerloven ble vedtatt ble også det vedtatt en ny fattiglov som tok for seg de verdige fattige. Løsgjengerloven og vergerådsloven ble lover med et sosialt tilsnitt mot grupper som samfunnet oppfattet som umoralske, men bygde på samme straffelovsprinsipper som fra den tredje skolen som straffeloven av 1902 bygde på.

Bernard Getz blir i dag av mange ansett som designeren av den store lovrevisjonen som skjedde i Norge ved århundreskiftet. Getz var toneangivende for nye tanker om strafferett og kriminalitet som betegnes med den tredje skolen i Norge. Det er derfor nødvendig å klargjøre hvilke prinsipper som ligger til grunn for den tredje skolens strafferettstenkning, for å forstå Getz sitt arbeid med de nye lovene. Den tredje skolen var en kombinasjon av de to positivistiske skolene innenfor strafferettsstenkning, den franske og den italienske. Den italienske skole hadde kort oppsummert en grunntanke at noen mennesker ble født som forbrytermennesker, og det eneste staten kunne gjøre var å verne samfunnet mot disse menneskene. Det var arvede egenskaper som gjorde dem kriminelle, og i kraft av at de hadde iboende kriminell natur kunne ikke disse menneskene endres. Derfor ble straff nytteløst for å forbedre eller avskrekke de kriminelle, og staten kunne kun bruke straff som et preventivt virkemiddel for å beskytte samfunnet. På den andre siden var grunntanken i den franske skolen at det er miljøet som skapte kriminelle, og i ytterste konsekvens kunne alle bli kriminelle. Mennesket kunne lære seg sosiale ferdigheter ved å herme og etterligne andre mennesker sine handlinger, og kriminelle handlinger ble sett på som ferdigheter som kunne

⁷⁶ Ulvund 2015: 122- 123.

læres. « Forebyggelse ble dermed grunntanken.»⁷⁷ Da det var miljøet som formet mennesket til å bli kriminelt, var det også mulig for myndigheten til å forme de kriminelle.

Strafferettstanken til den franske skolen bygget på forebygging og rehabilitering av de kriminelle. Den tredje skolen som Getz var representant for i norsk sammenheng, var en kombinasjon mellom den italienske og franske skolen. Den kriminelle ble sett på som både et produkt av arv og miljø, med andre ord var det både genetiske og samfunnsmessige forhold som skapte den kriminelle. Straffen skulle fungere slik at den kriminelle ikke kunne gjøre flere straffbare handlinger. Dette skulle oppnås ved å trene den kriminelle opp til å gjøre gode moralske valg (forbedring), gjør det det umulig for den kriminelle til å gjøre flere lovbrudd ved innesperring (uskadeliggjøring) og gi den kriminelle et ønske om ikke å bli straffet igjen (avskrekking).⁷⁸

I arbeid med den nye straffeloven kan vi spore prinsipp fra den tredje skolen om straff, og det var at straffen skulle uskadeliggjøre, forbedre og avskrekke den kriminelle. Et viktig poeng med lovverket var at det skulle få den kriminelle til å slutte med lovbrudd.⁷⁹ Både innføring av ubestemt dom og ulik straffeutmåling var uttrykk for at straffeloven nå skulle uskadeliggjøre og oppdra den kriminelle.⁸⁰ Særlig farlige kriminelle som ikke viste tegn til forbedring kunne få ubestemte dommer som et vern og forsvar ovenfor samfunnet, men også som et forsøk på å forbedre den kriminelle og oppdra .⁸¹ Betlere og fattige hadde hatt et svekket rettsvern da politiet kunne sette de inn på arbeidsanstaltene uten dom, i motivarbeidet til ny straffelov ble dette nå tatt et oppgjør med.

Ifølge Ulvund var det et fokusskifte fra selve lovbruddet til personen bak lovbruddet, og på denne måten ble de sosiale rammene rundt lovbrøyer viktig. « Årsaka til kriminalitet kunne ikkje berre søkast i den kriminelle sin dårlege moral, men kunne vere utløyst av negative sider ved samfunnet generelt, (...)»⁸² Det er altså et skifte fra at all skyld lå hos enkeltindividet til at miljøet spilte en rolle for enkeltindividets handlinger. Dette skiftet av fokus fra individansvar til samfunnsansvar, hadde sitt utslag i hvilke tanker man hadde rundt fattigdom og dem som tigget. Dette sammenfalt med bevisstgjøringen rundt de ufrivillige

⁷⁷ Larsen 2005: 17.

⁷⁸ Dette avsnittet om den tredje skolen er basert på Hauge 1996: 177- 240 og Larsen 2005: 16- 22.

⁷⁹ Hagen 1996: 238.

⁸⁰ Hagen 1996: 236-237.

⁸¹ Hagen 1996: 236-237.

⁸² Ulvund 2015: 123.

arbeidsuføre. De sosiale avvikene i samfunnet var ikke bare et resultat av seg selv, men lot seg styre og forme av miljøet. Dermed kunne de rehabiliteres i et annet miljø som eksempelvis kurbad eller tvangsarbeidsanstalt til bedre utgaver av seg selv. Samtidig ville dette lette trykket for den økende bekymringen for det voksende problemet med omreisende fattigfolk og tiggere, i mange tilfeller var dette romfolket som reiste omkring.

2.6 Oppsummering

Fattigdom og betleri har som vist i dette kapitlet vært tett knyttet historisk sett, men samfunnets behandling har endret sitt syn på hva som er årsaken til fattigdom og tigging. Dette har ført til at det er vært ulike løsninger for å kunne løse og kontrollere fattigdom og tigging. Arbeidsplikten har likevel stått for en stor del av løsningen fra reformasjonene og inn på 1900-tallet, men på ulikt vis som for eksempel tjenesteplikt og innsettelse på arbeidshus. Samtidig har det vært en lang tradisjon å dele de fattige inn i verdige og uverdige fattige, og med befolkningsvekst, endringer i arbeidsstokken, ny teknologi og ideologi har skillet mellom de fattige blitt stadig dypere utover 1800-tallet. Et stort reformarbeid av lovverket i Norge kan sees som et uttrykk for at myndighetene anerkjente at det industrielle og urbaniserte samfunnet trengte andre rammer enn det tidligere standssamfunnet med husmannsvesenet som hjørnestein, men også at det var nye strafferettslige prinsipper som gjorde seg gjeldene. Et eksempel på dette var fattigloven og løsgjengerloven, der man nå skilte de uverdige og verdige fattige i to ulike lover. Dette forteller også at skille mellom disse to gruppene fattige ble vanntett. De verdige skulle få støtte, mens de uverdige fikk en lov i tråd med straffelovens prinsipper om uskadeliggjøring, forbedring og avskrekking. Vi kan nesten si at betlere og de uverdige fattige var den gruppen som fikk kjenne på kroppen konsekvensene av den økende befolkningsveksten og økt mobilitet som skapte utfordringer som kom med det urbaniserte og industrialiserte samfunnet. Samtidig vokste det frem en ny klasse og en bevissthet om ufrivillig arbeidsløshet, der nye ideer og løsninger rundt fattigdomsproblematikken ble løftet frem. Vi kan se en begynnende endring på slutten av 1800-tallet i hvordan myndigheter og samfunnet oppfattet og sanksjonerte mot både fattige og betlere.

Kapittel 3. Løsgjengerloven blir til og synet på betleri anno 1900.

3.1 Innledning

Betleren var ikke et ukjent syn i bybildet på begynnelsen av 1900- tallet, og personer som tigget til livets opphold ble av mange sett på som en del av livet. Selv om det var en del av livet, var det på skyggesiden av livet. Som vi skal se i dette kapitlet, bleknet forbindelsen mellom fattigdom og tiggeri, mens forbindelsen til «omstreifervesenet» fikk et sterkere fokus. Frykten for «omstreifervesenet» dominerte i store deler av samfunnet. Frykten for «det omreisende fantefolket» kom blant annet til uttrykk gjennom opprettelsen av «Foreningen til modarbeidelse av omstreifervesenet».⁸³ Tigging ble i større grad knyttet til «omstreifervesenet» og sett på som et økende problem. Det ble også opprettet en veldedighetsforening i Christiania som skulle motarbeide tigging ved hjelp av å yte fattigstøtte til befolkningen i hovedstaden, og dette viser at tigging ble sett på som en utfordring i byene. Bekymringen og arbeidet mot «omstreifervesenet» nådde Stortinget og ble løftet opp på det politiske plan. Behandlingen av «omstreifervesenet» i Stortinget og straffelovkommisjonens arbeid ble avgjørende for tilblivelsen av løsgjengerloven. Det ble en tredelt lov, og loven skulle favnet ulike sosiale avvik. En del av loven tok for seg løsgjengeri, en del betleri og en del drukkenskap. I både motivarbeidet og i stortingsforhandlingene, dreide mye av debatten seg om tvangsarbeid skulle være straff, tvangsforsørgelse eller behandling. Samtidig var man bekymret for kostnadene løsgjengerloven førte med seg på grunn av økt bruk av tvangsarbeid. Med økt bruk av tvangsarbeid ble det nødvendig å oppføre flere tvangsarbeidsanstalter for å kunne sette loven ut i virke.⁸⁴ Den endelige versjonen av loven ble vedtatt den 30. mai 1900, og loven het da lov om løsgjengeri, betleri og drukkenskap.⁸⁵

Dette kapitlet vil ta for seg hvilken plass tigging hadde da straffelovkommisjonen utarbeidet forslaget til løsgjengerloven på 1890-tallet. Jeg vil se på ulike foreninger kaste lys over forståelsen av hvordan tigging ble forstått, begrunnet og sanksjonert mot. Videre vil det bli gjort rede for hvilken plass tigging fikk i debatten og loven når det politiske system diskuterte og vedtok løsgjengerloven i 1900. Ble betlere forstått som et samfunnsproblem med

⁸³ Seip 1994: 183.

⁸⁴ Henriksen 2007: 23.

⁸⁵ Hartmann 1908.

paralleller til løsgjengeren? Til slutt vil jeg se på i hvilken grad forholdet mellom tigging og fattigdom fremstår når løsgjengerloven ble vedtatt.

3.2 Et konservativt og hegemonisk syn på tiggeren.

3.2.1 En bekymring om omstreifervesenet og betleri

Det ble i 1892 fremmet en privat forespørsel til regjeringen fra stortingsrepresentant Ole. E Grændsen⁸⁶, der han foreslo at:

«Regjeringen anmodes om at tage under Overveielse, hvorvidt og til i Tilfælde paa hvilke Maade Foranstaltninger bør træffes til mere gjennemgribende Indskrænkning i Fantevæsenet, og herom at give et af de næstfølgende Storthing Meddelelse, om muligt ledsaget af Forslag.»⁸⁷

Grændsen ba altså om at regjeringen måtte gripe inn og skjerpe fattiglovgivingen, og dette burde bli gjort allerede ved neste stortingssamling. Men hvorfor kom stortingsrepresentanten med dette forslaget? Det ble i forslaget pekt på at tidligere innsats i arbeidet mot omstreiferiet og «Fantevæsenet» ikke hadde hatt ønsket effekt, og myndighetene og lokalsamfunnene sto nå ovenfor en «Landeplage, som det i Sanhed maa kaldes. ».⁸⁸ Det som kom til uttrykk her var at «omstreifervesenet» opplevdes som et samfunnsproblem som Grændsen fryktet konsekvensene av om myndighetene ikke tok affære. Straffelovkommisjonen med Bernhard Getz i spissen, som hadde arbeidet med ny straffelov siden 1885, ble da spurt om å uttale seg om omstreiferproblemet da dette problemet ble tatt opp som sak på Stortinget.⁸⁹ På bakgrunn av forespørselen ble det av straffelovkommisjonen foreslått ett eget kapittel som tok for seg løsgjengeri og betleri i utkastet til ny straffelov i 1893, kapittel 31, § 345 til § 367.⁹⁰ Forslaget fra straffelovkommisjonen om kapittel 31 ble ganske kjapt avledet til et lovforslag om en helt ny lov. I utkastet til det som skulle bli løsgjengerloven ble det ikke bare

⁸⁶ Lindstøl 1914: 305.

⁸⁷ Stortingets forhandlinger 1892, Forhandlinger i Odelstinget: 198.

⁸⁸ Stortingets forhandlinger 1892, Forhandlinger i Odelstinget: 199.

Det vises det til akkurat dette sitatet i Stortingets forhandlinger 1898/99, Oth. Prp. No 2: 2.

⁸⁹ Stortingets forhandlinger 1898/99, Oth. Prp. No 2 : 3, Stortingets forhandlinger 1892, Forhandlinger i Odelstinget: 198.

⁹⁰ Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Utarbeidet av Dr. B. Getz. (1984) Kristiania: Kapittel 31, § 345 til § 367, s. 90- 94.

foreslått å ta for seg løsgjengeri og betleri, men også drukkenskap og tvangsarbeidshus ble inkludert. Avgjørelsen om å skille ut løsgjengere og betlere fra straffeloven, viste at straffelovkommisjonen erkjente at disse gruppene burde bli behandlet og straffet på en annen måte enn andre lovbrøyttere som falt under straffeloven. Det var i stor grad straffelovkommisjonen som formet og formulerte løsgjengerloven på bakgrunn av motivarbeidet fra straffeloven.

Straffeloven sitt utkast til kapittel 31, som i sin helhet ble avledet til utkast av løsgjengerloven, startet med å definere hvilke plikter samfunnet og mennesker i nød har ovenfor hverandre. Det ble uttrykt en gjensidighet mellom individet og samfunnet. Det var ifølge straffelovkommisjonen en selvfølge at samfunnet hadde plikt til «Selvfølgelig (...) at understøtte alle Nødlidende med det fornødne til Livsophold (...)».⁹¹ Når straffelovkommisjonen brukte ord som *selvfølgelig* og *alle Nødlidende* signaliserte kommisjonen en mer sosial tilnærming til betleri og løsgjengere, og dette sammenfalt med at disse gruppene ble skilt ut fra selve straffeloven. Det ble gitt et inntrykk av at det var en samfunnsplikt å yte hjelp til fattige som ikke klarte seg selv. Dette pliktforholdet mellom de fattige og samfunnet var angivelig av gjensidig karakter, men for de fattige ble det forventet at alle arbeidsdyktige ikke ble en belastning for samfunnet ved «at undgaa at falde offentlige Fattigvæsen til byrde».⁹² I forventingen om at alle arbeidsdyktige individer skulle skaffe seg arbeid, var det underforstått at det var et skille mellom de som ble ansett som uverdige og verdige fattig. Dette skillet var i tråd med fattiglovene av 1863 med differensieringen av de fattige, og begrepet « den uværdige » ble også uttalt i forbindelse med løsgjengeri i lovutkastet til ny straffelov.⁹³ Dette forsterket den liberalistiske, hegemoniske forestillingen av fattige som var vanlig fra midten på 1800-tallet, der man klassifiserte de fattige som verdige og uverdige fattige.

⁹¹ Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Motiver. Utarbeidet av Dr. B. Getz. 1893. Kristiania: 118.

⁹² Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Motiver. Utarbeidet av Dr. B. Getz. 1893. Kristiania: 118.

⁹³ Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Motiver. Utarbeidet av Dr. B. Getz. 1893. Kristiania: 118.

3.2.2 Strafferettskommisjonen, motivarbeid og betleri

Noen av trekkene som definerte de uverdige fattige var å bedrive løsgjengeri, omstreiferi og lediggang. Straffelovkommisjonen mente løsgjengere og omstreifere ga nok indikasjon på at kriminelle handlinger hadde foregått, og dette var en fremstilling som kom til uttrykk flere steder i motivarbeidet til straffelovkommisjonen. Straffelovkommisjonen bemerket at «Virkeligheden kan man jo endog trygt gaa ud fra, at de fleste Dagdrivere og Vagabonder nu og da og en større Del af dem regelmæssig begaar Forbrydelser».⁹⁴ I denne beskrivelsen lå også betegnelsen for det som ble omtalt som «den profesjonelle løsgjengeren», en som ofte og rutinemessige drev rundt uten arbeid og overlevde av småkriminalitet.

Straffelovkommisjonen sin forestilling om «den profesjonelle løsgjengeren» lå på sett og vis som et premiss for hele løsgjengerloven. Myndighetene burde sanksjonere mot denne måten å livnære seg på, mente kommisjonen videre. De løsgjengerne som ikke kunne vise til fast arbeid, bosted eller var mottaker av offentlig fattigstøtte ble betegnet som «profesjonell løsgjenger» i motivarbeidet. Videre ble det lagt til grunn at de profesjonelle løsgjengerne ikke hadde andre måter å tjene til livets opphold på enn å gjøre småkriminelle handlinger. Dette var retorikk som var med å opprettholde skillet mellom det samfunnet anså som verdige og uverdige trengende, og det ble gjort ved at man klassifiserte noen av løsgjengerne som profesjonelle. Straffelovkommisjonen kan implisitt ha sett på disse individene som om de aktivt hadde valgt løsgjengeriet som levevei. Det ble nærmest konkludert med at dersom en person drev rundt uten arbeid «maa antages at ernære sig på ulovlig Maade, er der derfor særlig Grund til at skride alvorligt ind».⁹⁵ Dette gir et bilde av hvordan straffelovkommisjonen legitimerte å straffe en måte å leve på, og ikke bare straffe enkelte kriminelle handlinger.

Straffelovkommisjonen mente det var nødvendig med en lov som kunne verne samfunnet mot den faren «de profesjonelle løsgjengerne» representerte i samfunnet. Prinsippet om å uskadeliggjøre den kriminelle for å verne resten av samfunnet gjorde seg her gjeldene. Disse holdningene kom også klart og tydelig frem i selve ordlyden i paragrafene i lovutkastet.

⁹⁴ Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Motiver. Utarbeidet av Dr. B. Getz. 1893. Kristiania: 118.

⁹⁵ Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Motiver. Utarbeidet av Dr. B. Getz. 1893. Kristiania: 118.

«Hvo som hengiver sig til Lediggang eller driver ørkesløs omkring under saadanne Forhold, at der er Grund til at antage, at han sædvansmæssig ernærer sig ved strafbare Handlinger, bliver for Løsgjænger at dømme til Indsættelse i Arbeidshus indtil 2 Aar.»⁹⁶

I den foreslåtte paragraf 348 over, kan man se at det var ønskelig å sette løsgjengere inn på tvangsarbeid på grunnlag av antagelser om at vedkommende hadde utført en forbrytelse. Det var den omflakkende tilværelsen til løsgjengeren som skapte grunnlag for at løsgjengeren ikke hadde mulighet for å livnære seg av betalt arbeid. Det eneste som skilte løsgjengeren fra andre forbrytere var at vedkommende ikke enda var tiltalt og straffet for sine små ugjerninger. Med løsgjengerloven ville det være mulig å sette inn «profesjonelle løsgjengeren» på tvangsarbeid over en lengre periode, og på den måten beskytte samfunnet fra løsgjengeren.

Det var flere steder i motivarbeidet til straffeloven som gir indikasjoner på at betleri var av en annen karakter enn løsgjengeri og omstreiferi. Dette kom klarest frem i omtalen av hvilken strafferamme løsgjengeri og betleri skulle ha. I utkastene til løsgjengerloven var ikke det vanemessige betleriet, betleri på offentlige steder eller betling fra hus til hus, foreslått med like strenge straffer slik som for løsgjengeri.⁹⁷ Straffen for betleri ble foreslått til fengsel på vann og brød, men for løsgjengeri ble det fremmet forslag om at straffen burde være tvangsarbeid i arbeidshus. Det ble presisert at innsettelsen på tvangsarbeidshus, gjerne med lengre opphold, var den foretrukne måten å sanksjonere på. Begrunnelsen var at personer som tigget ikke nødvendigvis var arbeidssky slik som løsgjengere ofte var. Om det likevel skulle vise seg at tiggeren var arbeidssky, ble det foreslått at tiggeren kunne bli dømt for løsgjengeri eller lediggang.⁹⁸ Det var nødvendig å åpne for at betleri uavhengig av andre forhold kunne straffes med fengsel med vann og brød, men straffekommisjonen skriver i sitt motivarbeid at « Det er overhovedet ingen Grund til at bælegge Betleriet i og for sig den særlige Tvangsarbeidsstraf».⁹⁹ Videre viste kommisjonen til at bruken av tvangsarbeid for betlere slik som fattiglovene la til grunn var feil. Det hadde vært «saa iøinefaldende, at

⁹⁶ Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Utarbeidet av Dr. B. Getz. 1893. Kristiania: § 348, s 91.

⁹⁷ Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Utarbeidet av Dr. B. Getz. 1893. Kristiania: 92, § 351.

⁹⁸ Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Motiver Utarbeidet av Dr. B. Getz. 1893. Kristiania: 128.

⁹⁹ Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Motiver Utarbeidet av Dr. B. Getz. 1893. Kristiania: 128.

Retsanvendelsen endog i nogen Grad har fundet at maatte sætte sig ud over Loven og anvende Fængsel uden Hensyn til, at der haves Adgang til Tvangsarbeid». ¹⁰⁰ Tvangsarbeid ble sett på som en for hard måte å behandle individer som bare hadde gjort den urett å tigge ble det hevdet. For individer som bare hadde gjort den urett å tigge var holdningen at tvangsarbeid var en for hard måte å behandle dem på. Tvangsarbeid ble forbeholdt løsgjengere og de som ikke hadde verken fast arbeid eller bopel. I motivene til løsgjengerloven var et av prinsippene at individer som angivelig var frivillige arbeidsledige og arbeidsføre, kunne forbedres og oppdras til å like å arbeide. Tvangsarbeid for denne gruppen mennesker ble ikke sett på som straff, men nærmest som en form for behandling for å komme inn på rett spor igjen. Det er interessant å se skillet mellom hvordan betleri helt klart ble sett på som en handling som strafflovskommisjonen mente samfunnet burde straffe. På den andre siden ble betleri likevel ikke sett som like alvorlig og farlig som det å være løsgjenger og omstreifer. Betlere trengte ikke å opplæres til arbeid på samme måte som løsgjengere, men straffen kunne virke avskrekkende på personer som tigget. Samtidig som betleri skulle straffes kunne motivarbeidet også vise en viss form for humanisering av betlere i forslagene til løsgjengerloven. Det pekes på at det var urimelig å straffe alle som betlet, da det var en mulighet for at folk kunne oppleve plutselig nød. Det ble i motivene likevel presisert at det var «den Nødlidendes Pligt at henvende sig til Fattigvæsenet (...), men hvor Nøden var pludselig og uforudseet, kan ikke dette vel gjælde». ¹⁰¹ Tanken om den gjensidige plikten mellom samfunnet og individet som kom til uttrykk i begynnelsen av motivarbeidet, kom ytterligere til uttrykk i vurderingen av betleribestemmelsene. Dette poengterte at individer som ikke klarte seg selv skulle henvende seg til «Fattigvæsenet» for å få hjelp, og på samme tid viste det var en erkjennelse av at fattigdom var en del av livet.

3.2.3 Oppsummering

Det var verken fattigdom eller tiggeri som på slutten av 1800-tallet ble oppfattet som det store problemet i samfunnet. Omstreiferiet ble på 1890-tallet oppfattet som for prekært til å kunne vente på at straffelovkommisjonen gjorde seg ferdig med forarbeidet til den nye

¹⁰⁰ Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Motiver Utarbeidet av Dr. B. Getz. 1893. Kristiania: 128.

¹⁰¹ Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Motiver Utarbeidet av Dr. B. Getz. 1893. Kristiania: 128.

straffeloven. Det måtte gjøres noe umiddelbart så ikke «omstreifervesenet» fikk utvikle seg til å få mer dyptgripende konsekvenser for samfunnet. Etter hvert ble betleri knyttet tettere til løsgjengeri, frivillig arbeidsløshet og « omstreifervesenet». Det var en klassifisering av de mennesker som ikke evnet å skaffe seg og beholde en jobb. Straffelovkommisjonenes oppfattelse av samfunnsplikten ovenfor mennesker i nød viste en human side, og strafferammen for betleri var mildere enn løsgjengeri, omstreiferi og drukkenskap. Dette viste at selv om betleri ikke var en ønskelig aktivitet, var ikke det like skadelig og farlig for samfunnet som selve løsgjengeriet.

3.3 I skyggen av «omstreifervesenet».

3.3.1 Den norske kriminalistforeningen og betleri

Ulike deler av samfunnslivet engasjerte seg i kampen mot omstreiferiet, og i 1893, samme år som straffekommisjonen kom med utkast til den nye straffeloven, ble omstreiferproblematikken diskutert på Den norske kriminalistforeningens andre møte. I det innledende foredraget kalte juristen Ebbe Hertzberg omstreiferiet «et paatageligt Samfundsonde.»¹⁰² og pekte på at det var behov for på ny å diskutere «effektive Forholdsregler mod Omstreiferiet (...)».¹⁰³ Samtidig ble omstreiferspørsmålet på nytt tatt opp igjen på Stortinget, og « der stilledes Forespørgsel om, i hvilken Stilling Sagen befandt sig».¹⁰⁴ Hertzberg sin kommentar og diskusjonen på møte, sammen med den store interessen for «omstreifervesenet» på Stortinget, viser at det var en uttalt bekymring for omstreifere og «fantefolket». I tillegg viser dette at det samtidig var en forestilling om hva de samfunnsmessige konsekvensene ville føre med seg ved å ikke få kontroll på denne gruppen individer. Disse individer representerte en mulig fare for samfunnet. Det ble som tidligere pekt på i dette kapitlet, stilt krav om at noe nå måtte gjøres for å få kontroll på dette «samfundsonde». Omstreiferne og «fantefolket» ble fremstilt som en stor moralsk trussel for samfunnet, men befolkningens frykt for denne gruppen var nok større enn den reelle faren omstreiferne og «fantefolket» egentlig utgjorde.¹⁰⁵ Hertzberg pekte også på at omstreifervesenet hadde grupper som samfunnet

¹⁰² Den norske Kriminalistforening 1894: 87.

¹⁰³ Den norske Kriminalistforening 1894: 87.

¹⁰⁴ Stortingets forhandlinger 1898/99, Oth. Prp. No 2.: 3.

¹⁰⁵ Ulvund 2014: 127.

måtte tilgodese og godta, da disse var arbeidssøkende husmenn eller fra arbeiderklassen, samt svenske landstrykere.¹⁰⁶ Dette uttrykker det samme som straffelovkommisjonen gjordet i sitt utkast til løsgjengerloven. Hertzberg skilte mellom «virkelige arbeidssøgende og dem, der af Vane eller Arbeidsskyhed streife om»¹⁰⁷, og med dette viste han en erkjennelse av de gruppene som løsgjengerloven omhandlet var en lite homogen gruppe. Det kan virke som det var en forståelse hos jurister som Hertzberg og Getz for at ikke alle som streifet rundt gjorde dette for å unngå å jobbe. Det kan tenktes at betling implisitt ble forstått i lys av hvem som utførte handlingen, en ærlig arbeidssøker eller en arbeidssky kar. Både Hertzberg og Getz uttrykte at livet bød på flere nyanser, og både myndighetene og befolkningen måtte ta høyde for disse nyansene.

3.3.2 Walnum og betleri

Frivillige foreninger som hadde som hovedformål å bekjempe omstreiferiet og lediggang i samfunnet vokste frem på slutten av 1800-tallet, og dette vitner om at tanken om trusselen fra «omstreifervesenet» opplevdes som en kamp alle i samfunnet måtte ta del i. Et av de private initiativene som arbeidet mot «omstreifervesenet» var en rekke høytstående menn fra Bergen med konstabelinspektør C. G. Flood i spissen. Det ble i 1893 søkt kirke- og undervisningsdepartementet om 5000 kr i støtte, slik at Eilert Sundt sitt arbeid angående omstreiferne kunne fortsette.¹⁰⁸ Dette forslaget ble innvilget av departementet og det ble bevilget penger til kampen mot «omstreifervesenet». Det ble bestemt at det var Jakob Walnum, sogneprest i Leikanger, skulle fortsette arbeidet med å kartlegge omstreiferiet, samt komme med en plan om hvordan myndighetene burde løse omstreiferproblematikken.¹⁰⁹ Jakob Walnum kom i 1896 med en plan for hvordan myndigheter og frivillige best kunne håndtere omstreifere, og disse vurderingene og planen ble tatt med i betraktning da Stortinget behandlet forslaget til løsgjengerloven i 1898/99. Walnum pekte på at omstreiferproblemet hadde økt i omfang siden Eilert Sundt sine undersøkelser på 1860-tallet. Dette var på tross av at det allerede var satt i gang tiltak for å begrense omstreiferne. Walnum mente videre at omstreiferiet var økende og ut av kontroll, og at det «er bleven et samfundsonde, der i aller

¹⁰⁶ Den norske Kriminalistforening 1894: 98-99.

¹⁰⁷ Den norske Kriminalistforening 1894: 99.

¹⁰⁸ Stortingets forhandlinger 1894, Dokument 87: 1.

¹⁰⁹ Stortingets forhandlinger 1896, Dokument 100: 1.

høieste grad nødvendiggjør, at der skrides alvorligt ind imod det».¹¹⁰ Den norske kriminalistforening uttrykte den samme bekymring som Walnum for utviklingen rundt det opplevde økende omstreiferiet i Norge.¹¹¹ Både Walnum og Den norske kriminalistforening så tilbake på Eilert Sundt sitt omfattende arbeid, de manglende resultater og behovet for nye lover.¹¹² Dette viser hvordan ulike aktører i samfunnet leitet etter en løsning for det de opplevde som en moralsk forvitring i samfunnet.

Walnum fikk i perioden mellom 1896 og 1900 flere artikler på trykk i ulike aviser om viktigheten med strenge straffer av omstreiferiet.¹¹³ Denne perioden var årene mellom Walnums plan om motarbeidelse av «omsteifervesenet» og vedtaket av løsgjengerloven. Det kan virke som han jobbet aktivt med å fremme planen og løsningen på « omsteifervesenet», og omstreiferlivet beskrives av Walnum som et liv på skyggesiden av samfunnet.¹¹⁴ Han omtalte omstreifere som et «uvæsen » som drev rundt på bygdene, og at disse menneskene måtte kontrolleres slik at de ikke smittet andre med sin utsvevende og umoralske levemåte. Walnum fremstilte omstreifere som om de var rammet av en sykdom. Han brukte en sykdomsdiskurs der sykdom ble brukt som en metafor for hvordan han mente omstreiferiet bredde om seg som et smittsomt virus. I samme åndedrag hevdet han at også kjønns sykdommer hadde gode vekstvilkår i miljøet som omstreifere befant seg i. Dette forsterket forestillingen om at omstreifere og lediggjengere var mer tilbøyelig og mottakelig for å ta dårlige valg i livet og moralsk degenererte. I denne fremstillingen fra Walnum kom den nære forbindelsen mellom omsteifervesenet og betleriet frem. Til forskjell fra motivene og kriminalistforeningen ble det ikke vist til at betleri kunne ha andre årsaker enn dårlig moral. Walnum hevdet at betleri var « den egentlige levevei» for dem som henga seg til omstreiferlivet, og betegnet denne levemåten som både « paatrængende» og « en sand landeplage».¹¹⁵

¹¹⁰ Stortingets forhandlinger 1896, Dokument 100: 5.

¹¹¹ Den norske Kriminalistforening 1894: 87-119.

¹¹² Den norske Kriminalistforening 1894: 87- 94.

¹¹³ Her er et lite utvalg hva Walnum fikk på trykk i sin jobb mot omstreiferiet i perioden 1896 til 1900, og på sett og vis en kamp mot betleri som vist i selve oppgaven.

Morgenbladet, 28.11. 1897, «Opraab», Farsuds Avis 3.12. 1897, «Omstreiferene av pastor Walnum», Lillehammer tidene 10.12. 1897, « Opraab», Morgenbladet 26. 04.1899, « Løsgjengerloven av Walnum»

«Opraab» ble trykket i aviser over det ganske land og Walnum fremstilling av omsteifervesenet nådde på denne måten ut til store deler av befolkningen i distriktene Videre kan dette ha vært med å fremme en opplevelse av at « omsteifervesenet » var større enn kanskje det som var reelt. Samtidig viser dette at Walnum jobbet utrettelig for endringer av det omreisende romfolket. Seinere skulle han bli leder for «Omstreiferemisjonen».

¹¹⁴ Stortingets forhandlinger 1896, Dokument 100, Angaaende Arbeidet blant Omstreifere.: 6.

¹¹⁵ Stortingets forhandlinger 1896, Dokument 100, Angaaende Arbeidet blant Omstreifere.: 6. Avsnittet er bygget på denne siden.

Betleri ble sett på som en forutsetning for at de omstreifende kunne leve sitt umoralske og smittsomme liv, og at løsgjengerloven «Den angriber ondet i dets rod, thi livsnerven i dette liv er betleriet.»¹¹⁶ Omstreiferproblemet ble av Walnum oppfattet som et moralsk onde for samfunnet, og for å løse dette problemet måtte myndighetene få bukt med det som holdt problemet i livet. Det var ikke slik at det var selve betleriet myndighetene skulle til livs, men heller muligheten å begrense de omstreifende til å flakke omkring med umoralske holdninger, mente Walnum. Dette samsvarer med at straffaretskommisjonen heller ikke oppfattet betleri som hovedproblemet, men som en forutsetning for å kunne ha muligheten til å leve et umoralsk og dovent liv på siden av de andre i samfunnet.

Walnum sin « Plan for arbeidet blandt omstreiferne» var kjølig mot mennesker som levde på bunnen av samfunnet, og kan ses på som en videreføring av det strenge skillet mellom de verdige fattige og de uverdige fattige. Han var mer konservativ enn både straffelovkommisjonen og Den norske kriminalistforeningen i den forstand at han kategorisk så løsgjengere, betlere og andre uverdige fattige som arbeidssky mennesker med lav moral. . Det kan virke som Walnum ikke så de gråsoner som både straffelovkommisjonen og Den norske kriminalistforeningen så.

3.3.3 Christianias understøttelsesforening til Modarbeidelse af Betleri

«De værdige Trængende har i Foreningen til Modarbeidelse af Betleri sin bedste Ven, men den professionelle Betlere (...) har i Foreningen sin ivrigste Modstander.»¹¹⁷

En annen forening som vokste frem på slutten av 1800-tallet var « Christiania understøttelsesforening til Modarbeidelse af Betleri», som ble stiftet i 1890. Det var ikke «omstreifervesenet» som skapte den største bekymringen, men det var den synlige tiggingen i bybildet foreningen ville til livs. I den første årsberetningen sto det at «Samtidig med Byens Udvikling i enhver Henseende har ogsaa Betleriet tiltaget i en foruroligende Grad og

¹¹⁶ Stortingets forhandlinger 1896, Dokument 100, Angaaende Arbeidet blant Omstreifere.: 6.

¹¹⁷ Christiania Understøttelsesforening til Modarbeidelse av Betleri 1894: 7.

har (...) utviklet sig til en ganske lukrativ Forretning for Vagabonder». ¹¹⁸ Det var tigging som var den største bekymringen, og foreningen knyttet tiggingen til omstreifere som utnytter muligheten til å tjene penger uten å ta seg fast arbeid. Walnum sitt fokus på «den profesjonelle tiggeren» var i tråd med hva foreningen ga uttrykk for i årsberetningene de første årene. Det ble vist til at « Tiggeri er en Levevei, der ofte er mere indbringende end mange hæderlig Beskjeftigelse». ¹¹⁹ Det kan trekkes den slutning at det fantes en felles forståelse på slutten av 1800-tallet av betleriet. Det var en forutsetning for at byens løse fugler kunne velge å tigge og ikke ta ærlig arbeid. Noen år seinere, i 1896, definert foreningen betleri med at friske voksne spurte tilfeldige og ukjente mennesker om støtte og midler til å livnære seg. ¹²⁰

Foreningen skulle bekjempe tigging ved at medlemmene kunne gi bidrag som gikk til «Christiania hjemmehørende Trængende, etferat Undersøgelse er anstillet om deres Trang og Værdighed», og « saaledes at Given til ukjente Personer kan undgaaes og derved Betleriet modarbeidelse». ¹²¹ Det kom frem av den første årsberetningen til foreningen at de la vekt på samarbeid med den offentlige fattigpleien og påtalemyndigheten. Det var flere grunner til at et slikt samarbeid av byens fattige var nødvendig. For det første var det viktig med kontroll på hvem de fattige var, og ved at de samarbeidet med lokale myndigheter fikk de god oversikt over de fattige i byen. På denne måten fikk foreningen kontrollert om individene som søkte hjelp hos dem virkelig var trengende eller ikke. Ved å samarbeide fikk alle medlemmene som ga hjelp til de fattige en oversikt over hvem som hadde gitt hva, og dette var en måte å sikre at de fattige ikke fikk støtte flere steder. Det fremste oppdrag fra sine medlemmer var å passe på at det var de rette trengende som fikk støtte og dermed slapp å gå ut og tigge i byen. Hjelpen fra foreningen var preget av kontroll og begrensning av midlene til de som søkte støtte hos foreningen. Både kontroll og begrensning hadde vært grunnpilarene i fattigdomspolitikken i gjennom 1800-tallet. Foreningen ville motarbeide tigging ved å gi et tilbud til mennesker som var i nød og ikke klarte å skaffe brød på bordet. Ved å sørge for at de fattige kunne få hjelp, var det ikke nødvendig å tigge for noen. Foreningen skilte mellom de som var verdig trengende og de som ikke var verdige, og mente at « det gamle Ord «Betleren sjæler fra den Fattige, idet Størsteparten er ganske uværdige

¹¹⁸ Christiania Understøttelsesforening til Modarbeidelse av Betleri 1894: 6.

¹¹⁹ Christiania Understøttelsesforening til Modarbeidelse av Betleri 1894: 22.

¹²⁰ Christiania Understøttelsesforening til Modarbeidelse av Betleri 1897: 7.

¹²¹ Christiania Understøttelsesforening til Modarbeidelse av Betleri 1894: 3.

Personer (...)).¹²² Det var den samme forestillingen om «den profesjonelle tiggeren» som både Walnum, kriminalistforeningen viser til, og det var en gjennomgående forestilling som i ulik grad slår ut hos de ulike aktørene. Det var likevel en filantropisk tilnærming i bunnen i behandlingen av de fattige hos Understøttelsesforeningen. Selv om man var en uverdlig fattig, «profesjonell betler» som falt kommunen til byrde, skulle alle få «Raad, Veiledning og Arbeide».¹²³

Vi må kunne gå ut ifra at denne foreningen var et godt tilskudd til det offentlige fattigvesenet. I artikkelen « De arbeidsløse» trykket i Norske sjøfartstidene sto det at foreningen hjalp arbeidsløse med å finne jobb.¹²⁴ Noen år etter i 1894 sto det i avisen Eidsvold at foreningen nå hadde åpnet to folkekjøkken i Kristiania, og der kunne de fattige få seg et billig måltid for 10 til 20 øre.¹²⁵ Med det omfattende hjelpetilbudet til de fattigste i byen var det sannsynlig at dette var en filantropisk forening som ikke hadde til hensikt å dømme de som tigget, men heller trø hjelpende til for løfte mennesker ut av nødnen de var kommet i. Foreningen lå til grunn en holdning om at fattigdom og tigging hang tett sammen, og forbindelsen til «omstreifervesenet» var mindre sentral i forhold til Walnums kamp. Donasjonene til foreningen viser at samfunnet erkjente at man burde hjelpe de som var nederst i samfunnet, men at man som giver ville være sikker på at pengene ikke kom i hendene på de uverdige fattige. « I de 6 aar, Foreningen har virket, har den forhindret at en virkelig stor Kapital er kommet uværdige Personer tilgode».¹²⁶ Denne forestillingen om tiggeren som ble formidlet gjennom foreningens virke viste at både befolkningen og myndighetene kunne gå god for denne måten å dele opp de fattige og klassifisere tiggeren som uverdlig.

¹²² Christiania Understøttelsesforening til Modarbeidelse av Betleri 1894: 6.

¹²³ Christiania Understøttelsesforening til Modarbeidelse av Betleri 1894: 7.

¹²⁴ Norges Sjøfartstidende 1892: 2.

¹²⁵ Eidsvold 10.10.1894: 1.

¹²⁶ Christiania Understøttelsesforening til Modarbeidelse av Betleri 1897: 10.

3.3.4 Oppsummering

De frivillige organisasjonene og foreningene hadde svært ulikt utgangspunkt, motivasjon og mål for arbeidet sitt, og de viste ulike forestillinger til betleri. Walnum utrettelige arbeid for å fjerne landstrykere og andre «uvirksomme» personer viser at det var en forestilling om at visse typer mennesker hadde en iboende natur som både var lat og moralsk ødelagt. Mens en foreninger som «Kristianias understøttelsesforening til Modarbeidelse af Betleri» kan vi anta i større grad viste til en human forestilling av samfunnets bunnsjikt. Likevel får vi et inntrykk av både at aviser, Walnums plan og møte fra kriminalistforeningen at «omstreifervesenet» var hovedproblemet. Det var omstreifervesenet som skapte hodebry og man strevde med å finne en god løsning på. Betleri var en del av problemet, men langt fra kjernen i det

3.4 Løsgjengerloven og betleri

3.4.1 Behandling av lovforslaget

«Allerede forlængst har det været erkjendt, at Omstreifervæsenet og navnlig da det saakladede Fantefolks Omstreiferi ikke alene er en Plage for mange Landdistrikter, (...)men ogsaa i sig selv indebærer en Fare for Retssikkerheden i Samfundet»¹²⁷

Det var med disse ordene justisminister Anton Qvam innledet proposisjonen med lovforslaget av løsgjengerloven 10. oktober 1898. Justisminister Anton Qvam uttalelse viste både bekymringen og frykten for omstreifere og «fantefolket» som over tid hadde fått godt fotfeste hos myndighetene og befolkningen, spesielt på landsbygden. Som vist tidligere i dette kapitlet, ble denne bekymringen i befolkningen en direkte årsak til at arbeid med et lovforslag ble satt i gang.¹²⁸

¹²⁷ Stortingets forhandlinger 1898/99, Oth. Prp. No 2.: 1.

¹²⁸ Stortingets forhandlinger 1898/99, Oth. Prp. No 2.: 1-6.

Det er en på disse sidene en gjennomgang av hendelser og bevegelser i saken på Stortinget.

I proposisjonen sa departementet seg enig med straffelovkommisjonen at løsgjengeri, drukkenskap og betleri burde bli tatt ut av selve straffeloven, og at det burde bli utformet en egen lov.¹²⁹ Departementet hadde likevel noen bemerkninger til forslaget fra straffelovkommisjonen. En av bemerkningene var et ønske om å flytte bestemmelsene for tvangsarbeidernes behandling og tvangsarbeidshus til loven om fengsel og frihetsstraff. Grunntanken for dette var den samme som samlet løsgjengeri, drukkenskap og betleri under samme lov, det var tanken om at de hørte tematisk sammen. Dette ble uttrykt i klartekst fra departementet med: " Tvangsarbeid og Frihedsstraf er nær beslægtede Forholdsregler, vil Forskrifterne derom i stor Udstrækning blive ensartede.»¹³⁰ De bestemmelsene som dreide seg om tvangsarbeidshus ble flyttet over til fengselsloven som følge av dette forslaget.¹³¹ Når utkastet som skulle regulere «omstreifervesenet» ble lagt frem for votering var det blitt en tredelt lov, lov for løsgjengeri, betleri og drukkenskap.

Det ble bemerket at drukkenskap og betleri hang så tett sammen med løsgjengeri at det var vanskelig å komme «omstreifervesenet» til livs hvis ikke alle sidene ble behandlet sammen, ifølge Justisdepartementet.

«Ganske vist vil Bestemmelserne om Arbeidsskyhed og Løsgjænger i sin Almindelighed saavel som ogsaa de særlige Bestemmelser om Drukkenskap fornemmelig faa sin Betydning som Midler til Bekjæmpelse af det erhvervsløse Proletariat. (...) Og hvad Betleriet angaar, maa det være tilstrækkeligt at paapege, at ligesom dette for den egentlige Omstreifer spiller en vigtig Rolle som Erhvervskilde»¹³²

Både departementet og straffelovkommisjonen kan tolkes dit at det var en forestilling om at kampen mot «omstreifervesenet» måtte bekjempes på alle fronter. Det var en felles forståelse av at både betleri og drukkenskap på hver sine måter hang sammen med løsgjengeri og omstreiferi, og motarbeidelse av betleri og drukkenskap var en del av kampen. Dette samsvarer med hva Christie peker på i sin avhandling *Tvangsarbeid og alkoholbruk*¹³³. Han peker på at Sundt hadde uttalt, flere tiår før selve arbeidet med løsgjengerloven, at det var

¹²⁹ Stortingets forhandlinger 1898/99, Oth. Prp. No 2.: 6.

¹³⁰ Stortingets forhandlinger 1898/99, Oth. Prp. No 2.: 6.

¹³¹ Stortingets forhandlinger 1898/99, Oth. Prp. No 2.: 6.

¹³² Stortingets forhandlinger 1898/99, Oth. Prp. No 2.: 6-7.

¹³³ Christie 1960.

viktig med en lov som ikke var for snever, og som « Bernad Getz i sannhet sies å ha fulgt da han ikke bare tok med betleri og omstreiferi, men også drukkenskap, med i sin løsgjengerlov». ¹³⁴ Det var betleri som holdt hjulene i gang og «spiller en viktig rolle» for å leve dette tilsynelatende umoralske, late og fordervelige livet som «omstreifervesenet» tilbød.

Vi kan gå ut ifra at tigging i stor grad ble sett på som en indikasjon på et umoralsk levesett og et omflakkende liv av myndighetene. Videre er det også nærliggende å trekke den slutning at betleri ble ansett som en kilde til raske og lett tjente penger, og på den måten opprettholdt forestillingen om at tiggere var individer som levde den påståtte «dovne tilværelse» til løsgjengeren. Ved å tigge kunne løsgjengere fortsette sin umoralske livsførsel, og det var derfor viktig at betleri kom innunder samme lov som løsgjengeri.

3.4.2 Kritiske røster i Stortinget.

Betleri ble beskrevet som «løsgjængerens livsnerv» når komiteen for sociale spørsmål ¹³⁵ kom med sin innstilling til Odelstinget i mai 1899 ¹³⁶, og viste på mange måter hvor nær sammenheng det ble antatt at betleri og løsgjengeri hadde. Verken i proposisjonen fra Justisdepartementet eller innstillingen til Odelstinget fra sosialkomiteen, ble selve betleriet eller det rådende synet på betleri i liten grad problematiserte utover straffekommisjonens kommentar i motivene. Det kan virke som motivarbeidet fra straffelovkommisjonen og Walum sin plan for omstreifere skapte grunnlaget for justisdepartementet og flertallet i sosialkomiteen sin forståelse og forestilling med tanke på betleri. Det fremsto nærmest som en underforstått enighet at betleri var en konsekvens av umoralsk livsførsel, og omstreiferens levesett var til syvende og sist en fare for samfunnet. Det var viktig å begrense det moralske forfallet slik at, om vi bruker Walnums egen diskurs, denne moralske sykdommen ikke smittet og spredde seg til andre deler av samfunnet. Disse holdningene og forestillingene om betleri fikk liten motstand selv om det var et mindretall i sosialkomiteen ¹³⁷ som stilte spørsmål ved enkelte paragrafer som gjaldt betleri. Dette mindre tallet besto av tre representanter fra Venstre, Andreas Andersen, Andreas N. Fjeld og Andreas J. Hansen.

¹³⁴ Christie 1960: 37.

¹³⁵ Heretter omtalt som sosialkomiteen.

¹³⁶ Stortingets forhandlinger 1898/99, Indst. O.XIX: 3.

¹³⁷ Stortingets forhandlinger 1898/99, Indst. O.XIX: 7 og 11.

Andreas Andersen var typograf fra Kristiania, Andreas N. Fjeld var arbeidsformann fra Lier og Andreas J. Hansen var tidligere paraplymaker/forretningsfører fra Bergen.¹³⁸ Disse tre representantene hadde ikke yrker som jobbet tett med hverken betlere, løsgjengere eller drankere. De tre representantene levde som alle andre på slutten av århundreskiftet i en tid med svingninger i arbeidsmarkedet og økende trykk i byene. Seip omtaler Andreas Hansen som en som var radikal venstremann, og stilte seg kritisk til løsgjengerloven og hvordan arbeideren ble behandlet.¹³⁹ Det kan ha sammenheng med at han også jobbet med en av de første arbeidsanvisningskontorene i Norge, og på den måten møtte han mennesker som ikke nødvendigvis samsvarte med hvordan befolkningen forestilte seg de uverdige fattige.¹⁴⁰ Både Andersen, Hansen og Fjeld opplevde gjerne nøden som en del av livet, og med andre øyne enn politimyndighetene, teologene og juristene. De forestillinger som politimyndighetene, teologene og juristene som vi har skissert opp ovenfor, der både Den norske kriminalistforening, pastor Walnum og justisdepartementet, dannet grunnlag for de foreslåtte betleriparagraferne i løsgjengerloven da Odelstinget mottok forslaget for diskusjon og votering.

Stortingsforhandlingene rundt lovforslaget av løsgjengerloven gikk over flere dager og det ble lange debatter om flere paragrafer som handlet både om arbeidsskyhet og drankere. Straff og hva som kunne regnes som straff ble også diskutert nøye. Det kom frem synspunkt som var i samsvar med hva straffelovkommisjonens motivarbeid med tanke på at straff kunne brukes på kriminelle forhold og ikke bare konkrete kriminelle handlinger. Til forskjell fra fattiglovene ble det nå et krav om bevis og dom før innsettelse kunne finne sted.

«Vedkommende bliver nemlig ikke at straffe for nogen bestemt forbrydelse, der ikke er overført ham, men han bliver at straffe for et forbrydersk forhold som maa være fuldt bevist, før han dømme.»¹⁴¹

Det ble videre anbefalt og tatt til følge at straffen for løsgjengeri skulle være innsettelse på tvangsarbeidshus. Arbeidshuset skulle lære løsgjengeren gode arbeidsvaner og rutiner, og disse vanene var noe de innsatte bare kunne lære seg over tid. Derfor var det viktig at

¹³⁸ Haffner 1898: 2- 4 og https://no.wikipedia.org/wiki/Liste_over_stortingsrepresentanter_1898%E2%80%931900 (sist lastet ned 14.05.2023).

¹³⁹ Seip 1994: 162- 163.

¹⁴⁰ Seip 1994: 162- 163, Haffner 1898: 14.

¹⁴¹ Stortingets forhandlinger 1898/99, Indst. O.XIX : 5.

løsgjengeren fikk et lengst mulig opphold på arbeidshuset, slik at det umoralske levesettet ble avlært til fordel for et ønske om å arbeide og leve et moralsk liv i samsvar med samfunnets normer og forventinger. Det lange oppholdet på en arbeidsanstalt var ikke bare til gode for den innsatte, men vel så viktig for samfunnets sikkerhet. Når den innsatte ikke hadde muligheten for å trekke på gaten, hadde den innsatte heller ikke mulighet å bedrive kriminalitet. Denne uskadeliggjøringen av løsgjengeren var helt i tråd med Getz sin strafferettstenkning. Muligheten til å dømme lange opphold på arbeidshuset, sammen med at man brukte antagelser og indikasjoner på eventuelle lovbrudd, ble noen av kjernepunktene i debattene rundt det som til slutt skulle bli løsgjengerloven. Betleri ble derimot i innstillingen fra sosialkomiteen foreslått at straffen skulle være fengsel på vann og brød hvis «han ikke fældes efter §§ 2,4 og 5».¹⁴² Mindretallet i sosialkomiteen hadde innvendinger mot å straffe med fengsel på vann og brød, men dette ble ikke tatt til etterretning og ble stående som forslag i innstillingen.¹⁴³ Dette fikk imidlertid kritikk da paragraf 10 (nu 11) ble diskutert i Odelstinget, og her var stortingsrepresentant Andersen, som også var en del av mindretallet i sosialkomiteen, en pådriver med å foreslå endringer i straffen i §11. Han argumenterte med at det var en for streng straff for handlingen som ble begått, og han ville «omgjør straffen paa vand- og brød til en tilsvarende straf paa almindelig fangekost».¹⁴⁴ Han fikk støtte av stortingsrepresentant Skilbred som argumenterte med at «vand- og brødstraffen» var tiltenkt som « revselsesmiddel ligeoverfor ustyrlige straffanger» i straffeloven, og kalte betlere både «uskyldige» og «simple».¹⁴⁵ Skilbred beskrev her en forestilling av tiggeren som et uskyldig, enkelt individ, og senere i debatten forsvarte han sitt syn ved at han pekte på at det var harde tider og hvor skamfullt det opplevdes å ha kontakt med fattigvesenet. Som han sa selv: « At henvende sig til fattigvæsenet ved vi er nok saa saarende for mange, (...)»¹⁴⁶ Skilbred forklarte her kan tolkes som at det var enklere og mindre belastende å tigge enn å be fattigvesenet om hjelp, og vi trekke den slutning at tiggere gjerne var mer akseptert enn det man først får inntrykk i fra motivene, proposisjonen og innstillingen. Denne skammen for å komme fattigvesenet til byrde var noe som lå som en tung stein fra tidligere fattiglover og den konservative, liberalistiske forestillingen om at individet er selv skyld i sin egen elendighet. Forslaget til Andersen om å fjerne straff på vand- og brød fikk ikke nok støtte og ble nedstemt, og hovedargumentet for det fortsatt var en gyldig straffemetode i straffeloven. I

¹⁴² Stortingets forhandlinger 1898/99, Indst. O.XIX (Oth. Prp. Nr. 2 1898/88): 16.

¹⁴³ Stortingets forhandlinger 1898/99, Indst. O.XIX (Oth. Prp. Nr. 2 1898/88): 11.

¹⁴⁴ Stortingets forhandlinger 1899/1900, Forhandlinger i Odelstinget: 947.

¹⁴⁵ Stortingets forhandlinger 1899/1900. Forhandlinger i Odelstinget: 949.

¹⁴⁶ Stortingets forhandlinger 1899/1900. Forhandlinger i Odelstinget: 950.

det endelige vedtaket av løsgjengerloven ble straffen for betleri som ble gjort av vane, gjentatte ganger på offentlig alminnelig sted eller fra hus til hus straffet fengsel på vann og brød fra to dager inntil ti dager, §11.¹⁴⁷

Forslaget om endring av straffen for betleri viser likevel at Andersen med flere, hadde en forestilling om at betling ikke var en alvorlig forbrytelse og derfor var det ikke nødvendig med like strenge straffer som de andre forholdene i loven. Selv om tanken om at betleri som gjerning ikke var alvorlig strekker seg tilbake til straffeloven, gikk Andersen noe lengre og mente det var straff nok med fengsel på fangekost som en midlere straff. Det var på den måten en kontinuitet i tanken om at en som tigget skulle få en straff i form av frihetsberøvelse på lik linje med annen småkriminalitet som tjuveri. Det vil si at om ikke vedkommende som tigget kunne straffes med tvangsarbeid for et omflakkende liv eller løsgjengeri, ble vedkommende satt i fengsel. Det samme gjaldt for § 13, som omhandlet de som betlet på en truende måte, ga seg ut for å være syk/skadet o.l. og de som betlet i flokk, om de ikke kunne dømmes etter § 2, 4 og 5 i løsgjengerloven skulle de straffes med fengsel.¹⁴⁸ Med andre ord om de som tigget ikke fylte kravene til å bli dømt for løsgjengeri og på den måten satt inn på tvangsarbeid, kunne den som tigget bli dømt for betleri med fengselsstraff. Dette var i tråd med både motivene og lovutkastet. Det ble pekt på i motivene til loven at løsgjengeri og betleri kommer innunder samme lov på grunn av den nære sammenhengen i bestemmelsene i loven.¹⁴⁹ Det vi ser her er at det var en forskjell i straffemetode for ulike handlinger i selve løsgjengerloven, og dette gir igjen et bilde på hvordan «omstreivfervesenet» var hovedproblemet mens betleri var en liten del av det.

Det var flere representanter fra Venstre som var kritisk til at man i det hele tatt skulle straffe enkelt betleri, og en av dem var Wollert Konow(H).¹⁵⁰ Han pekte på det han opplevde som en svært streng straff for en person som bare tigget ved et enkelt tilfelle og burde derfor ikke straffes for det. W. Konow bagatelliserte på sett og vis tiggingen med å si «betleri i sin almidelighet»¹⁵¹, og på samme tid menneskeligjorde han tiggeren ved å vise til sulten og nøden dette mennesket opplevde. W. Konow prøvde å appellere til følelsene til de andre

¹⁴⁷ Hartmann 1908: § 11, side 14.

¹⁴⁸ Hartmann 1908: § 13, side 14.

¹⁴⁹ Stortingets forhandlinger 1898/99, Oth. No. 2: 6-7.

¹⁵⁰ Stortingets forhandlinger 1899/1900, Forhandlinger i Odelstinget: 947.

Her skal det også bemerkes at det en periode var to Wollert Konow på Stortinget. Wollert Konow som omtales i denne delen av oppgaven representerte for Hedmark, og ikke Søndre Bergenhus.

¹⁵¹ Stortingets forhandlinger 1899/1900, Forhandlinger i Odelstinget: 948.

representantene og viste til hva definerte det å være et godt medmenneske.¹⁵² Han avsluttet innlegget med ikke å fremme forslag om å stryke betleriparagrafene i løsgjengerloven, « Men jeg drister mig ikke til at fremsætte forslag, da dette vilde gribe ind i hele lovens bygning».¹⁵³ Dette kan tyde på at det var en oppfatning om at løsgjengerloven var en viktig lov å få på beina. W. Konow fikk støtte for sin holdning ovenfor tiggere, og det kom frem at det var en ganske klar oppfattelse av at det var et skille mellom den verdige og uverdige betleren. Det var det samme skillet som fantes i samfunnet og fattigloven mellom de verdige og uverdige fattige. Blant representantene på Stortinget som deltok i debatten om løsgjengerloven var det samsvaret mellom betleri og fattigdom som bandt argumentasjonen om den « uskyldige», «simple», «enkle » betleren sammen. Nøden og de dårlige tidene ble også knyttet til at individer som var en del av arbeiderklassen, hadde sesongbetont arbeid og derfor ville det i perioder være en nødvendighet å tigge for å overleve. Det ble understreket at disse menneskene ikke var arbeidssky, men det var arbeidsfolk som trengte å ha muligheten til å tigge fra tid til annen for ikke å falle helt utenfor samfunnet helt. På den andre siden kom det motargument som ble knyttet til blant annet arbeidsskyhet og «ikke, det er styrkende for den offentlige moral» som beskriver « betleren som betler av sedvane».¹⁵⁴

Ulike grupper av mennesker som før hadde blitt regulert og sanksjonert under fattigloven, hadde nå fått sin «egen» lov. Løsgjengerloven og motivene til loven la vekt på at det var en sterk sammenheng mellom betleri og omstreiferi, og betleri ble sett på som et middel for å kunne bedrive en omflakkende og arbeidsløs tilværelse. Denne tilværelsen ble antatt å være skapt av svake, dovne og umoralske sjeler som ikke ville livnære seg på lovlig vis, og betleri og annen småkriminalitet ble antatt at var deres inntektskilde. Det var likevel slik at når løsgjengerloven nådde Odelstinget fikk betleribestemmelsene noen kritiske stemmer og et annet syn på betleri viste seg, men disse stemmene var enda svake og i et mindretall. Det var klar tale fra flere representanter fra venstresiden. I den endelige lovteksten står det at betleri var lovlig om betleren kunne vise til «en uforudsett Nødstilstand, eller paa Grund af særlige Omstændigheder har erholdt Politiets Tilladelse dertil».¹⁵⁵ Dette viser at det helt fra motivene og frem til vedtaket av loven, var en erkjennelse av at ikke alle som tigger var skyld i sin egen elendighet. Det var en erkjennelse av at samfunnet og myndighetene burde ta

¹⁵² Stortingets forhandlinger 1899/1900, Forhandlinger i Odelstinget: 947-948.

¹⁵³ Stortingets forhandlinger 1899/1900, Forhandlinger i Odelstinget: 948.

¹⁵⁴ Stortingets forhandlinger 1899/1900, Forhandlinger i Odelstinget: 946- 956.

¹⁵⁵ Hartmann 1908: 15, § 12.

høyde for at uforutsette situasjoner kunne forekomme, men det tilføyes at «tillatelse bør udgå fra politiet.»¹⁵⁶

Løsgjengerloven representerte ikke noe nytt med tanke på kriminalisering av betleri, det var heller snakk om det vi kan se på som lettelse av tidligere bestemmelser gitt i fattigloven av 1863. Det var altså noen endringer med den nye løsgjengerloven hva saken angikk betleri. Vi har her sett at departement og straffelovkommisjonen var samstemte og opererte mellom en juridisk og moralsk diskurs i betlerispørsmålet. Da saken kom opp i Odelstinget kan vi se at det er flere ulike diskurser som brukes i omtalen av betleri. Andersen og særlig Konow aktiverer en human diskurs som viser til medmenneskelighet for den som betler.

3.5 Fattigdom og betleri – en serie i Aftenposten.

Det ble gjentatte ganger poengtert av myndighetene at betleri var et av premissene for «fantefolket» sin omflakkende tilværelse. Det er derfor interessant å se at Aftenposten i 1901 trykte en artikkelserie i syv deler som hadde overskriften «Fattigdom og betleri», der to av artiklene i denne serien ble trykt på førstesiden.¹⁵⁷

Artikkelserien var forfattet av S. T som viste seg å være fengselsbestyrer i Oslo kretsfengsel Thomas Segelcke Thrap.¹⁵⁸ Han deltok på Den norske kriminalistforening sine møter¹⁵⁹, og ble Thrap medlem av Omstreifervesenetkomiteen sammen med Jakob Walnum i 1927.¹⁶⁰ Det var altså ikke hvem som helst som skrev artikkelserien i Aftenposten, men det var en som hadde god kjennskap til både den gruppen løsgjengerloven tok for seg og representanter fra ulike faggrupper som var i kontakt med denne gruppen. Det er tidligere i dette kapitlet vist til et konservativt syn på de fattige, nye kriminalpolitiske tanker og en økende bekymring for « omstreifervesenet» i tiden før løsgjengerloven ble vedtatt. Disse faktorene kan ses som årsak til at betleren i så stor grad ble sett i sammenheng med «omstreiferen». Tittelen på artikkelserien « Fattigdom og betleri» antyder at fokuset flyttet seg fra omstreifere og løsgjengere tilbake til fattigdom som betleriets følgesvenn. Dette kan gi et inntrykk av at den moralske panikken som endte i løsgjengerloven nå hadde roet seg. Det kan være at

¹⁵⁶ Hartmann 1908: 15, § 12, fotnote 2.

¹⁵⁷ Hele dette avsnittet bygger på artikkelserien i Aftenposten, 17- 28. 04.1901. «Fattigdom og betleri».

¹⁵⁸ Aftenposten 01.12. 1901: 1.

¹⁵⁹ Den norske Kriminalistforening 1894: 148.

¹⁶⁰ Drammen byleksikon: <http://byleksikon.drnk.no/thrap-thomas-segelcke-1861-1941/> (lastet ned 20.01.23).

myndighetene og befolkningen nå hadde slått seg til ro med at den nye loven ville få bukt med det angivelige problemet. Fængselsbestyrer Thrap hadde tro på løsgjengerloven som middel på å få kontroll på gruppene i loven, men uttrykte også en bekymring om at dette slett ikke var nok.¹⁶¹ Ifølge fængselsbestyrer Thrap måtte det en generell endring i holdningene hos sine medmennesker til for å få bukt med omstreifervesenet og betleriproblematikken. « Der skal imidlertid noget andet og mere til end at give Love for at forandre en Almenopfatning.»¹⁶² Thrap hadde liten tro på at løsgjengerloven kunne løse betleriproblemet i seg selv, og motivasjonen for å skrive denne artikkelserien var derfor å opplyse allmenheten om konsekvensen av hav som gikk for seg i samfunnet.

Den oppdragene retorikken og forsøket på å vise befolkningen det store, men riktige bildet, kom til uttrykk flere steder i løpet av artikkelserien i Aftenposten. Det kan virke som Thrap mente det var behov for en form for folkeopplysning om betleri og fattigdom. Det var ikke uvanlig å bidra og gi almisser av ulik sort til de som var fattige og trengte hjelp av ulike årsaker. Artikkelserien ble innledet med disse ordene: «Der er igrunnen kun faa Ting som interesserer den store Almenhed mindre, end det vi kalder Fattigdommen»¹⁶³, og videre presiseres det at dette var så vanlig problem at det ble betraktet som en del av livet. Det ble videre slått fast at selv om fattigdommen var synlig og vanlig i samfunnet, var det ikke slik at dette var et helt uproblematisk samfunnsproblem. Det var også en opplevelse at omstreifervesenet var en trussel for samfunnet, og kan ha kastet en skygge over fattigdomsspørsmålet som av mange ble opplevd som en del av livet. Med løsgjengerloven som en løsning på omstreiferproblematikken, var det nå mulig å kaste lys over de fattige og det antatte problemet som knyttet seg til fattigdom.

Da omstreiferspørsmålet ble debattert bare noen år før, var noe av hovedtemaene de store økonomiske utgiftene «omstreifervesenet» kostet samfunnet. Dette argumentet dukket nå opp i artikkelserien i sammenheng med fattigdom, og viste leserne at de fattige i samfunnet var en ikke ubetydelig byrde både økonomisk og moralsk. Det var derfor viktig at de rette fattige mottok støtten. Det var viktig å vite hvem som fikk støtten, og artikkelen understreker at «Uden nærmere at undersøge deres Forhold og hjelpe dem paa en mere effektiv Maade,

¹⁶¹ Aftenposten 23.04.1901: 1.

¹⁶² Aftenposten 23.04.1901: 1.

¹⁶³ Aftenposten 17.04.1901: 2.

den sletteste Form for Understøttelse»¹⁶⁴ Det er likevel den moralske siden ved fattigdom og betleri som opptar skribenten, og bunnlinjen var frykten for moralsk forvitring av samfunnet. Dette var i tråd med motivene til løsgjengerloven, som bygde på prinsippene om uskadeliggjøring og behandling. Denne frykten var tydelig i Wlanums plan for omstreifere, og viste at det fremdeles var en frykt for moralsk forfall selv etter løsgjengerloven var presentert som en løsning. Selv om den moralske frykten lå i bakgrunn i hele artikkelserien, var det en vekslende beskrivelse av fattigdom og betleri. Dette hang tett sammen med klassifiseringen av både betleren og den fattige. Det var ingen skam å være fattig, men da måtte du være fattig av de rette grunnene. I likhet med Walnum aktiverer Thrap den medisinske diskursen og sammenligner fattigdom og sykdom. « Det er ingen Skam at være syg, med mindre en selv er Skyld i Sygdommen, og det er paa denne Maade ingen Skam å være fattig »¹⁶⁵ skrev Thrap, og her ser vi at den moralske og medisinske diskursen sammenfaller ved både å referere til sykdom og skam på en og samme tid. Dette skapte en forsterket negativ retorikk om at det lå noe farlig i fattigdom individet selv påførte seg. Det veksles mellom å vise til nøden og hvordan samfunnet måtte ta vare på de fattige, og hvordan samfunnet måtte passe seg for de uverdige fattige. Betleri beskrives som individer « i det hele og store taget er fattige», men det blir pekt på at det er alt som følger med den som betler som samfunnet må verne seg mot. I tillegg var det mange som betlet og ikke opplevde nød, men var sluk nok til å lure andre til å tro at de var fattige. Det var derfor viktig å vite hvem du ga til, og dette er i samsvar med det Understøttelsesforeningen anså som et dilemma ved å gi til de fattige. Artikkelen formidlet et tradisjonelt fattigdoms syn og opprettholdt klassifisering av betlerne som vi har sett tidligere i dette kapitlet.

3.6 Delkonklusjon

Betleriet var en liten del av en stor sammenheng, når man ser loven og rekkevidden den fikk. Omstreiferiet var gnisten som satte i gang arbeidet med løsgjengerloven, og de arbeidsløse omstreiferne ble rikt beskrevet av både jurister, leger, prester, politikere og velgjørere. Beskrivelsene om «omstreifervesenet» levner ingen tvil om hvilke forestillinger det var om omstreiferen og hvilken sosial plass i datidens samfunn disse menneskene hadde. Vi kan gå

¹⁶⁴ Aftenposten 20.04. 1901: 1.

¹⁶⁵ Aftenposten 25.04. 1901: 1.

ut ifra at betlerne hadde samme sosiale status som omstreifere og løsgjengere. Som vist flere steder tidligere i oppgaven, og at det ble trukket sterke paralleller mellom den umoralske livsførselen til omstreifere og betlere. Omstreifere var først og fremst sett på som arbeidssky og doven, og det var denne uvillige innstillingen til å arbeide og bidra i samfunnet som ble ansett som en trussel.¹⁶⁶ Disse individene som ikke gadd å arbeide påførte samfunnet økonomiske utgifter, i tillegg ble det oppfattet som en reell fare for resten av samfunnet. Individier som betlet ble slukt av de man omtalte som omsteifere, og det ble på mange måter satt likhetstegn mellom det å være omstreifer og det å være betler. Det ble en forståelse av at en betler ikke hadde noe ærlig fast arbeid. Om det var tilfellet at betlerne hadde arbeid, var det et bevis på at disse individene var grådige og moralsk simple som lurte til seg midler de ikke hadde rett på. Løsgjengerloven bekreftet at det var en forståelse for at omstreiferproblemet ikke var endimensjonalt, men på samme tid var fokuset på de arbeidsskye og bostedsløse. Likevel gir § 12 i løsgjengerloven oss dette tvetydige blikket, der den klart sier at når det oppstår en uforutsett nødsituasjon skal ikke betleren straffes.¹⁶⁷ Tvetydigheten ligger her i at den på en og samme tid legitimerer både synet på betlere som nødlidende og som en belastning på samfunnet. Betlere som tigget fordi de opplevde stor nød var heller unntakene som bekrefter regelen, om den arbeidssky, lovløse, sleipe, dovnne og degenererte betleren, på samme måte som omstreiferen høyst sannsynlig var et moralsk utskudd og ikke en ivrig arbeidssøker. Den harde og kalde retorikken som brukes i omtalen av den gruppen individer som ble betegnet som «omstreifervesenet» viser også hvilken uvilje det var ovenfor disse menneskene, og at disse menneskene tilhørte den absolutte bunnen i samfunnet. Betlere var på lik linje med omstreiferen, samfunnets bunnfall, og rett og slett et uvesen som samfunnets høyere lag mente var på tide å få bukt med. Denne moralske diskursen fikk motbør av flere representanter i Odelstinget i den korte debatten om betleriparagrafene, og vi kan se en human diskurs som utfordret den hegemoniske moralske diskursen om løsgjengere og betlere.

¹⁶⁷ Hartmann 1908: 14, § 12.

Kapittel 4. «Det kan hende, at dette forslag vil falde»¹⁶⁸

4.1 Innledning

I 1906 sendte Johan Castberg og Thore Myrvang et forslag om endringer og lettelse av betleriparagrafene i fattiglovene til Stortinget.¹⁶⁹ Det kom frem delte meninger rundt dette forslaget når det ble debattert i Odelstinget i 1907, og det var to klare fløyer som posisjonerte seg enten for eller imot. Det var den venstreradikale fløyen i Stortinget som støttet forslaget og besto av storingsrepresentanter fra både Venstre (V), Samlingspartiet (SP), Arbeiderdemokratene (AD) og Det norske arbeiderpartiet (DNA).¹⁷⁰ Det var 31 som stemte for forslaget, men bare en håndfull representanter deltok i selve debatten. De som stemte imot endringsforslaget av betleriparagrafene var representanter fra både den konservative delen av Venstre og Samlingspartiet. Det som var felles for de konservative representantene var at de vernet om tradisjonelle, konservative tanker og tradisjoner. Den konservative fløyen fikk flertallet av stemmene og forslaget ble derfor ikke vedtatt. Av de 57 som stemte imot forslaget var det også her et fåtall som ytret seg i stortingsdebatten om endringsforslaget.¹⁷¹ Det er nødvendig å kort gjøre rede for de ulike fløyene som deltok i betleridebatten, og vil bli vekt på en av de mest sentrale personene i betleridebatten, Johan Castberg. Det er viktig å vise hans ideologiske grunnlag for sine politiske handlinger, og det er det to hovedgrunner til. For det første var Castberg den som stadig fremmet forslag og deltok aktivt i debatten om endring av betleriparagrafene. Det er ingen andre politikere som markerte seg i betleridebatten i den grad Castberg gjorde i perioden fra 1906 til 1918. Det norske Arbeiderpartiet (DNA) entreer på samme tid stortingsarenaen med full tyngde i løpet av de første tiårene av 1900-tallet og ble et parti å regne med. Tanker fra en ny ideologi og klassekamp var sentral i politikken som DNA førte, og i denne oppgaven er DNA en del av den venstreradikale fløyen. 1906-valget bar preg av en noe spesiell og uoversiktlig partitilhørighet hos stortingsrepresentantene, og det kan gjøre det uoversiktlig å navigere i den konservative fløyen i betleridebatten i 1907. Det fleste av representantene var valgt inn som representanter for Samlingspartiet, og hørte før og etter til andre partier. Samlingspartiet

¹⁶⁸ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 961 Dette uttalte stortingsrepresentant Lars. O. Sæbø når endringsforslaget til Castberg og Myrvang ble diskutert.

¹⁶⁹ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Dokument Nr. 2: 1.

¹⁷⁰ I denne avhandlingen vil det bli brukt forkortelser for de ulike politiske partiene. Venstre= V, Samlingspartiet= SP, Arbeiderdemokratene= AD og Det norske arbeiderpartiet = DNA.

¹⁷¹ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 965.

var en koalisjon mellom konservative venstrefolk og Høyre, og dette partiet med Christian Michelsen i spissen ble valgt inn på Stortinget med flere representanter i 1903 og 1906.¹⁷²

I dette kapitlet vil jeg undersøke forslaget fra Johan Castberg og Thore Myrvang og debatten forslaget utløste i Odelstinget. Jeg vil vise hvilke meninger og holdninger som kom frem i forslaget og under debatten, og om de utfordret eller støtter det tradisjonelle synet på betleri. Videre vil jeg se om de sosialliberale og sosialistiske fraksjonene på Stortinget flyttet fokuset fra å se på fattigdom og betleri som et moralsk onde til en sosialpolitisk utfordring. Hadde Arbeiderpartiet innflytelse på betleridebatten og synet på betlerne? Endret fokuset seg i hvordan man så på betleren?

4.2 Politiske aktører og ideologisk ståsted.

4.2.1 Castberg og Myrvang

Johan Castberg og Thore Myrvang var partifeller i Arbeiderdemokratene og satt på Stortinget sammen, og det var de som i 1906 sendte forslag om fjerning av betleribestemmelsene.¹⁷³ Begge to var opprinnelig representanter for Venstre, men forlot Venstre til fordel for Arbeiderdemokratene. Johan Castberg (1862- 1926) var en radikal, tydelig og allsidig politiker, og hans politiske engasjement spente vidt. Thore Myrvang praktiserte som lærer, og var bonde på gården Westgaard.¹⁷⁴ Han satt flere perioder på Stortinget for Arbeiderdemokratene for ulike valgdistrikt Hedmark. Han var blant annet sekretær i Odelstinget i 8 år, og var medlem av ulike grupper på Stortinget. I 1900 satt han på Stortinget for Venstre, og han var til stedet under debatten om utkastet til løsgjengerloven.¹⁷⁵ Det er rimelig å trekke den slutning at Thore Myrvang delte mye av Castbergs politiske ståsted, og yrke til Myrvang gjorde at han var særlig opptatt av skole- og jordbrukspolitik. Johan Castberg var utdannet jurist og var blant annet aktor, skattekommisjoner, statsadvokat og høyesterettsdommer i løpet av sin yrkeskarriere. Han satt på Stortinget i 26 år, fra 1900 frem

¹⁷² Nerbøvik, Jostein 2012: 226- 236 og 249-250.

¹⁷³ Stortingets forhandlinger, 1906/1907, Dokument nr 2: 1 og 2.

¹⁷⁴ Haffner 1906: 29 og https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Thore_Myrvang (hentet 15.03.2023) All informasjon om Myrvang i dette avsnittet kommer fra disse to kildene.

¹⁷⁵ Stortingets forhandlinger 1899/1900, Forhandlinger i Odelstinget: 956.

til han døde i 1926. I den første Gunnar Knudsen- regjeringen (Venstre, 1908- 1910) var han finansminister, og i 1913 ble han Norges første sosialminister under Handels- og sosialdepartementet i Knudsens andre regjering.¹⁷⁶ Ifølge Seip hadde Castberg «en stor saklig tyngde»¹⁷⁷, mens Thorsen peker i sin masteroppgave *Den tredje veien. Johan Castbergs sosialpolitikk*¹⁷⁸ på at Castberg ble sett som «en påståelig og vrang politiker».¹⁷⁹

4.2.2 Castberg politikk og ideologi

Johan Castberg begynte sitt politiske engasjement i arbeidersamfunnet i hjemfylket sitt, Oppland, og på arbeidermøte i 1888 var han med på å stifte Oplandenes Fælles Arbeiderforening. Dette var forløperen til Arbeiderdemokratene som ble stiftet i 1906 av Castberg.¹⁸⁰ Da han ble valgt inn på Stortinget i 1900 var det som en av Opplands venstrerepresentanter. På grunn av ulike politiske synspunkt var det ikke alle partifeller i Venstre som var enig politisk med han, og derfor brøt Castberg ut av Venstre og stiftet Arbeiderdemokratene i 1906. Partiet ble liggende imellom Det norske Arbeiderpartiet og Venstre, det var et parti mellom to frontlinjer. Den konservative venstrefløyen utropte Castberg som en sosialist, mens DNA mente på sin side at Castberg slett ikke var noen sosialist i det hele tatt.¹⁸¹ Castberg og Arbeiderdemokratene så heller ikke på seg selv som sosialister, de drev ikke klassekamp. Tvert imot førte de en politikk der de ville fordele goder i samfunnet, slik at det ikke ble nødvendig for arbeiderklassen å føre en klassekamp og bli revolusjonære.¹⁸² Partiet var et lite parti, men hadde representanter på Stortinget i en årrekke. Rune Slagstad peker i boken *De nasjonale strateger*¹⁸³ at Castbergs politiske innflytelse har blitt marginalisert på grunn av hans tilknytting til Arbeiderdemokratene.¹⁸⁴ Selv om Johan Castberg representerte et lite og nesten ubetydelig parti på Stortinget, har Castberg satt tydelige merker etter seg. Hans betydning for videre bygging av det som til slutt skulle bli

¹⁷⁶ Thorsen 2014:130 og Slagstad 2001: 157.

¹⁷⁷ Seip 1994: 290.

¹⁷⁸ Thorsen 2014.

¹⁷⁹ Thorsen 2014: 1.

¹⁸⁰ Nerbøvik 2012: 217 – 221.

¹⁸¹ Slagstad 2001: 171.

¹⁸² Thorsen 2014: 32 – 33.

¹⁸³ Slagstad 2001.

¹⁸⁴ Slagstad 2001: 157.

den sosialdemokratiske velferdsstaten, er ikke uten betydning.¹⁸⁵ Slagstad trekker Castberg frem som den fremste brobyggeren mellom den liberalistiske embetsstaten og den sosialdemokratiske velferdsstaten.¹⁸⁶

De sosialpolitiske spørsmålene som handlet om bedring av arbeiderenes vilkår, spesielt barn og kvinner, var det som særlig engasjerte Castberg.¹⁸⁷ Han førte en stødig kamp for de svake i samfunnet og hadde en fast tro på statens ansvar for disse gruppene. Castberg var prinsippfast når det gjaldt statens oppgaver for de som ikke kunne forsvare seg selv eller de som falt utenfor av ulike grunner. Han så det som statens sin plikt og ansvar å fange opp de svakeste i samfunnet, og på den måten avskaffe klasseforskjeller. Dette ville ifølge Castberg føre videre til et fullstendig demokratisk samfunn, og denne tanken kalte han solidarismen.¹⁸⁸ Han mente at den eneste farbare veien for endring i vilkår til de svake samfunnsgruppene var ved å endre lovene, og han engasjerte seg i en rekke lovreformer som bedret de sosiale vilkårene til de svakeste i samfunnet. Her kan nevnes blant annet skilsmiselloven, fabrikktilsynsloven, sykeforsikringsloven, og sist, men, ikke minst det som i etterkant har blitt omtalt som de castbergske barnelovene. Dette viser at han hadde en urokkelig tro på bedring av levekårene og rettighetene for et bedre og mer velfungerende samfunn, med staten i førersetet.

4.3 Forslag om opphevelse av straff for betleri.

Den 22. oktober 1906 fremmet Johann Castberg og Thore Myrvang et forslag om opphevelse av fattiglovenes betleribestemmelser til Stortinget.¹⁸⁹ Selv om det i 1900 ble fattet vedtak til to nye lover, fattigloven og løsgjengerloven, gjaldt fremdeles fattigloven i 1907. Dette var en konsekvens av at myndighetene måtte få på plass nye anstalter for å kunne håndheve de nye lovene.¹⁹⁰ Det kom derfor et forslag om opphevelse av betleriparagrafene i fattiglovene av

¹⁸⁵ Nerbøvik 2012 og Slagstad 2001. Debatt om hvor stor betydning Castberg virkelig hadde. Dette setter Thorsen spørsmål ved i sin masteravhandling om Johan Castberg sin sosialpolitikk.

¹⁸⁶ Slagstad 2001.

¹⁸⁷ Slagstad 2001, Nerbøvik 2012, Thorsen 2014, Bjørnson- & Haavet 1994 .

¹⁸⁸ Slagstad 2014: 164- 168.

¹⁸⁹ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Dokument Nr. 2: 1.

¹⁹⁰ Henriksen 2007: 23.

1863, og ikke endring av bestemmelsene i løsgjengerloven. Castberg og Myrvang ville fjerne tre paragrafer i fattiglovgivningen fra 1863, §59 (§ 74), §67(1. -1 §82) og §68(1.-1. §83), og disse bestemmelsene tok for seg ulike sider ved betleriet. Ifølge fattiglovene var strafferammen fra to måneder og opptil ett år på tvangsarbeidshus, der dette ikke var mulig skulle tigging straffes med fengsel fra 3 til 15 dager som et alternativ.¹⁹¹ Forslaget viste til at selv om betleriparagrafene ble fjernet fra fattigloven, kunne «det egentlige løsgjengeri» likevel straffes med andre bestemmelser, og bedrageri lå innenfor det som straffeloven kunne straffe.¹⁹² Castberg og Myrvang argumenterte med at behandlingen av fattige i nød tilhørte fortiden og betegnet fortiden som «barbarisk», og her viste de at de sto for nye og moderne tanker om fattige og arbeidsløse.

Bestemmelsene som tok for seg betleri ble karakterisert for å være stikk i strid «med den raadende rettsbevissthet»¹⁹³ og de moralske verdier som lå hos befolkningen, mente Castberg og Myrvang. Med andre ord pekte forslaget på at å straffe tiggere ikke lenger var i samsvar med hva befolkningen mente var rimelig å straffe. Castberg hadde sterk tro på statens ansvar for å beskytte de svake gruppene i samfunnet, og derfor kunne betleribestemmelsene « ikke antages længre at stemme med den raadende retsbevidshed».¹⁹⁴ Betlerne ble i forslaget omtalt i et raust ordlag, og viste at Castberg og Myrvang moralske og etiske holdninger til gruppen var av en annen art enn det myndighetene og deler av befolkningen kan tenkes hadde om tiggere. Castberg var på sett og vis tro til sin overbevisning om at staten skulle beskytte de svake, og at «vi føler os solidariske med hinanden».¹⁹⁵ Derfor var det betenkelig at betleribestemmelsene jevnlig ble brukt mot mennesker som prøvde å få hjelp, ifølge Castberg og Myrvang. De la vekt på å menneskeliggjøre betleren i forslaget til Stortinget.

I forslaget viste Castberg og Myrvang til en historie om en kone som hadde latt sin 6- år gamle datter gå rundt å tigge for seg, og på bakgrunn av dette ble denne konen dømt til 24 dagers fengsel. Det vanlige var etter fattigloven å bli dømt til tvangsarbeid, men siden konen hadde fem barn hadde politiretten til slutt gitt kvinnen 8- dagers fengselsstraff. Mannen til kvinnen hadde vært arbeidsledig i en lengre periode og familien slet med å få endene til

¹⁹¹ Stortingets forhandlinger, 1906/1907, Dokument Nr 2: 1.

¹⁹² Hele dette avsnittet bygger på : Stortingets forhandlinger, 1906/1907, Dokument Nr 2.

¹⁹³ Stortingets forhandlinger, 1906/1907, Dokument Nr 2: 1.

¹⁹⁴ Stortingets forhandlinger, 1906/1907, Dokument Nr 2: 1.

¹⁹⁵ Slagstad 2001: 164.

møtes.¹⁹⁶ Dette tilfellet som Castberg og Myrvang viste til i forslaget kan være hentet fra avisen Ørebladet, som var en konservativ avis, og tilfellet var omtrent ordrett referert. Det kan virke som det er gjort en trykkfeil, fordi alderen på barnet i Ørebladet var 9 år.¹⁹⁷ Etter forslaget av betleriparagrafene ble fremmet på Stortinget, var det flere aviser som omtalte tilfellet og ofte med en kommentar som viste støtte til forslaget.¹⁹⁸

Den samme historien om den tiggende konen og de fem barna kom på trykk i Hedemarkens Amtstidende noen dager etter forslaget var levert til Stortinget. Artikkelen avsluttes med «at de ikke efter skjønn og samvittighed kan gjøre forskjel paa et tilfælde som ovenfor skildret og en almindelig Lazarons Betleri».¹⁹⁹ Skillet mellom den rettmessige tiggeren og den profesjonelle tiggeren kom klart frem i denne artikkelen, og den viste til at tanken om en rettfærdig fattigpolitikk der de som trengte hjelp skulle få hjelp. Det ble deretter pekt på at noe måtte skje snarest, og forslaget fra Castberg og Myrvang var notert. Et annet moment med Hedemarkens Amtstidende var at avisen kom ut i Castberg eget fylke. Det var i denne regionen Castberg hadde den største velgerbasen, og det kan være lett å trekke den slutning at avisen var vennlig innstilt til Castberg sin politikk. Samtidig var det andre aviser som trykker saken og tok ordet for en endring av betlerparagrafene slik som forslaget foreslår. Moss Aftenblad spilte på « Nøden og Eledigheden» til denne familien, og stiller spørsmål om situasjonen ble bedre om moren i denne familien ble satt i fengsel i 8 dager på vann og brød.²⁰⁰ Castberg og Myrvang sitt fokus i forslaget lå ene og alene på at disse menneskene var mennesker i nød og trengte hjelp til å livnære seg, og det var derfor urimelig å straffe de de fattige for å søke andre for hjelp. Hedemarkens Amtstidende og Moss Aftenblad var på linje med Castbergs humanistiske syn og kristne moralske etikk, og oppfordret til å til å hjelpe selv om man ikke hadde så mye selv. Selv om man kan se en klassifisering av den nødlidende tigger og den profesjonelle betler, var både forslaget og avisene sine kommentarer til loven lite opptatt av å få kontroll og lære tiggeren å leve konforme liv.

¹⁹⁶ Stortingets forhandlinger, 1906/1907, Dokument Nr. 2:1 og 2.

¹⁹⁷ Ørebladet 18. oktober 1906: 2 Konservativ avis.

¹⁹⁸ Hedemarkens Amtstidende 26.10.1907, Moss Aftenblad 23. 10.1907.

¹⁹⁹ Hedemarkens Amtstidende 26.10.1907: 4.

²⁰⁰ Moss Aftenblad 23. 10. 1907 : 2 og 3.

4.3.1 Oppsummering

I motsetning til den harde og dømmende linjen²⁰¹ som ble ført mot de uverdige fattige og spesielt betlere i fattigloven, viste Castberg til solidaritet, medfølelse og medmenneskelighet i sin argumentasjon for den gruppen bestemmelsene i fattiglovene gjaldt. Forslaget om opphevelse av fattiglovgivingens betleribestemmelser kan ses som en forlengelse av Castberg kamp for de svake gruppene i samfunnet, og viste at Castberg opererte på flere plan når det gjaldt å bedre levekårene til det laveste sjiktet i samfunnet.

4.4 Flertydig anbefaling fra sosialkomiteen

4.4.1 Sammensetning i sosialkomiteen

Sosialkomiteen utarbeidet en innstilling på bakgrunn av forslaget til Castberg og Myrvang den 5. juni 1907.²⁰² Johan Castberg var formann og Andreas Hansson var sekretær i komiteen. I sosialkomiteen fikk forslaget støtte av et flertall, og dette flertallet besto av sorenskriver Johan Castberg (AD), skolebestyrer Olav Andreas Eftestøl (AD), redaktør Andreas Hansson (V), filer Peder Oluf Pedersen (SP), hypotekbankdirektør og gårdbruker Peder E. Rinde (V), handelsmann Martin Sivertsen (V) og skomakermester Lars O. Sæbø (DNA).²⁰³ Mindretallet i sosialkomiteen av høyesterettsadvokat Odd S. Klingenberg (SP) og lensmann Hans Larsen Saakvitne (V).²⁰⁴

Flertallet i sosialkomiteen oppfordret Odelstinget til å bifalle endringene som var foreslått i forslaget fra Castberg og Myrvang. Det ble likevel gjort en endring i forslaget av sosialkomiteen før innstillingen ble sendt til Odelstinget. I stedet for å oppheve betleribestemmelsene i fattiglovene av 1863, ble det foreslått å oppheve § 11 og § 12²⁰⁵ i den nye løsgjengerloven. Dette ble gjort fordi justisdepartementet hadde gitt signaler om at løsgjengerloven ville tre i kraft 1. juli 1907 og avløse fattigloven. Sosialkomiteen endret forslaget til å gjelde to av de fem paragrafene som handlet om betleri i løsgjengerloven. Opphevelsen av § 11 og § 12 var nødvendig på grunn av den rådende rettsbevissthet i

²⁰¹ Denne forståelsen av fattige og betlere er vist grundig i kapittel 2 og 3 i denne oppgaven.

²⁰² Stortingets forhandlinger 1906/1907, Indst. O. Nr. 104: 173- 176.

²⁰³ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Indst. O. Nr. 104: 173.

²⁰⁴ Haffner 1906 :4-7, og [Liste over stortingsrepresentanter 1907–1909 – Wikipedia](#) (lastet ned sist 24.04.23) All informasjon om stortingsrepresentantane er hentet fra disse to kildene som ikkje annet er oppgitt.

²⁰⁵ Hartman 1908: 14- 16, §11 og §12.

samfunnet, og den rådende kristne moralen i befolkningen, ifølge sosialkomiteen. Dette var i tråd med argumentasjonen i forslaget til Castberg og Myrvang, og det ble videre utdypet at et forbud mot denne formen for betleri ikke kunne rettferdiggjøres ved å vise til at de nødlidende fikk hjelp av fattigvesenet. Det var en åpenbar kritikk av den offentlige fattighjelpen. Dette var ikke annet enn et uttrykk for at flertallet i sosialkomiteen mente at den offentlige fattighjelpen hadde for harde vilkår for mennesker i nød. Det var derfor ille at «de mest nestekjærlige mennesker»²⁰⁶ som gjerne hørte på bønnen om hjelp fra fattige i nød, enten medvirket til lovbrudd eller sendte de fattige til det demoraliserende fattigvesenet. Det ble poengtert at selv om disse to paragrafene ble opphevet ville de tre andre betleriparagrafene i løsgjengerloven, samt straffeloven, ramme de som ble betegnet som «de utilbørlige former af betleri».²⁰⁷ Med utilbørlige former for betleri mente sosialkomiteen betleri som ble utført ved ulike typer trusler og bedrageri, samt om man betlet i «flokk og følge». Dette var videreføring av oppdelingen mellom dem som ble sett på som verdig og uverdigg trengende. Det ble ikke kommentert eller brukt begrepet omstreifer eller løsgjenger i endringsforslaget. Det var som om sosialkomiteen dreide pendelen tilbake, og betleri som var sterkt knyttet til omstreiferspørsmålet ble nå dreid tilbake mot fattigdom.

Innvendinger fra mindretallet i sosialkomiteen, Odd S. Klingenberg fra Samlingspartiet og Hans Larsen Saakvitne fra Venstre, mente derimot at løsgjengerlovens virkefelt ble oversett, og at forslaget ville svekke effektiviteten til den nye loven.²⁰⁸ Det var viktig at §11 var en del av løsgjengerloven, da den tok for seg «det sedvansmæssige betleri».²⁰⁹ Denne typen betleri var verken truende eller nødvendigvis gjort i flokk, men det ble gjort av individer som hadde gjort betleri som sin levevei, mente mindretallet i sosialkomiteen. «De utilbørlige former af betleri» ble av mindretallet beskrevet som «at gjøre sig en erhvervskilde ved betling», «gjør det for at forbedre sine indtægter» eller gjorde det «af ren havesyge».²¹⁰ Ifølge mindretallet var betleriet stort sett en måte å tjene til livets opphold uten å ville ta seg skikkelig og ærlig arbeid. Om fattige individer enten kunne få arbeid eller støtte fra fattigvesenet, var ikke de nødlidende og trengte ikke tigge. Å tigge samtidig som den fattige enten hadde arbeid eller fikk fattigstøtten, nærer de svake sjelers umoralske livsførsel, mente mindretallet i sosialkomiteen. Konsekvensene av fjerning av betleribestemmelsene var at disse individene fikk fortsette sin livsførsel og gå fritt rundt. Disse forestillingene om betlere var i tråd med

²⁰⁶ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Indst. O. Nr. 104: 174.

²⁰⁷ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Indst. O. Nr. 104: 173- 174.

²⁰⁸ Dette avsnittet bygger i sin helhet på Stortingets forhandlinger 1906/1907, Indst. O. Nr. 104: 173 – 176.

²⁰⁹ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Indst. O. Nr. 104: 174.

²¹⁰ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Indst. O. Nr. 104(Dok. Nr. 2 for 1906/1907): 175.

den tradisjonelle måten å oppfatte betlere på, og var i tråd med hovedtendensen i motivarbeidet til betleriparagrafene.

Den nødlidende som betlet for å overleve ble satt i skyggen av mindretallet socialkomiteen, og et bilde av en utpekulert tigger som ikke skydde noen midler for å tjene seg noen ekstra slanter ble skissert opp. Den menneskeliggjøringen av betleren som Castberg og Myrvang hadde lagt vekt på i forslaget ble avfeid som et lite gjennomtenkt forslag. Mindretallet i komiteene gjorde oppmerksom på at det ikke var noen som hadde erfaringer ved å la betleri være straffefritt. For å understreke dette poenget ble det henvist til Danmark, Belgia, Frankrike og England sine bestemmelser om betleri, og at alle disse landene hadde strenge straffer for ulike typer betleri.²¹¹ En opphevelse av §11 og §12 burde ikke bli vedtatt, fordi det heller ikke var gjort noen erfaringer rundt dette spørsmålet på kontinentet. Det ble videre argumentert med at det var en lov som «endnu ikke er praktiseret, hvorfor man savner erfaring, hvorvidt i nogen forandring i den skulde være nødvendig».²¹² Det var nødvendig at loven trådte i kraft og fikk virke slik at myndighetene kunne evaluere virkningen av betleribestemmelsene. Først da dette var gjort, kunne det vurderes om noen av paragrafene var ineffektive og overflødige, mente Klingenberg og Saakvitne.

4.4.2 Oppsummering

Socialkomiteen sendte en anbefaling for å vedta forslaget om fjerning av §11 og §12 til Odelstinget, selv om det mindretallet var svært uenige. Mindretallet uttrykte kjente argumenter fra da løsgjengerloven var under debatt syv år før. Det var tydelig at det sterke båndet mellom betleri og det omreisende «fantevesenet» hadde bleknet de siste syv årene. Det var en endring og dreining fra å bruke argumenter der betleri var livsnerven til «fantevesenet», til å argumentere rundt «retsbevissthed» og befolkningens kristne moral. I tillegg kan det se ut som Castberg og Myrvang flytter debatten om tiggeren fra et strafferettslig spørsmål til å bli et reint sosialpolitisk spørsmål.

²¹¹ Stortingets forhandling 1906/1907, Indst. O. Nr. 104(Dok. Nr. 2 for 1906/1907): 175.

²¹² Stortingets forhandling 1906/1907, Indst. O. Nr. 104(Dok. Nr. 2 for 1906/1907): 176.

4.5. Politisk posisjoner i betleridebatten 1907

Allerede i innstillingen var det uenighet rundt forslaget til betleriparagrafene i løsgjengerloven. Det var stor avstand mellom den venstreradikale fløyen på Stortinget som var for og den konservative fløyen på Stortinget. Denne uenigheten kom klart frem under behandlingen i Odelstinget, og de to posisjonene holdt stand.

På den konservative fløyen var det Odd Klingenberg som ledet an og den som hadde ordet flest ganger i løpet av debatten. Det kan virke som det var viktig for han at dette forslaget ble nedstemt. Det er mulig at det var viktig for han fordi han var en av to representanter i sosialkomiteen som ikke ville tilråde forslaget om opphevelse av betleriparagrafene.

Klingenberg fikk drahjelp av justisminister Harald Bothner i odelstingsdebatten om opphevelse av betleriparagrafene. I tillegg fikk Klingenberg støtte fra flere representanter fra både Samlingspartiet og Venstre. Det er imidlertid påfallende at alle representantene som tok ordet i denne odelstingsdebatten, hadde yrker innenfor påtalemyndigheten eller var jurister. Klingenberg var selv høyesterettsadvokat fra Trondheim og representerte Samlingspartiet. Andre som tok ordet for i debatten mot betleriparagrafene var Fredrik Stang som var professor i rettsvitenskap og representerte Høyre for Kristiania. Videre tok sorenskriver Lars Kristiansen Abrahamsen²¹³ (V) fra Voss, lensmann Ivar Jonassen Svendsbøe (SP) fra Sunnhordaland og lensmann Martin Olaus Larsen (V) fra Østfold ordet og talte mot forslaget.²¹⁴

På den andre siden av debatten var sammensetningen av representanter fordelt mellom de fire ulike partiene på Stortinget. Samlingspartiet hadde to representanter som stemte for forslaget, og de sto ganske alene med tanke på at stortingsgruppen til Samlingspartiet hadde 36 medlemmer og var en ganske stor partigruppe.²¹⁵ Det var filer Peder O. Pedersen som var en del av flertallet i sosialkomiteen, og kirkesanger og lærer Rasmus P. Hjertenæs. Både Pedersen og Hjertenæs stemte ikke bare for forslaget, men de deltok i selve debatten i Odelstinget. Det var flere som agiterte for at betleriparagrafene skulle oppheves av Odelstinget. Alle som var en del av flertallet i sosialkomiteen og var til stedet i Odelstinget den dagen, Johan Castberg (AD), Peder O. Pedersen (SP), Andreas Hansson (V), Lars O. Sæbø (DNA), tok ordet og deltok i debatten. Videre fikk representantene fra sosialkomiteen

²¹⁴ Haffner 1906: 4- 7 og [Liste over stortingsrepresentanter 1907–1909 – Wikipedia](#) (sist lastet ned 14. 05.2023).

²¹⁵ Haffner 1906: 76.

støtte av to representanter fra DNA. Det var presten Alfred Eriksen og bonden Meyer Foshaug som kom fra Troms sitt valgdistrikt. Arbeiderpartiet hadde en sterk stilling i Troms, men det var ikke arbeiderkamp og ideologi som sto sterkt i dette valgdistriktet. Ifølge Leiv Lundestad sin artikkel «Fiskebønder, arbeidere og arbeiderbevegelse i Nordland og Troms 1900- 1940» hadde DNA sin politikk fokus på vilkårene til fiskere og lokalbefolkningen snarere enn ideologisk klassekamp. Det var en politikk som opponerte mot klasseskillene mellom handelsstanden og fiskebonden i Nordland og Troms.²¹⁶

Det er verdt å legg merke til at de var ingen lensmenn, konsuler eller skipsredere som stemte for forslaget, men arbeidere, bønder, prest, lærere, rektorer og kirkesangere som stemte for forslaget om å endre betleriparagraferne. Hansson avsluttet debatten med å presisere « at det er bare jurister og lændsmenn som har talet mod komiteens indstilling» Indstillingen ble til slutt nedstemt med 57 stemmer imot og 31 stemmer for forslaget om endringer av betleriparagraferne, etter en lengre debatt i forkant av voteringen.

4.6. Betleridebatten i 1907

4.6.1 Samfunnet krav og folkets plikter.

Den første som tok ordet i odelstingsdebatten var Klingenberg, og han var en del av mindretallet i sosialkomiteen ikke anbefalte endringer i betleribestemmelsene. Han mente endringer av loven var unødvendig, og gjorde klart at alle som var en del av samfunnet måtte finne seg i å møte kravet fra samfunnet. Klingenberg viste til « det krav til samfundets medlemmer efter evne at anvende sin arbejdskraft saadan, at de ikke bliver afhængige af andres naade».²¹⁷ Alle arbeidsføre voksne skulle ta seg arbeid og på den måten bidra i samfunnet, ifølge Klingenberg. Det ble gitt uttrykk for en viss forståelse av at noen kunne trenge samfunnets hjelp, men samtidig ble det gjort et poeng av at de aller fleste var skyld i sin egen situasjon eller i hvert fall delvis skyld i den.²¹⁸ Denne måten å se på de som levde i fattigdom var i tråd med det liberalistiske fattigdomssynet som var vanlig på slutten av 1800-tallet. For disse «ulykkelige sjeler» fantes det en utvei og det var hos det offentlige fattigvesenet, mente Klingenberg. Det var det offentlige fattigvesenet som var løsningen på samfunnets ansvar for de mindre heldige i samfunnet. Hos fattigvesenet kunne de fattige

²¹⁶ Lundestad, Svein (1990): Om Foshaug og Eriksen er bygget på denne artikkelen.

²¹⁷ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 942.

²¹⁸ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 942- 965.

henvende seg når de ikke klarte å livnære seg selv og få hjelp til å klare seg. Klingenberg argumenterte med at når samfunnet hadde etablert institusjoner som fattigvesenet, så burde de som var i nød henvende seg der om de trengte hjelp. Det var derfor nødvendig med en lov som regulerte hvem som kunne ha rett til å henvende seg til fattigvesenet, og hva som skulle skje med dem som ikke hadde denne retten på sin side. Det var vel så viktig å begrense hjelpen til de uverdige fattige, og dette var spor fra tidligere fra norsk og engelsk fattiglovgivingen.

Klingenberg slo fast at det var et gjensidig pliktforhold mellom individet og samfunnet. Vi ser også at et slik forhold også ble skissert opp av dem som ville oppheve lovparagrafene også. Det var ikke en samfunnskontrakt i samme betydning som Klingenberg som definerte pliktforholdet mellom staten og individet. For flere av de som ville avskaffe betleribestemmelsene, var det heller en plikten definert av den kristne moralen og troen på å hjelpe andre som levde i nød. Det var en plikt å gi til mennesker som var dårligere stilt enn seg selv, og denne plikten ble trukket frem av flere fra den venstreradikale fløyen. Representanten Alfred Eriksen som var prest, viste til den kristne rettesnoen som til syvende sist trumfet alt, og derfor ville han stemme for opphevelsen av betleriparagrafene.²¹⁹ I Eriksen sin argumentasjon kommer den kristne humane diskursen frem og den var forankret i prinsipper om nestekjærlighet og andre kristne normer. Castberg mente at å straffe alle former for betleri var « (...)i strid med de mest kjendte moralsætninger i den religion, som er statens offentlige religion, den som siger: Du skal ikke afvise den, der kommer og beder dig om noget; (...)»²²⁰ Å opptre som den barmhjertige samaritaner, skisseres opp som en kristen plikt og som noe moralsk riktig. Dette argumentet var også et av hovedargumentet i forslaget fra Castberg og Myrvang, og viser oss at Castberg ikke vakte fra sin politiske grunnholdning om å være solidarisk med sine medmennesker, særlig de som ikke kunne tale sin egen sak. På samme tid appellerer bruken av den kristne humane diskursen bredt fordi det er som Castberg selv sier «statens offentlige religion.»

²¹⁹ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 955.

²²⁰ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 951.

4.6.2 Fattigvesenets rolle

Den venstreradikale fløyen og den konservative fløyen brukte fattigvesenet på ulikt vis for å rettferdiggjøre sine synspunkter om betleri. Både Klingenberg og Bothner argumenterte med at de som opplevde nød enten måtte få seg arbeid eller henvende seg til fattigvesenet. På den andre siden hevdet Castberg og Hansson at fattigvesenet ikke var tilstrekkelig for å hjelpe folk i nød. Hansson viste til sine seks år i fattigkommisjonen der han opplevde at de trengende ikke fikk nok støtte til å leve for.²²¹ Pedersen støttet Hansson sin vurdering av fattigvesenet, og sa i denne forbindelse at «fattigvesenet er en daarlig forsørger, og at de, som henvender sig did, ofte ikke faar saa meget (...)»²²² Det vi ser her er en forståelse på den radikale venstrefløyen om at fattigvesenet ikke ga tilstrekkelig hjelp til å overleve, og dette ble brukt til å legitimere tigging som en måte å overleve på. I innstillingen kommenterte flertallet at «det offentlige fattigvesen med dets baade økonomisk og moralsk haarde vilkaar for fattigunderstøttelse.»²²³ Det var altså ikke bare at fattigvesenet ikke ga god nok hjelp som ble brukt som argumenter i legitimeringen av betleri, det ble kastet lys ved flere sider ved å søke hjelp fra fattigvesenet. Mennesker som måtte søke fattigvesenet, kjent først og fremst en følelse av skam. Det var først og fremst en følelse av skam om hjelp kjente på. Denne skammen var nok reell hos befolkningen sett i lyst av fattigdomssynet som hadde rådet. Det ble presisert at det ble oppfattet som bedre å tigge i perioder der arbeidere gikk arbeidsløse enn å søke hjelp av fattigvesenet. Dette viser et uttrykk for at betleri ble sett på som en lettere og mer praktisk løsning for arbeidere som opplevde konjunkturer i arbeidsmarkedet på kroppen.

Et annet argument som kom på bordet, var tap av stemmerett når folk mottok støtte fra fattigvesenet.²²⁴ Dette styrket argumentet om at arbeidere valgte å tigge og ikke ville falle fattigvesenet til byrde. Det poenget ble brakt opp av P. Pedersen som var representant for Samlingspartiet. Han hadde jobbet hele livet som filer ved et sagbruk i Østfold, og kom fra et annet sosialt sjikt med arbeidere og småkårsfolk.²²⁵ Vi kan anta at han hadde sett hvordan fattigdom rammet vanlige arbeidsfolk i nedgangstider, og hvordan allmenn stemmerett som

²²¹ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 946.

²²² Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 950.

²²³ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Indst. O. Nr. 104(Dok. Nr. 2 for 1906/1907): 174.

²²⁴ Bjørnson 1990: 209. De som mottok støtte fra fattigvesenet mistet stemmerett det eneste året. Dette prinsippet var gjelden til 1919.

²²⁵ Haffner 1906: 7 og 55.

kom i 1898 hadde gitt vanlig arbeidsfolk en betydelig stemme som deltakere i samfunnet. Det ble pekt på ulike årsaker til at mennesker heller valgte å tigge enn å motta støtte fra fattigvesenet. Det kan virke som det var det moralske argumentet som var mest gjeldene, der skam og ærefrykt gjorde det vanskelig for mennesker å motta fattighjelp. Det var også et poeng at de som ble støttet ble indirekte straffet med å miste stemmeretten, og vi kan undre oss over hvorfor dette ikke var et argument som representanter fra DNA førte frem. Den skammen som de hjelpesøkende kjente på når de søkte hjelp, må ha blitt forsterket av den visshet at de selv satt seg utenfor samfunnet. Dette gjorde nok sitt til at mange valgte å tigge som en løsning før de måtte kripe til korset og søke hjelp hos fattigvesenet. Dette viser at fattighjelpen på sett og vis bygde på avskrekkingsprinsippet og minimumskravet for å yte hjelp. Fattigvesenet kan bli sett på som den konkrete stadfestingen på hvordan samfunnet og myndighetene så på de som ikke klarte å brødfø seg. Fattigvesenet var ifølge den venstreradikale fløyen ikke et reelt alternativ og derfor måtte tigging være lovlig.

4.6.3 Den sedvanemessige betler.

Det var brei enighet på tvers av de politiske fløyene at det fantes ulike former for betleri. I debatten ble betlere kategorisert på samme måte som fattige hadde tradisjonelt hadde blitt kategorisert. De fleste som deltok i debatten, var innforstått med forestillingen om at det var individer som tigget fordi det var en enklere måte å tjene til livets opphold på enn å jobbe. Pedersen argumenterte med at han ikke ville være med på opprettholdelse « af disse løse eksistenser» ved å stemme for forslaget fordi « Ligeoverfor disse har man strenge nok, straffebestemmelser, nok, selv om §§11 og 12 ophæves.»²²⁶ Dette var altså en erkjennelse av at det var individer som samfunnet og myndighetene burde sanksjonere mot. « Jeg er ogsaa fuldt paa det rene med, at tiggeri kan være et moralsk onde » uttalte Alfred Eriksen, men viste deretter til « (...) at der er mennesker, som uforskyldt er kommet i nød».²²⁷ Dette var tanker som holdt seg innenfor det vi kan kalle den humane diskursen, og viste forståelse for at det var mennesker i nød og at loven rammet denne gruppen hardt.

Den profesjonelle betleren ble stadig løftet fram i Klingenberg sin argumentasjon, og nødvendigheten av et lovverk som regulerte denne gruppen var et viktig poeng. Klingenberg

²²⁶ Stortingets forhandling 1906/1907, Forhandling i Odelstinget: 949.

²²⁷ Stortingets forhandling 1906/1907, Forhandling i Odelstinget: 956.

trakk frem særlig to punkt som gjorde at den profesjonelle betleren skilte seg fra den som tigget av ren nød. Den profesjonelle betleren var drevet av to forhold, «enten fordi de ikke vil arbeide, eller fordi de vil forbedre sine inntægter».²²⁸ Han viste med dette at hans forestilling og holdninger rundt tigging var i tråd med det som kom frem i motivarbeidet til straffelovkommisjonen. Forestillingen om betleren som en person med svak og demoralisert vilje kom frem flere steder i innlegget til Klingenberg. Han la vekt på at samfunnet ikke var tjent med personer som kunne gå fra dør til dør og spør om hjelp, «fordi de vil belemre samfundet».²²⁹ Det er også interessant at Klingenberg pekte på at det beste for betlerne var at de «bliver sat ind og forsøgt oplært til arbeide».²³⁰ Han pekte omtrent i en samme setning på to av prinsippene Getz brukte som motiv for løsgjengerloven, uskadeliggjøring og rehabilitering. Det var for Klingenberg viktig at løsgjengerloven virket som et samfunnsvern mot tigging, og på samme tid en opplæring eller nærmest en behandling av tiggeren. Hvis vi ser tvangsarbeidet som behandling, kan vi tenke oss at medisinene mot å tigge var tvangsarbeid. Etter den nye løsgjengerloven ville ikke tvangsarbeid for «sedvanemessig betleri» være tvangsarbeid, men fengsel Like fullt ble samfunnsvern satt i førersetet som sanksjonsmetode.

I Odelstingsdebatten om opphevelse av betleriparagrafene fikk Klingenberg drahjelp av justisminister Harald Bothner, og de førte frem de tradisjonelle karakteristikkene og synspunktene rundt betleren. Justisminister Harald Bothner hadde en hard retorikk i sine beskrivelser av betleren, og Bothner beskrev den «sedvanemessige betleren» som individer med slette egenskaper og dårlig innflytelse på samfunnet. Dette var i tråd med fremstillingen av betleren som la grunnlaget for løsgjengerloven. Justisminister Bothner vekt på at det ikke var betlere i nød, men det «sedvanemessige betleri» han ville til livs. Det var det «sedvanemessige betleri» som var i fokus både hos justisministeren og Klingenberg, og det ga et inntrykk av at de som tigget fordi de var i en nødtilstand nærmest ikke eksisterte. Klingenberg trakk frem bestyreren på tvangsarbeidsanstalten i Kristiania som hadde bemerket «at han endnu ikke havde seet nogen indsat for betleri, som var øvet i nød, det var altid kun professionelle betlere».²³¹ Dette fokuset kan forklares med at det var profesjonelle betlerne som utgjorde en fare for samfunnet både økonomisk og moralsk, ifølge justisminister Bothner

²²⁸ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 945.

²²⁹ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget:945.

²³⁰ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget:945.

²³¹ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 944.

og Klingenberg. På samme måte som myndighetene i fattiglovgivingen hadde hatt søkelys på hvordan de skulle holde utgiftene og den umoralske «smitten» fra de uverdige fattige nede, ble betlerne fremstilt på samme måte. Det var viktig å holde trykket oppe der farene i samfunnet lå, og det var den moralske smitte hos «den sedvanemessige betleren» og de økte økonomiske utgiftene som truet samfunnet. Betlere som tigget i nød var ikke en fare samfunnet i samme grad som de som betlet av sedvane, men dette var ikke et tema i justisminister Bothner og Klingenberg argumentasjon.

Den måten betleren blir omtalt må ses i sammenheng med kampen som ble ført mot omstreifere under debatten om løsgjengerloven i 1900. Justisminister Bothner hevdet «at betleri udøvet paa en saadan maade og under saadanne omstændigheder er moralsk fordærvelig og bærer en moralsk smitte i sig».²³² Dette var den samme måten å bruke sykdomsdiskursen på som Walnum gjorde i sin omtale og plan om omstreifervesenet i 1896. Videre pekte statsråd justisminister Bothner på at betleri var en måte å kamuflere kriminalitet, og for barn var betleri å anse som en forskole til å begå forbrytelser. «Legaliserer man betleriet paa den maade (...) saa beforder man kriminaliteten i dette land, det maa man vel betænke»,²³³ slik gav justisminister Bothner uttrykk for sin bekymring for de konsekvenser opphevelsen ville få. Denne uttalelsen viste at justisminister Bothner så på betlere på noenlunde lik linje som andre småkriminelle. Denne forestillingen av betlerne som en del om det kriminelle og demoraliserende samfunnssjiktet, ble ytterligere forsterket når statsråden sammenlignet betleri og tyveri. Justisminister Bothner uttalte her «at den lov, som sætter straf for tyveri, overtrædes hver eneste dag over det hele land. Men skulde man derfor ikke have en lov, som sætter en straf for tyveri?».²³⁴ Han behandlet betlere som kriminelle og som et samfunnsode, og fastholdt holdninger som hadde dype røtter fra forrige århundre sin fattigdomspolitik og samfunnsvern mot tiggere.

I denne odelstingsdebatten spilte Klingenberg og den konservative fløyen på velkjente argumenter som ble brukt for å legitimere løsgjengerloven, da Odelstinget debatterte lovutkastet til løsgjengerloven syv år tidligere. Betleren måtte vernes mot sin egen destruktive adferd ved å bli lært å arbeide, og samtidig ble samfunnet vernet for den ubehageligheten det var å måtte forholde seg til disse profesjonelle betlerne. Det kan se ut

²³² Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 948.

²³³ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 948.

²³⁴ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 949.

som den konservative fløyen førte videre det tradisjonelle synet på betling og sanksjonene som hadde godt rotfeste da løsgjengerloven ble vedtatt.

4.6.4 Pressens innflytelse.

Klingenberg pekte på at den «agitatoriske presse»²³⁵ belyste enkelte betlerisaker for ensidig, og at det dermed ble tegnet et bilde hvor betlere angivelig fikk urimelig behandling gjennom blant annet fattiglovene. Dette bildet som ble tegnet av betleren i en del aviser stemte dessverre ikke med virkeligheten, og Klingenberg hevdet avisene neppe kunne ha undersøkt skikkelig de tilfeller de skrev om grundig nok.²³⁶ Castberg og Myrvang brukte i forslaget et eksempel fra en avis som viste hvor urimelig fattigloven var med tanke på hvordan den straffet nødlidende helt vilkårlig. Denne saken tok Klingenberg tak i og pekte på at avisen og dermed også Castberg burde undersøkt saken bedre før han brukte den som eksempel for sin sak. Det er her verdt å merke seg at eksempelet Klingenberg så nøye hadde undersøkt var på trykk den 02. november 1906²³⁷, mens Castberg brukte en artikkel om en historie med den fattige konen den 22. oktober 1906. Det kan virke som om det var to ulike saker Castberg og Klingenberg hadde tatt for seg, og de hadde valgt saker som klart fremmet deres argumenter med tanke på opphevelsen av betleriparagrafene. Dette viser oss hvordan pressen også posisjonerte seg for og imot, med tanke på betlere. Klingenberg viste til en familie som lå i bunnsjiktet i samfunnet, og forholdene var ikke fordelaktige for noen av familiemedlemmene. Klingenberg informerte om at mannen til denne konen som var straffet for betleri var « mest drikfædig og en daarlig forsørger».²³⁸ Dette var ifølge Klingenberg en mann som hadde utnyttet sine barn til å få ekstra innkomme ved å sende de ut for å tigge, på tross av at det ikke hadde vært noen nød i hjemmet. Klingenberg oppnådde to ting med å dra frem dette eksempelet i sitt debattinnlegg. For det første viste han at Castberg ikke hadde undersøkt saken sin godt nok, og dermed sådde han en eventuell tvil om de andre argumentene som ble lagt frem i forslaget. Samtidig fikk Klingenberg vist hvor viktig det var med en lov som regulerte det sedvanemessige betleriet, og dermed viktigheten av kontroll på det det lavere sjiktet sine demoraliserende individer.

²³⁵ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 943.

²³⁶ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 943.

²³⁷ Morgenbladet, fredag 02.11.1906: 2.

²³⁸ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 943.

4.6.5 Løsgjengerlovens effektivitet og vilkårlighet.

Et kjernepunkt for den konservative fløyen var at løsgjengerloven ville miste sin effektivitet. Statsråd Harald Bothner, uttrykte det slik: « (...) vedtages dette forslaget om at opheve straffen for sedvanemæssigt betleri, saa vil man sætte løsgjengerlovens effektivitet i fare». ²³⁹ Betleribestemmelsene var viktig for at løsgjengerloven skulle virke på en god og effektiv måte, slik at man fikk ryddet gatene for mennesker som ifølge statsråd Bothner var «samdundsfare» og « bærer en moralsk smitte». Det ble nettopp derfor viktig å få frem at en fjerning av betleriparagrafene ville ødelegge for løsgjengerlovens virkeområde, og at loven rett og slett ikke hadde samme effekt om myndighetene ikke fikk straffet betleriet. Den konservative fløyen var samstemte om at det var viktig å opprettholde betleribestemmelsene for å ivareta den angivelige effektiviteten i løsgjengerloven. Et viktig poeng var at §4 i løsgjengerloven ble lite virkningsfull og ville bli nesten ubrukelig med opphevelse av betleribestemmelsen §11. Konsekvensene om man opphevet §11 ville bli at målgruppen loven var designet for ville gå ustraffet. Løsgjengerlovens §4 sa :

«Den, , som hengiver sig til lediggang eller driver omkring under saadanne forhold, at der er grund til, at antage at han til sedvane helt eller delvis ernærer sig ved straffbare handlinger, som kan medføre høiere straf end bøder, straffes for løsgjengeri med fængsel.»²⁴⁰

Representant Stange pekte på at når det sto «helt eller delvis ved straffbare handlinger»⁴⁸ hadde straffelovkommisjonen betleri i tankene. Stang hevdet i sitt innlegg at om bestemmelsen for å straffe betleri forsvant, ville § 4 bli ubrukelig fordi de handlinger som §4 viste til da ikke var straffbare. Det var i utgangspunktet vanskelig å få felt noen for lediggang, og derfor var det nødvendig med en paragraf som gjorde betleri straffbart, ifølge både Klingenberg og Stangs argumentasjon.⁴⁹ Dette ville svekke løsgjengerloven og « denne bestemmelse praksis blive uanvendelig , idet de straffebestemmelser, som den sigter til, er bortskaffet (...)» .⁵⁰ Statsråd Bothner pekte på at muligheten til å få straffet betleri med tvangsarbeid etter §4 ville forsvinne med opphevelsen av §11 og §12. Det ville si at om tiggeren ble dømt for betleri etter §11, kunne tiggeren settes også inn i tvangsarbeidsanstalt.

²³⁹ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 948.

²⁴⁰ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 945.

Dette kunne gjøres på bakgrunn av at tiggeren hadde helt eller delvis hadde forsørget seg ved hjelp av en straffbar handling (betleri) i tråd med §4. Mistet myndighetene denne muligheten ville løsgjengerloven bli alvorlig svekket, mente justisminister Bothner.²⁴¹ Den retorikken som retter seg mot de gruppene i løsgjengerloven var hard og dømmende hos de som stilte seg negativ til endringer av paragrafene.

Det ble også pekt på av flere at løsgjengerloven komplimenterte utvisningsloven.

Klingenberg hevdet at myndighetene kunne bruke §11 om man ikke fikk dømt landstrykere på annen måte, og på den måten bli kvitt individer som var fremmede i Norge. Dette argumentet fikk støtte hos justisminister Bothner, og viser at frykten for omstreifere og det omstreifende «fantefolket» fremdeles var til stedet og sterkt forankret. Det sterke fokuset viser hvordan denne frykten var med på å skape en holdning rundt betleri som både en forutsetning og konsekvens for omstreiferiet, og derfor burde betleri, lediggang, arbeidsløshet og omstreifere bli regulert av et strengt lovverk. De som stilte seg kritisk til endringer av betleriparagrafene var som vist her, opptatt av den juridiske betydningen av opphevelsen. Alle de nåværende paragrafene hadde betydning for at loven skulle virke effektivt og etter den tiltenkte hensikt. Dette viser at den juridiske diskursen var tydelig til stedet i argumentasjonen til den konservative fløyen, og på samme tid ble den moralske diskursen aktivert ved at det ble satt likhetstegn mellom betlere og omstreifere. Dette var bunnen i samfunnet og det var nødvendig å ha et lovverk som regulerte denne gruppen så de ikke fikk fritt spillerom. Det var viktig med et vanntett lovverk så ingen av disse moralsk og degenererte menneskene kunne lure seg unna. Denne måten å se de som tigget på var i tråd med hvordan tiggeren ble fremstilt på slutten av 1800-tallet og 1900 når loven ble vedtatt²⁴². Det var i denne sammenheng at både Klingenberg, Stang og justisminister Bothner pekte på hvordan forslaget ville endre en lov som ikke var trådt i kraft, og stilte spørsmål om ikke loven skulle få vise hva den var god for før man endret den.

Den konservative fløyen fikk motbør for argumentene sine om en effektiv lov mot det som ble omtalt som «betleriproletariatet»²⁴³ av stortingsrepresentant Stang. Den juridiske diskursen ble også aktivert hos den radikale fløyen med argumenter om lovens vilkårlighet og befolkningens rettsbevissthet. «(...) de har simpelthen ikke respekterte loven, fordi den var

²⁴¹ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 954.

²⁴² Se kapittel 3 for utfyllende informasjon.

²⁴³ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 963.

stridende mod den almindelige retsbevidsthed (...)», begrunnet Hansson behovet for en endring av betleribestemmelsene.²⁴⁴ Hansson tilbakeviste argumentet om effektivitet med å vise til at det var vanskelig å få en effektiv lov når store deler av befolkningen ikke tok den på alvor. På tross av lovgivingen hadde befolkningen fortsatt å gi til mennesker som tigget.²⁴⁵ Castberg, Hjertenæs og Sæbø sa seg enig poenget til Hansson, og det kom frem en forståelse av at loven traff hardt, urettferdig og rammet vilkårlig. Castberg argumenterte med å tilbakevise Klingenberg sin påstand om at loven ikke var urettferdig med en historie om en mann som ba om 10 øre og som følge av dette ble dømt til tvangsarbeid.²⁴⁶ Dette viste ifølge Castberg hvor hardt og urimelig disse betleriparagraferne var.

En annen side ved å straffe betleri etter de gjeldene lover, var at den rammet tilfeldige ulike typer tigging og Castberg hevdet at «Af ti tilfælde vil de ni gaa fri»²⁴⁷. På dette punktet får Castberg støtte fra flere på den radikale fløyen, og Hjertenæs uttaler det slik: «Hvad for meg er det afgjørende her, er, at lovens anvendelse kan blive vilkaarlig.»²⁴⁸ Den tanken og forståelsen befolkningen hadde ovenfor betleri måtte speile lovverket. Fjerning av §11 ville skape en rettferdig behandling for de som levde i nød og ikke hadde annen utvei enn å tigge. Det ble som vist tidligere i dette kapitlet skilt mellom de som var trengende tiggere og de som ble betegnet som sedvanemessige og profesjonelle betlere. «Vi tror ikke, at de, som betler, bare er bra folk; men vi mener, at disse lovbestemmelser i og for sig er uretfærdige og bør tages bort», presiserte Hansson.²⁴⁹ Dette viste en underliggende forestilling om at tiggere hørte til ulike grupper, og koblingen mellom fattigdom og betleri kom her klart frem. Den tradisjonelle forestillingen med klassifisering av fattige var godt forankret, og skapte grunnlaget for hvordan samtiden så på og klassifiserte tiggere.

Denne tette sammenhengen mellom betleribestemmelsene og andre paragrafer i løsgjengerloven ble trukket frem av flere representanter under debatten i Odelstinget. Dette var i tråd med tanken om samfunnsvern som motivene til loven, og den tette koblingen mellom omstreifere og betleri. Effektiviteten var avgjørende for at loven skulle ha en uskadeliggjørende effekt. Den konservative fløyen uttrykte motstand mot forslaget som var helt på linje med synet som kom frem i motivene til løsgjengerloven om betleri, og i sin

²⁴⁴ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 946.

²⁴⁵ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 946.

²⁴⁶ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 950.

²⁴⁷ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 951.

²⁴⁸ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 960.

²⁴⁹ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 960.

argumentasjon aktiverte både den juridiske og moralske diskursen. På den andre siden aktiverte også den venstreradikale fløyen den humane diskursen, men viste til at loven ikke måtte være vilkårlig og mot folks rettsbevissthet.

4.6.6 Arbeideren uten arbeid.

De ufrivillige arbeidsløse arbeiderne fikk etter hvert en sentral plass når forslaget om betleribestemmelsene ble diskutert i Odelstinget. Da loven ble debattert i 1900 streifet debatten innom temaet om arbeidsløse arbeidere, men ikke i nærheten av måten interessen til arbeideren ble lagt vekt på i debatten i 1907.²⁵⁰ Stortingsrepresentant for DNA og fagforeningsmann, skomakermester Lars O. Sæbø, refererte til debatten i 1900 og pekte på at det var mennesker som ønsket å arbeide, men som det ikke var jobb til. Han tilbakeviste argumentet om at arbeidsløse mennesker var arbeidssky og dovne. Sæbø poengterte at det ikke stemte at mennesker uten arbeid hadde valgt dette selv og brukte ordvendingen «(...) tvinges ind i saa stor nød (...)».²⁵¹ Å være arbeidsledig var altså ikke noe som var selvvalgt og ønsket av «(...)ordentlige, respektable mennesker, som vil arbeide(...)», men arbeideren var prisgitt de nådeløse kapitalistene, ifølge Sæbø.²⁵² Det vi ser her er at Sæbø satt betleriproblematikken inn i et klassekamperspektiv og brukte en diskurs som tilhørte sosialismen og klassekampen til arbeiderbevegelsen. Sæbø brukte denne klassebevisste diskursen for å forklare både tiggerproblemet og skissere en løsning på utfordringen med arbeidsledighet og tiggeri. Problemet slik Sæbø så det var ikke selve individet, men samfunnet og hvordan samfunnet var bygget av og rundt « magthaverene» og « nogle faa kapitalister» som « gjøre den store masse einedomsløse».²⁵³ Løsningen var ifølge Sæbø, at man måtte plassere ansvaret på rett sted, og ansvaret lå på samfunnet både ovenfor tiggere og arbeidsledige. Sæbø får nest siste ordet og avsluttet debatten om betleriparagraferne med å peke på de ufrivillige arbeidsløse arbeiderene:

²⁵⁰ Stortingets forhandlinger 1899/1900, Forhandlinger i Odelstinget: 961.

²⁵¹ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 961.

²⁵² Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 961.

²⁵³ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 960.

«Man har jo umuliggjort det for dem at faa arbeide, og saa tvinges disse folk ind paa betlerveien og der-fra skridt for skridt ind paa forbryderbanen, og saa sætter man dem tilslut ind paa en anstalt, for paa den maade at kurere dem.»²⁵⁴

Sæbø fikk støtte fra sine partifeller Meyer Foshaug og Alfred Eriksen, og begge ga uttrykk for at det var samfunnets struktur som var kjernen i utfordringen med arbeidsledighet og tiggning. Eriksen gikk hardt ut mot « de herskende samfunnsklasser»²⁵⁵ i sitt debattinnlegg i Odelstinget. Han agiterte med det budskap at betleriparagrafene var en del av en lov som hadde som hensikt å rydde gatene, slik at overklassen ikke trengte å forholde seg til den reelle nøden i befolkningen.²⁵⁶ Videre poengterte Eriksen at det var « de herskende samfunnsklasser» som hadde laget loven, og mente at denne samfunnsklassen ikke hadde evner til å se utover sine egne rammer. Vi kan forstå det slik at Eriksen mente betleriparagrafene var en del av en klasselov, der « den herskende samfunnsklassen» hadde laget en lov som rammet samfunnsklassene som var en del av bunnsjiktet i samfunnet. Eriksen sin retorikk og argumentasjon var tydelig preget av en forståelse av et klassesdelt samfunn med en overklasse som nådeløst utnyttet sin posisjon. på bekostning av de andre samfunnsklassene. Dette samsvarer med Eriksen sin kvasse og tydelige agitasjon i kampen mot handelsmennsveldet i hjembygda Karlsøy i Troms.²⁵⁷ Eriksen sin forståelse av et klassesdelt samfunn ble delt med Meyer Foshaug. Dette kom frem i argumenter der Foshaug pekte på at deler av samfunnet tjente penger på at det eksisterte institusjoner som tok seg av klientellet som ble rammet av betleriparagrafene.²⁵⁸ Sæbø viste også til denne utnyttelsen av andre mennesker for å kunne tjene penger på andre sin elendighet, og pekte fingeren på statens brennevinsutsalg, eller med Sæbø sine egne ord « fyllesjapper».²⁵⁹ Her viste Sæbø og Foshaug at skylden lå utenfor individet, det var årsaker som lå i samfunnet som skapte mennesker i nød og opprettholdt samfunnskillene.

Tiggning ble av representantene til DNA forstått som en konsekvens av « den herskende samfunnsklasse», og dermed forsto de tiggeren i klassekamp-perspektiv. Den klassebevisste

²⁵⁴ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 965.

²⁵⁵ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 957.

²⁵⁶ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 957.

²⁵⁷ Lundestad 1990: 175- 177, Bjørnson 1990: 211- 214.

²⁵⁸ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 958.

²⁵⁹ Stortingets forhandlinger 1906/1907, Forhandlinger i Odelstinget: 161.

diskursen som Sæbø brukte med hjelp av begreper som «kapitalist» og «den store massen» knytter arbeiderbevegelsen sitt ideologiske opphav til forståelse av tigging som en del av arbeiderkampen. Det var en oppgave for arbeiderbevegelsen å løfte arbeiderklassen ut av fattigdom og nød, men ikke ved hjelp av sanksjoner og samfunnsvern.

4.7. Delkonklusjon.

Det tradisjonelle og hegemoniske synet på tigging som i forrige kapittel ble skissert, ble utfordret av Castberg og Myrvang sitt forslag om fjerning av betleriparagrafene. Forslaget vant ikke frem i Odelstinget, men skapte en lengre debatt. Debatten synliggjorde at det var to klare posisjoner i hvordan tiggeren ble forstått og sett. Den konservative fløyen forfektet forestillingen om betleren som et individ som hadde dårlig moral og var arbeidssky, og samfunnet trengte et verktøy for å verne seg mot denne typer individer. I tillegg kan det spores liberalistisk tankegods om hvordan man forsto hva som skapte fattigdom, og hvem som var årsaken til dette. Den konservative fløyen ga uttrykk for at den venstreradikale fløyen med Castberg og Myrvang i spissen var naive i sitt syn på tiggeren. Det ble ført en gjennomgående argumentasjon som viste til at tigging ofte var en handling gjort av mennesker i nød. For Castberg og de andre sosialliberale representantene dreide debatten seg om tigging i en mer sosialpolitisk retning med mennesket i nød i sentrum. På tross av dette var det stort sett en forståelse og erkjennelse fra begge at noen tigget for å tjene ekstra penger eller unngikk å ta vanlig arbeid.

Klassekampen hadde nådd Stortinget og representanter fra DNA tilførte debatten rundt tigging et klasseperspektiv, og med en klassebevisst diskurs tydelig gjorde arbeiderbevegelsen at ikke alle arbeidsledige var arbeidsledige av fri vilje. Det kom an på etterspørselen etter arbeidskraft, og det ville være arbeidsdyktige som ikke hadde arbeid i perioder. Selv om det var noen tendenser til holdningsendringer vitner debatten i Odelstinget om et samfunn der oppfattelsen av at de fattige var degenererte og drev et umoralsk liv som samfunnet hadde rett til å verne seg mot. Det lå en underliggende forståelse av at denne gruppen mennesker var moralske avvik som samfunnet burde vernes fra. Det var viktigere å verne samfunnet enn å sikre den personlige friheten til enkelt individer.

Kapittel 5. Betleribestemmelsene -« ikke nødvendig, ikke rettfærdig, ikke humant»²⁶⁰

5.1 Innledning

Den nye løsgjengerloven trådte i kraft i 1. august 1907, syv år etter den ble vedtatt. Det gikk ikke lang tid før loven fikk kritikk, og det ble hevdet at ikke løsgjengerloven fungerte etter den tiltenkte hensikten. Løsgjengerlovens intensjon om å begrense omstreifervesenet viste seg vanskelig å gjennomføre. Justis- og politidepartementet spurte i 1910 lokale myndigheter om loven fungerte.²⁶¹ Det ble konkludert med at det ikke ble vesentlig mindre antall løsgjengere etter 1907, etter løsgjengerloven trådte i kraft²⁶². Et forslag med ulike endringer i løsgjengerloven ble utarbeidet av Justis- og politidepartementet i 1914. Betleri og betleriparagraferne var noen av de bestemmelsene departementet ønsket å revidere og det ble her foreslått mindre endringer. Etter flere utsettelse av saken ble det i 1918 en lang debatt i Odelstinget om de foreslåtte endringene i betleribestemmelsene i løsgjengerloven. Loven ble revidert i 1918 med mindre endringer fra Justis- og politidepartementet.

Dette var omtrent samtidig med at det brøt ut krig i Europa i 1914, og denne krigen skulle etter hvert få store konsekvenser for landene som deltok i krigen på kontinentet. Selv om Norge var nøytralt og ikke delaktig i krigen, fikk befolkningen i Norge kjenne på krigens ødeleggende konsekvenser. Økte priser, rasjonering av varer og høyere arbeidsledighet var ringvirkninger som nordmenn måtte forholde seg til i økende omfang frem til krigens slutt i 1918. Ringvirkningene viste seg også i større forskjeller og større avstand mellom arbeiderbevegelsen og andre politiske parti. I tillegg var det en kommunistisk revolusjon i Russland i 1917. Tsaren ble avsatt og bolsjevikene begynte å bygge den første kommunistiske staten. Enkelte deler av DNA så til det som etter hvert ble Sovjetunionen, og lot seg inspirere, og dette skapte fraksjoner og intern stridighet innad i DNA.

²⁶⁰ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 72.

²⁶¹ Stortingets forhandlinger 1914, Ot. Prp. Nr. 4 : 2 og Den norske kriminalistforening 1912: 66-67.

²⁶² Stortingets forhandlinger 1914, Ot. Prp. Nr. 4 : 2 og Den norske kriminalistforening 1912: 66-67.

I dette kapitlet vil jeg undersøke debatten i Stortinget rundt revideringsforslaget i betleriparagrafene i løsgjengerloven. Jeg vil først se på hva som skapte behovet for en endring av loven og deretter veien frem til revideringsforslaget ble debattert i odelstingsdebatten. Hvilke forestillinger om betleren viste seg i den politiske behandlingen av revisjonsforslaget på Stortinget? Er arbeiderbevegelsen en del av debatten nå? Hvilke andre aktører er med i debatten?

5. 2 Opptakten til debatten i 1918

5.2.1 En vurdering av løsgjengerloven

Da løsgjengerloven trådte i kraft høsten 1907 meldte Christianias understøttelsesforening og Oplysningskontor for den private Godgjørenhed²⁶³ i årsberetningen for 1907 at « Løsgjengerloven satte Skræk i Dagdriverne; dens virkning er aldeles iøinefaldene, og Kontoret har i stor Udstrækning været forskaanet for Overhæng af disse løse Existenser (...)»²⁶⁴. Understøttelsesforeningen virket begeistret over loven, men noen år senere i 1910 kunne leserne av avisene Nordlys og Morgenbladet lese at løsgjengerloven ble oppfattet som feilslått.²⁶⁵ Nordlys, som prest og arbeiderpartimannen Alfred Eriksen var redaktør for, betegnet løsgjengerloven som et « ubrukelig misfoster»²⁶⁶. Alfred Eriksen var som kjent en av de som støttet Castberg og Myrvangs forslag om å endre betleriparagrafene i 1907. Den mer konservative avisen Morgenbladet skrev at loven ikke svarte til forventningene i en mer neddempet tone. Videre meldte både Nordlys og Morgenbladet at det tidligere på sommeren i 1910 hadde blitt sendt ut et rundskriv til amtmennene om at hente uttalelser fra både politiet og fattigstyrene angående løsgjengerloven.²⁶⁷

Dette skifte fra begeistring til tanker om en feilslått lov kom også frem på Den norske Kriminalistforenings syvende møte i 1912.²⁶⁸ Politiajutant Wiesener beskrev

²⁶³ Christianias Understøttelsesforening for Mordarbeidelse af betleri 1907: 12. Tidligere « Kristianias understøttelsesforening for motarbeidelsen mot Betleri». Foreningen endret navn til det de mente var et mer passende navn i 1906.

²⁶⁴ Christianias Understøttelsesforening for Mordarbeidelse af betleri 1908: 5.

²⁶⁵ Nordlys 08.06.1910 og Morgenbladet 01.06.1910.

²⁶⁶ Nordlys 08.06.1910: 2.

²⁶⁷ Avisen og Stortingets forhandlinger 1913/1914, Ot. Prp. Nr.14: 1 og 2.

²⁶⁸ Den norske kriminalistforening 1912: 80.

løsgjengerloven som « det frygtlige krigsskib»²⁶⁹ og med det første virket dette skipet avskrekkende på løsgjengerne.²⁷⁰ « Men desværre, herligheten blev av kort varighet», forklarte Wiesener i sitt innledende foredrag på møtet.²⁷¹ Det var nettopp derfor løsgjengerloven ble tatt opp på møte til Den norske Kriminalistforening, og ulike sider ved løsgjengerloven ble diskutert. På møtet ble det foreslått ulike endinger av loven for at den skulle virke etter intensjonene om å regulere løsgjenger og lediggjengere. Wiesener gjorde kort rede for hvordan « en habituel betler» kunne få ulike straffereaksjoner, ifølge løsgjengerloven. Å livnære seg av betleri og å være arbeidsløs, var brudd på §1 og skulle ikke straffes, men den arbeidsløse betleren skulle få en advarsel og om mulig anvisning til arbeid. Hvis løsgjengeren ikke fulgte advarselen og arbeidsanvisningen, ville det være brudd på §2 og han kunne innsettes på tvangsarbeid i inntil 18 måneder. På samme tid sa §4 at løsgjengere som levde av straffbare handlinger kunne straffes med tvangsarbeid inntil 3 år. Det var en forståelse av betleri var en straffbar handling på linje med tjuveri, slik som vi så i argumentasjonen fra den konservative fløyen i debatten fra 1907. Videre viste Wiesener til at om ikke betleren fikk straff etter de overnevnte bestemmelsene, kunne betleren straffes med fengsel etter §11. Fengselsstraff fikk den som tigget for å få penger til å drikke. Wiesener konkluderte med at det kunne være vanskelig å straffe ulikt betleri på riktig måte, og det var « litt for meget av det gode».²⁷² Dette illustrerte et behov for endringer i betleribestemmelsene. Assessor Færden var enig med Wiesener at det var sider ved betleribestemmelsene som burde endres, men assessor Færden så det fra et dommerperspektiv og pekte på at det var vanskelig å få dømt betlere etter de gjeldene loven. Færder sin forståelse av hva straffbare handlinger var, var at betleri kunne ikke regnes som en straffbar handling. I tillegg tolket han §11 dit at det krevdes flere ulike handlinger for å kunne dømme etter de gjeldene bestemmelse. Dette gjorde det nesten umulig å få satt inn og straffet betlere. Betleri ble oppfattet som et problem, og lovverket var ikke effektivt nok til å få dømt og straffet tiggerne. Dette skapte et ønske om å revidere loven til en mer effektiv lov mot løsgjengere, men det var et ønske om å revidere betleribestemmelsene også.

²⁶⁹ Den norske kriminalistforening 1912: 65.

²⁷⁰ Den norske kriminalistforening 1912: 65.

²⁷¹ Den norske kriminalistforening 1912: 65.

²⁷² Den norske kriminalistforening 1912: 80.

5.2.2 Betleri – en sosial eller juridisk utfordring ?

Det var tilbakemeldingene fra lokale myndigheter som dannet grunnlaget for justisminister Lars Abrahamsens utkast til revidering av løsgjengerloven. Abrahamsen kom fra Lavik og hadde vært sorenskriver på Voss, og hadde representert Venstre på Stortinget i flere perioder. Hans engasjement lå i avholdssaken, noe som gjorde han til en upopulær politiker hos mange.²⁷³ Justisminister Abrahamsen var stortingsrepresentant i perioden 1906- 1909, og i denne perioden var han en av dem som deltok i debatten om Castberg og Myrvang sitt forslag i 1907. Den gang støttet han den konservative fløyen om opprettholdelse av betleriparagrafene 11 og 12. I arbeidet med revisjonen av løsgjengerloven støttet departementet og justisminister Abrahamsen seg på innspill fra sentrale aktører innen håndteringen av løsgjengeri og betleri: lagmann Olaf Ch. Salamonsen, politimester i Kristiania Fredrik V. N. Beichmann, forstander ved Kristiania tvangsarbeidshus Arne Omsted, generalsekretær i Foreningen til Motarbeidelse av Omstreifervæsenet Jacob Walnum og ekspedisjonssjef for fengselsvesenet Fredrik O. A. Woxen.²⁷⁴ Det var flere av disse aktørene som deltok på møtene til Den norske kriminalistforening.

Amtmennene, politiet og fattigstyrene ga i tilbakemeldingene særlig uttrykk for at det var to hovedgrunner til at løsgjengerloven ikke hadde ønsket effekt .²⁷⁵ Det største problemet var først og fremst at domstolene førte sakene med for stor vekt på bevisbyrden. I tillegg åpnet loven i for stor grad opp for muligheten til å bruke skjønn. Dette skapte problemer for å få til en effektiv lov, og det var derfor flere bestemmelser som mistet sin tyngde, blant annet betleriparagraf §11. Effektiviteten til loven hadde vært et av argumentene til Klingenberg og Abrahamsen som begge representerte den konservative fløyen i debatten om opphevelse av §11 i 1907. Nå var tilbakemeldingene fra lokale myndigheter at loven ikke var effektiv nok selv med § 11. Kravet til bevisbyrden fra domstolene førte til misnøye hos politiet, og « fra enkelte hold er der tat til orde for å vende tilbake til den gamle ordning med administrativ indsættelse (...)»²⁷⁶ Bestemmelsen §1 påla myndighetene å gi løsgjengeren en advarsel dersom vedkommende betlet eller falt fattigvesenet til byrde, og om mulig skulle fattigvesenet henvisse vedkommende til arbeid. Det var for tidkrevende for politiet å gi

²⁷³Haffner 1906: 18 og https://snl.no/Lars_Kristian_Abrahamsen (lastet ned sist 14.05.23).

²⁷⁴ Stortingets forhandlinger 1913/1914, Ot. Prp. Nr. 14: 6.

²⁷⁵ Stortingets forhandlinger 1913/14, Ot. Prp. Nr 14: Hele dette avsnittet er bygget på sidene 1- 6 i den gitte proposisjonen.

²⁷⁶ Stortingets forhandlinger 1913/14, Ot. Prp. Nr 14: 2.

advarsel og det ble bemerket at advarsel ofte var bortkastet mot de som tigget. For å lette byrden for politiet ville justisminister Abrahamsen derfor fjerne dette punktet fra §1 i løsgjengerloven. Denne endringen var begrunnet med at de som betlet ville likevel bli straffet av andre paragrafer i løsgjengerloven.²⁷⁷ En konsekvens var at det gav politiet mer makt til å rydde gatene for løsgjengere, og på sett og vis kan vi se Abrahamsen som påtalemyndighetens lakei.²⁷⁸ I tillegg kom det frem i proposisjonen et ønske om noen mindre endringer i §11. Det ble foreslått fjerning av henvisning til §2 og endre straffeutmålingen til inntil 2 måneder fengsel.²⁷⁹ Selv om justis- og politidepartementet hadde blitt gjort oppmerksom på at det hadde vært vanskelig å bevise at individer tigget regelmessig eller flere ganger, ble det ikke foreslått vesentlige endringer i §11. Det var et paradoks at Abrahamsen brukte argumentet med bevisbyrde for å få fjernet advarsel og arbeidsanvisning for betling i §1, og samtidig ignorerte hva utfordringen hva bevisbyrde i §11 utgjorde. For departementet sin del var det åpenbart det viktigste å gjøre loven til et effektivt verktøy for myndighetene til å rydde gatene, og dette var i tråd med motivene til loven om at den skulle fungere som et samfunnsvern mot de som ofte ble kaldt «løse eksistenser». Ved å gjøre det lettere å påvise og dømme tiggere og løsgjengere, ville det bli enklere å sette denne gruppen inn i fengsel eller på tvangsarbeid, og dette ville hindre disse individene med å fortsette med sin umoralske aktivitet og dermed beskytte samfunnet.

Proposisjonen fra 1914 om endringer i løsgjengerloven ble oversendt og behandlet av justiskomiteen i 1915.²⁸⁰ Flertallet i justiskomiteen var uenig og ga justis- og politidepartementet det glatte lag på flere punkter, utenom forslaget om å innskjerpe foreldres bidragsplikt²⁸¹. Flertallet besto av presten Ole G. Barnman (V), jordbruker Anders K. Skaiaa (V), Carl E. Jenssen (DNA), Carl Bonnevie (DNA) og Johan Castberg (AD). Sistnevnte var også formann for komiteen.²⁸² Flertallet i komiteen mente at revisjonsforslaget av løsgjengerloven var en skjerpelse av loven. De utfordringene løsgjengerloven skulle håndtere var sosiale utfordringer som burde løses med ulike hjelpeordninger fra myndighetene. Komiteen gikk derfor på tvers av departementet og foreslo opphevelse av betleriparagraferne §11 og §13. Flertallet i komiteen sin argumentasjon for å fjerne betleribestemmelsen hadde

²⁷⁷ Hartman 1908: §1, §4, §11 og §13.

²⁷⁸ Larsen 2005: 212.

²⁷⁹ Stortingets forhandlinger 1913/14, Ot. Prp. Nr 14: 30.

²⁸⁰ Stortingets forhandlinger 1914/ 1915. Indst. O. VIII: Hele dette avsnittet er bygge på denne innstillingen

²⁸¹ Denne paragrafen var på vei inn i en annen lov, som seinere er kjent for de castbergske barnelovene.

²⁸² Haffner 1913: 10,22, 42,50 og 52,

https://no.wikipedia.org/wiki/Liste_over_storingsrepresentanter_1913%E2%80%931915 (sist lastet ned 14.05.2023)

likheter med Castberg og Myrvangs forslag i 1907, og med synspunkter som kom frem i odelstingsdebatten samme år. Den humane diskursen som lå til grunn for argumentasjonen i 1907 fokuserte på å hjelpe mennesker i nød og den kristne nestekjærligheten i samfunnet. Den samme aktivering av den humane diskursen kan spores i flertallets retorikk og argumentasjon. De formidlet et inntrykk av at tiggeren var individer som opplevde stor uforskyldt nød, og viste til statens plikt og oppgave til å hjelpe disse. Mindretallet i justiskomiteen, Otto Behr Halvorsen (H) og Andreas Sigurdson (V)²⁸³, stilte derimot seg bak proposisjonen og alle endringene som var foreslått der. Otto B. Halvorsen pekte på at det ikke var justiskomiteens oppgave å skrive et nytt forslag, men heller forholde seg til proposisjonen som kom fra justisminister Abrahamsen.

Under odelstingsdebatten av innstillingen i 1915 var alle enige om at revisjonen av loven måtte tilbake og bearbeides videre hos justis- og politidepartementet. Selv om debatten var kort i Odelstinget, ble den store meningsavstanden mellom departementet og komiteen åpenbar. Mindretallet, ved Halvorsen, viste til en sterk kobling mellom løsgjengeri og betleri « idet man alltid har vært paa det rene med, at betleri er løsgjengeriets livsnerve.»²⁸⁴ Det blir her argumentert at det alltid hadde vært en forståelse av at tigging var det som holdt løsgjengere i live, og som vi husker var det et tilbakevendende poeng i opptakten til løsgjengerloven. Betleri ble her knyttet tett sammen med løsgjengeri som gjorde denne handlingen mer umoralsk. Betleri som en handling gjort i nød, som flertallet i komiteen pekte på, var ikke å spore i Halvorsen sin argumentasjon. Dette var helt i tråd med den fremtredende forestillingen som aktiverte den moralske diskursen da loven ble vedtatt i 1900.

5.2.3 Abrahamsen sitt menneskesyn

Både i proposisjonen, innstillingen og særlig i debatten ble klassifisering av de fattige omtalt som noe som var naturlig og nødvendig. De menneskene som tilhørte bunnsjiktet i samfunnet, ble oppfattet som moralsk mindreverdige og sett ned på. Abrahamsen anbefalte flertallet i komiteen om å lese «Samfunnsykdomme» av psykiater Ragnar Vogt²⁸⁵, for at

²⁸³ Haffner 1913: 40 og 59.

²⁸⁴ Stortingets forhandlinger 1915, Forhandlinger i Odelstinget: 1656.

²⁸⁵ Stortingets forhandlinger 1915, Forhandlinger i Odelstinget: 1662. Ragnar Vogt var Norges første psykiater, og var opptatt av holdssaken og eugenikk (raselære). Han ga blant annet ut *Samfunnsykdomme* i 1906 og *Arvelighetslære og racehygien* i 1914.

medlemmene skulle bli opplyst om hvilken fare det var å ikke agere mot løsgjengere og dets like. Vogt hevdet at det var en sterk kobling mellom løsgjengere og tigging ved å presisere at løsgjengere var individer « som væsentlig erærer sig ved betleri». ²⁸⁶ Videre omtalte Vogt løsgjengerne som «et udvalg af det slettest mulige menneskestoff» ²⁸⁷, og argumenterte for samfunnets rett til å beskytte seg mot disse.

Det er liten tvil om at Abrahamsen hadde et menneskesyn som i tillegg til den liberalistiske tradisjonelle tanken om mennesket, hadde tatt til seg fornyede tanker om klassifisering og inndeling av individer. Dette er et poeng som får støtte i Erik Larsen sin masteroppgave *Mellom medisin og moral*. Larsen peker på at Abrahamsens egne synsmåter preget proposisjonen, og at Abrahamsen hadde uttrykt støtte til Jon Alfreds Mjøen rasehygieniske lære. ²⁸⁸ Ifølge Henriksen fikk den måten det rasehygieniske menneskesynets klassifiserte mennesker på en sentral plass « i den kriminalfilosofiske diskursen» ²⁸⁹ i motivene til løsgjengerloven. Abrahamsen fikk imidlertid motstand for sin måte å omtale mennesker på som blant annet tigget av Castberg.

«Jeg mener, det er ikke rigtig at se paa den slags mennesker paa den maate, (...) men de omhandler ogsaa de folk, som – jeg hadde nær sagt rent leilighetsvis er kommet i ulykke (kfr. de gjældende regler om betleri).» ²⁹⁰

Castberg viser først og fremst at han og Abrahamsen ikke delte samme syn på mennesket, og dette skapte ulik forståelse av hva tigging var og hvilken løsning som var mulig. Den urokkelige troen på å hjelpe svake grupper i samfunnet som Castberg la til grunn i mye av sitt arbeid skinner igjennom her. Det ser vi også da han oppfordrer overføring av løsgjengerloven til sosialdepartementet. Løsgjengeri, betleri og drukkenskap var av en sosialkarakter som samfunnet hadde plikt å håndtere, og dette synspunktet var en videreføring fra odelstingsdebatten i 1907. Dette viser at Castberg og flertallet i komiteen så tigging som et sosialt problem og ikke et strafferettslig spørsmål som Abrahamsen.

²⁸⁶ Vogt 1906: 105.

²⁸⁷ Vogt 1906: 105.

²⁸⁸ Larsen 2005: 98-99.

²⁸⁹ Henriksen 2005: 85.

²⁹⁰ Stortingets forhandlinger 1915, Forhandlinger i Odelstinget: 1659.

5.2.4 Avstand og uenighet mellom departement og justiskomite

Det var stor avstand mellom justis- og politidepartementet sin proposisjon i 1914 og justiskomiteen sine synspunkt og anbefaling til Odelstinget i 1915. Det tok et lite år før justisminister Abrahamsen og justis- og politidepartementet i 1916 sendte justiskomiteen et revidert forslag om forandringer i løsgjengerloven. Det var lite nytt i denne proposisjonen, fordi den tok utgangspunkt i proposisjonen fra 1914 og innstillingen fra justiskomiteen i 1915.²⁹¹ Departementet argumenterte mot flere av forslagene justiskomiteen kom i 1915 med, og det var uenighet rundt §11. Dette synliggjorde den store avstanden på hvordan man så betlerispørsmålet, og at departementet her ønsket å understreke sitt syn. Departementet mente at §11 var nødvendig for at de «verdige trengende» fikk den hjelpen de hadde rett på, og at de «uverdige trengende» ikke skulle ta en del av kaken. Dette viste at justis- og politidepartementet fremdeles opererte med «verdige» og «uverdige» trengende, og videreførte en tradisjonell forestilling og klassifisering av fattige individer. Det var noen mennesker som fortjente hjelpen mer enn andre, og dermed var det viktig at disse fikk midlene. Ved opphevelse av §11 ville det være «de frækkeste og sletteste individer som høstet fordelene, ikke de trægende som virkelig fortjente at støttes».²⁹²

Også denne gangen var flertallet i justiskomiteen uenige med forslagene departementet kom med. Flertallet i komiteen besto av Andreas Hansson(V), Andreas Sigurdson(V), Lars Aslaksrud (DNA) og Svend L. Skaadal (DNA) og Johan Castberg (AD) som var formann i komiteen.²⁹³ Her kan vi se flere som før hadde jobbet med løsgjengerloven og betleriparagraferne, blant annet Castberg og Hansson som begge satt i sosialkomiteen i 1907 og begge anbefalte da opphevelse av §11 og 12. Flertallet i justiskomiteen i 1916 anbefalte på ny å oppheve §11 og §12 på tross av at departementet eksplisitt understrekte at dette var paragrafer som hørte til i løsgjengerloven. Flertallet viste igjen til argumentene som ble brukt i debatten i 1907 og justiskomiteen sin innstilling om endringer i loven i 1915. Denne gangen hadde flertallet skrevet en liste som viste de fire tilfellene som gjorde betleri straffbart om komiteens forslag ble tatt til følge. Dette var trolig et retorisk grep for å synliggjøre at

²⁹¹ Stortingets forhandlinger 1916, Ot.prp. nr. 23.

²⁹² Stortingets forhandlinger 1916, Ot.prp. nr. 23.: 12.

²⁹³ Haffer 1916: 12, 41, 54, 59, 72 og 76.;

https://no.wikipedia.org/wiki/Liste_over_stortingsrepresentanter_1916%E2%80%931918 (sist lastet ned 14.05.2023).

flere typer betleri ville straffes selv om §11 ikke var en del av loven.²⁹⁴ Med dette viste flertallet at det var flere typer betleri som ble ansett som en handling som ikke ble tolerert. På sett og vis bekreftet dette at det var en felles forståelse om at betlere kunne klassifiseres på samme måte som fattige hadde blitt klassifisert på. Vi ser her at den humane diskursen blir tonet ned av flertallet av komiteen. Det blir gitt rom for den juridiske diskursen, med fokus på tilfeller der betleriet er straffbart, i flertallets argumentasjon for en fjerning av paragrafen. Det er stor sannsynlighet for at dette skifte ble gjort i et forsøk på å minke meningsavstanden rundt betlerispørsmålet og på den måten få gehør for forslaget i Odelstinget. Mindretallet var Otto B. Halvorsen og Hans E. Møller²⁹⁵ som begge var representanter for Høyre. De argumenterte på sin side for proposisjon med støtte i de tidligere debatter og proposisjoner. Otto B. Halvorsen var både mindretallet i justiskomiteen i 1915, og en ivrig representant for opprettholdelse av §11 i odelstingsdebatten i 1915. Det var flere av representantene som vi skal se litt seinere som deltok aktivt i odelstingsdebatten når innstillingen fra justiskomiteen kom opp som sak.

5.2. 5 Oppsummering

Det var tydelige forskjeller mellom departementet og justiskomiteen i begge rundene der betleribestemmelsene ble løftet frem. Det var ulik forståelse av hvordan loven skulle virke og hvilke samfunnsutfordringer loven skulle regulere. Departementet mente at hovedoppgaven til løsgjengerloven var å beskytte samfunnet fra de gruppene som loven handlet om, og disse gruppene ble sett på som både « de uverdige » og « slette mennesker », mennesker med egenskaper av verste sort . Disse individene ble klassifisert som « uverdige », og viste tilbake til laissez- faire- liberalismens ideer om at det skulle være minst mulig ytelse fra staten til de « uverdige » fattige. Viktigheten av et samfunnsvern var likevel det som kom klarest frem i argumentasjonen mot disse « slette menneskene ». Menneskene som ble straffet av løsgjengerloven var en fare bare ved sin tilstedeværelse i samfunnet, og det ble viktig å uskadeliggjøre denne trusselen ved å sette individene på tvangsarbeid eller i fengsel. Dette var i tråd med det individualpreventive prinsippet som lå til grunn i Getz strafferettstening, og

²⁹⁴ Stortingets forhandlinger 1916, Indst. O. XXI: 15.

²⁹⁵ Haffner 1916: 39 og 54; https://no.wikipedia.org/wiki/Liste_over_stortingsrepresentanter_1916%E2%80%931918 (sist lastet ned 14.05.2023).

som følgelig løsgjengerloven var bygget på. Hensikten i løsgjengerloven var å uskadeliggjøre individene slik at de avsto fra de uønskete handlingene. Bunnlinjen med å straffe tiggeren med fengsel var å få tiggeren til å slutte å tigge. Justiskomiteen på sin side var mer opptatt av den sosiale funksjonen loven burde ha, og viste til at å stramme inn loven ikke ville være den riktige veien å gå med tanke på behandling av tiggere. Det er likevel en dreining i fra den første til den siste innstillingen fra justiskomiteen, der vi ser at komiteen beveget seg mer mot en juridisk diskurs til fordel for den humane diskursen som var en videreføring fra debatten i 1907.

5.3 Betleridebatten 1918

5.3.1 Politisk posisjoner i debatten.

Det tok tid før det nye revisjonsforslaget ble tatt opp som sak i Odelstinget, og selv om en innstilling var klar i 1916 ble ikke saken behandlet før i 1918. Justiskomiteen sine medlemmer var da skiftet ut og det var utnevnt en ny justisminister. Justisministeren på dette tidspunktet var Otto A. Blehr (V) og var en gammel ringrev i politikken.²⁹⁶ Han gjorde selv Odelstinget oppmerksom på at det ikke var han som var justisminister da proposisjonen fra departementet ble skrevet. Han gjorde deretter rede for at det var sider ved proposisjonen som han ikke var helt enig i.²⁹⁷ Sammen med politimesteren i Kongsberg, Nils G. Berg (V) og Otto B. Halvorsen (H), var justisminister Blehr imot en opphevelse av betleriparagrafene. I debatten viste disse representantene i større og mindre grad at synet på den «sedvansmessige betlere» og klassifisering av mennesker i bunnsjiktet fremdeles var gangbart og relevant. På den andre siden deltok alle representantene fra flertallet i justiskomiteen i 1916, Andreas Hansson(V), Andreas Sigurdson (V), Svend L. Skaadal (DNA) og Johan Castberg (AD)²⁹⁸. I tillegg bidro Andreas Buen fra DNA med et innlegg i debatten. Han var pressemann, og var med på opprettelsen og redaktør av blant annet den partipolitiske avisen Social- Demokraten.²⁹⁹ Forslaget om opphevelsen av betleriparagrafene skapte en lang og engasjerende debatt i Odelstinget , men sosialistene og den venstreradikale

²⁹⁶ https://snl.no/Otto_Blehr (sist lastet ned 14.05.2023)

²⁹⁷ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 55.

²⁹⁸ Med unntak av Lars Aslaksrud som satt i Lagtinget og ikke deltok i debatten i Odelstinget. Han ytret sitt standpunkt mot §11 i Lagtinget, 20. februar 1918, når Odelstingets beslutning ble gjennomgått av Lagtinget. Side 8.

²⁹⁹ Haffner 1916: 68 og https://snl.no/Anders_Buen(sist lastet ned 14.05.23).

fløyen tapte med 29 mot 50 stemmer for opphevelsen av betleriparagrafene 11 og 12.³⁰⁰ Castberg og Halvorsen sto for hvert sitt standpunkt, og stemningen mellom disse to representantene var kald og til tider ble det nesten munnhuggeri mellom dem.³⁰¹

5.3.2 Politilov, sosiallov eller klasselov?

Løsgjengerloven hadde karakter av både å være en politilov, men vel så mye var det en sosiallov « som er bygget op paa sociale principper og sociale betrangtninger», hevdet Castberg.³⁰² Han var her i tråd med justiskomiteen av 1915 som viste til de sosiale motivene som Bernhard Getz tilført i løsgjengerloven.³⁰³ Castberg viste til at Getz hadde hatt en forståelse av at loven skulle håndtere et onde som ikke bare måtte behandles med straff, men loven måtte også ha en oppdragende funksjon. De sosiale institusjonene var viktige i håndteringen av gruppene som loven skulle håndtere.³⁰⁴ I likhet med mange andre så Castberg på løsgjengere og drukkenbolter som et problem. Han mente bestemt at betleri var et onde skapt av et samfunn uten nok sosiale ordninger rundt seg. Holdningen om at staten hadde plikt til å ta vare på befolkningen var viktig for et moderne og velfungerende samfunn, kom klart frem i argumentasjonen til Castberg. Ifølge Castberg var det feil at loven skulle skjerpes, og disse skjerpelsene var ikke til annet enn å forsterke påtalemyndighetens makt ovenfor de svake gruppene i samfunnet. I forlengelsen av argumentasjonen til Castberg om maktforholdet i samfunnet, satte Buen spørsmål rundt hvordan ulike samfunnsklasser ble rammet og straffet av loven. Han konkluderte med at det var «utvekster bare den ene delen av samfunnet» som fikk straff for lediggang. Dette siktet til alle de som ikke ble straffet, men tilhørte det høyere, velstående sjikt i samfunnet som ikke hadde arbeid og drev lediggang. Den tydelige arbeiderstemmen som preget en del av debatten i 1907, var blitt betydelig spakere nå. Buen brakte likevel arbeiderperspektivet inni debatten. Det var en lov som bare rammet det laveste sjiktet i samfunnet, arbeiderklassen, hevdet Buen. Det var her snakk om en lov regulerte og klassifiserte av de vanskeligstilte i arbeiderklassen og ergo var det en klasselov, og dette hadde partifeller av Buen pekt på i debatten i 1907.

³⁰⁰ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 91.

³⁰¹ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 53 – 91.

³⁰² Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 56.

³⁰³ Stortingets forhandlinger 1915, Indst. O. VIII: 3.

³⁰⁴ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 57.

Justisminister Blehr på sin side argumenterte med at det var nødvendig å gi makt til politiet for å kunne holde orden på « en samfundsskadelig og forargelig virksomhet»³⁰⁵. Det var viktig for Blehr å få frem at samfunnsvern mot enkelte grupper enda var en viktig del av lovens funksjon. Han siktet til at loven skulle fungere som beskyttelse ovenfor samfunnet, men loven fungerte og som et vern for den som tigger. « Disse folk (...) som døgenigter omkring og tigger, har selv godt av, at der er opsyn med dem»³⁰⁶, uttalte justisminister Blehr. Høyrerepresentant Halvorsen strakk dette synspunktet enda lengre enn justisminister Blehr, og hevdet at individer som løsgjengerloven skulle dekke ikke hadde evnen til å være fri. Friheten til disse individene ville føre til et liv med mer lediggang.³⁰⁷ Den personlige friheten ble her satt til side av den individpreventive tanken, nærmere bestemt en uskadelliggjøring av tiggeren. Det var ikke bare samfunnet som skulle beskyttes mot enkeltpersoners livsførsel, tiggeren skulle også beskyttes mot et liv uten arbeid og fast adresse. I artikkelen « Deler at et system» viser Ulvund til at Getz på et møte i Kriminalistforeningen i 1894 trakk fram hvordan løsgjengere, drankere og småkriminelle « som misbrukte fridomen sin, måtte underleggast grundig behandling (...) som gjorde dei i stand til å nyte fridomen på ein for samfunnet forsvarleg måte.»³⁰⁸ Vi ser at Halvorsen sin argumentasjon manglet behandlingsspektivet som Getz i noen grad hadde i sin argumentasjon, og det som blir formidlet var viktigheten av å uskadelliggjøre gruppene i løsgjengerloven for samfunnets og individets del.

Det var Halvorsen som minnet de andre representantene på at « betleri er lediggjængeriets livsnerv». ³⁰⁹ Sammenhengen mellom løsgjengeri og betleri ble igjen tydeliggjort, og forestillingen om betleriet som kjerne til en livsførsel på siden av storsamfunnet holdt frem som en sannhet. Betleri gjorde det mulig å tjene til livets opphold for mennesker som ikke ønsket å innordne seg i arbeidslivet og storsamfunnet, ifølge Halvorsen. Fokuset til Halvorsen var at betleriet var et av premissene for at noen kunne velge å leve som løsgjengere. Betleriet la til rette for en livsførsel som ikke var ønsket, og derfor var løsgjengerloven viktig som et samfunnsvern og beskyttelse av individene. Dette var helt i tråd med tidligere forestillinger av tiggeren, som vi har sett på tidligere i kapittel 3, og som på sett og vis var med å forme hvilke sanksjoner betleri skulle få.

³⁰⁵ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 76

³⁰⁶ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 76.

³⁰⁷ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 61.

³⁰⁸ Ulvund i Straff, lov og historie 2014: 142.

³⁰⁹ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 61.

5.3.3 Ris bak speilet

Det var en forestilling om at myndighetene sin oppgave var å ha kontroll på tiggerne, men dette trengte ikke nødvendigvis å innebære å straffe alle tiggere med fengsel. Makten som lå i trusselen om at §11 kunne brukes, var vel så viktig som å sende tiggeren i fengsel.³¹⁰ Dette poenget ble fremmet fra begge representantene på den konservative fløyen, Halvorsen og Berg. Dette viste et opplevd behov for å kunne gi myndighetene et middel til å få kontroll på en gruppe med uregjerlige individer. Halvorsen pekte på at « de kan true med dens bestemmelser, som gjør, at man bringer mange mennesker paa ret kjøb»³¹¹ Trusselen, med §11 som spydspiss, fungerte godt som et instrument for å kontrollere tiggere, mente både Halvorsen og Berg. Halvorsen sin agenda var at det var et stort behov for §11, og at loven ville miste effektiviteten ved opphevelse av §11. Effektiviteten lå i trusselen, for det var få individer som ble dømt etter §11, hevdet Halvorsen. Det var et viktig poeng for den konservative fløyen at betleribestemmelsene fungerte som ris bak speilet for de som tigget. Å gi politiet mer makt og kontroll ovenfor en del av befolkningen i form av trusler, ble ansett som uproblematisk. Blehr viste til at tigging var roten til alt ondt.³¹² Tigging ble altså sett på som roten til all lediggang, og denne måten å se tiggere på ble en legitimering av maktbruk hos påtalemyndigheten ovenfor en spesifikk gruppe individer.

Castberg på sin side hadde ikke noe til overs for denne bruken av loven, og opplevde funksjonen av måten politiet kunne utøve makt over tiggerne som utidig. Han uttalte « den kan staa som et ris bak speilet, for at de fattige skal vite, at hvis de ber sine medmennesker om hjelp, kan de bli straffet». ³¹³ Castberg oppfattet loven som form kontrollerende tiltak for å få folk til å slutte å tigge, og på den måten fikk loven en avskrekkende effekt.

Argumentasjon til Castberg la vekt på at det var mennesker i nød som ba om hjelp og han holdt dermed seg innenfor den velkjente humane diskursen. Buen var på linje med Castberg og definerte betleri som en handling der et menneske ba om hjelp. Han henvendte seg til representantene i stortingssalen, og mente ingen der ville ha anmeldt noen for betleri ved direkte henvendelse fra et annet menneske.³¹⁴ Med dette uttrykte Buen at det var en lov som

³¹⁰ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget:70, 81- 82, 86.

³¹¹ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 70.

³¹² Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 75 .

³¹³ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 72.

³¹⁴ Stortingets forhandlinger, Forhandlinger i Odelstinget: 82.

stred mot de fleste sine etiske rettlingslinjer, det opplevdes uriktig å ikke gi til mennesker som var i nød. Dette var et argument som Hansson hadde predikert ufravikelig siden debatten i 1907. Betleriparagrafene stred mot befolkningens «almindelige rettsbevissthet» når det gjaldt tigging. Selv i en tid da det var nedgangstider, dyrtid og økende fattigdom i befolkningen, hadde ikke dette argumentet særlig gjennomslagskraft i debatten.

5.3.4 « Den almindelige betler» og «kvalificerede betler».

Det var en felles forståelse fra både den konservative fløyen og den venstreradikale fløyen at betleri var et onde. Det kom frem fra ulikt hold i den venstreradikale fløyen at det var mennesker som tigget fordi de opplevde nød og ikke hadde andre muligheter til å livnære seg. Flere fra den venstreradikale fløyen kalte det « almindelig betleri» når noen tigget fordi de var i nød og ikke hadde andre muligheter enn å tigge for å overleve.³¹⁵

«Dette er almindelig betleri, det er ikke betleri, som er forenet med løsgjængerier eller med truende adfærd eller bedragersk adfærd eller andet lignende. Det er simpelt hen at be om almisse.»³¹⁶

Betleriet deles her i to kategorier av Castberg, en for de som er i nød og ber om almisser og de som tigger med uærlige baktanker eller truer til seg støtte. Venstre-representanten Andreas Sigurdson, som selv betegnet seg som den mest konservative av flertallet, var klar på at betleribestemmelsene ikke måtte komme i veien for folks giverglede til veldedighet.³¹⁷ Det var mennesker som hadde det økonomisk vanskelig eller av andre grunner spurte om hjelp som ikke burde straffes, mente han. Seinere i debatten beskrev Myrvang, som hadde fulgt denne debatten fra 1900, at «det almidelige betleri» var individer som var « samfundets stedbarn» og at man ikke burde dømme «disse stakkars mennesker».³¹⁸ Ordvalgene til Myrvang viste at han sammenlignet tiggere med å være et stebarn, noen mennesker var hjelpeløse og sto utenfor samfunnet. I den venstreradikale fløyen var det en forståelse om at «den almindelige tiggeren» var mennesker i nød og som trengte hjelp av samfunnet. Myrvang

³¹⁵ Stortingets forhandling 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 58.

³¹⁶ Stortingets forhandling 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 58.

³¹⁷ Stortingets forhandling 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 66.

³¹⁸ Stortingets forhandling 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 81.

spurte om samfunnet ikke burde vise disse menneskene (tiggere) humanitet og ikke dømme dem. Det er helt tydelig at særlig Castberg og Myrvang holdt seg innenfor det jeg har kalt en human diskurs der medmenneskelighet og det å se andre mennesker var sentralt. Ordet humanitet ble også brukt flere ganger av Castberg, og viste Castberg sin sterke tro på at det var viktig å være et godt medmenneske og vise empati med andre, særlig ovenfor sårbare grupper i samfunnet. Dette var som kjent noe av kjernen i Castbergs ideologiske overbevisning. Det var viktig å være bevisst på at representantene på Stortinget hadde «overklasseøine»³¹⁹, men likevel evnet til å se verden fra et annet perspektiv enn sitt eget, forkynnte Castberg.

Castberg tegnet i debatten opp et mer differensiert syn på betleri enn tidligere, men uten at han mistet tanken om at man skulle hjelpe mennesker i nød. Det var likevel tydelig at han var en mann av sin tid og at det var forskjell på folk. Omstreifere blir foreslått straffet etter §4 om de livnærte seg delvis eller helt ved betleri. Castberg tok i denne anledning til ordet for at betlere kunne straffes, « fordi disse mennesker er omstreifere. Deres betleri vil være en karakteristisk bestanddel av omstreifervæsenet, som Samfundet føler seg berettiget og forpliktet til at motarbeide».³²⁰ Her klassifiseres enkeltmennesker i en gruppe som « omtreiferveæset», og Castberg omtalte denne gruppen som om det var noe spesielt med dem. Denne gruppen mennesker måtte det særegne regler til for å hankses med.³²¹ Det var med andre ord en felles forståelse for at det var noen grupper i samfunnet som hadde betleri som en del av væremåten til individene. Noen mennesketyper var mer tilbøyelig til å tigge som en levevei, og dette var ikke bare skapt av ytre, ulykkelige omstendigheter. Denne måten å se på betleri knytter betleri tett opp mot «omstreifervæsenet», og lå tett opp mot synet på «omstreifervæsenet » og betleri som kom frem i forarbeidet til loven i 1890- åra. Hvorfor har ikke dette synet kommet klarere frem hos Castberg før i slutten av debatten i 1918? Det var mer fokus på å knytte betleri til fattigdom enn å knytte betleri opp mot «omstreifervæsenet» i argumentasjonen i debatten i 1907. Var man mer opptatt av fattigdom og derfor koblet fattigdom til betleri i større grad i 1907? Castberg var en dreven og stødig politiker, og det kan tenkes at han bevisst hadde dreid debatten vekk fra dette spørsmålet. Dette var fordi det ville være vanskelig å få en endring i betleribestemmelsene når den humane diskursen ikke nådde frem, og DNA ikke hadde like stor representasjon denne gangen.

³¹⁹ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 72.

³²⁰ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 78.

³²¹ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 78.

5.3.5 Dårlige oppdragere og arvelige laster.

Mer fremtredende i debatten om opphevelse av betleriparagrafene i 1918 enn 1907, var hvordan man kunne sikre god omsorg for barn og foreldres evner til å ta hånd om barnet. Representant Berg spurte om « humaniten er paa sin rette plads, naar man lar barnet og dets mor sulte, forat dets ørkesløse far kan faa størst mulig spillerum til fortsat dagdriveri?»³²² Historien om en mor og barn med en alkoholisert far dukket opp flere ganger i løpet av debatten. Denne historien bruke de ulike aktørene i odelstingsdebatten for å føre frem sine synspunkter om det burde være straff for betleri eller ei. Hva kan disse historiene som kommer frem i debatten fortelle oss? Den radikale og den konservative fløyen løftet frem familieskjebner, og da særlig barna og mødrene. Det var ulike tanker og vinkling på hva som var forbindelsen mellom disse familieskjebnene og betleri. Justisminister Blehr dro frem et eksempel der en mor tigget for å brødfø sine barn. Han mente det var snakk om en mor som gjorde bedrift av å la barna tigge.³²³ Det var « sedvansmæssige betleriet » kvinnen utførte og derfor burde hun straffes, ifølge justisminister Blehr. Historien om et tiggende barn og mor som kom frem i endringsforslaget til betleribestemmelsene fra 1907, brukte Halvorsen i sin argumentasjon . Halvorsen husket dette tilfellet godt, « en mor, som misbrukte sit lille barn til at gaa rundt husene for at skaffe sig rummeligere kaar».³²⁴ Castberg svarte Halvorsen at i tilfellet han viste til, var det en kvinne som «var forlatt, forsømt av sin mand, som drak.»³²⁵ Ifølge Castberg var det vanskelige forhold å oppdra barnet aleine for denne kvinne, og det hele endte med at vergerådet måtte ta barnet. Han la vekt på at selv om kvinnen tigget og fikk barnet sitt til å tigge var ikke straff den rette reaksjon. Han forklarte videre at det kunne være nødvendig at myndighetene tok barnet « , men det er ingen nødvendighet at straffe den mor».³²⁶ Halvorsen og Castberg brukte samme historie, men det er to ulike fremstillinger av den tiggende moren vi får presentert. Halvorsen malte på den ene siden et bilde av en kvinne uten skrupler som brukte barnet sitt til egen vinning, og han fikk støtte fra justisministeren i denne fremstillingen av tiggende foreldre. Det var drikkfeldige foreldre som brukte betleri som skalkeskjul for andre forbrytelser, og i tillegg fikk disse foreldrene barna til å gå rundt å

³²² Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 53.

³²³ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 55.

³²⁴ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget : 62.

³²⁵ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 71.

³²⁶ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 71.

tigge på gaten.³²⁷ Justisminister Blehr tok til orde og forklarte at disse barna var det flokker av, og at disse barna var «forbryterspierer» som utviklet seg til voksne forbrytere.³²⁸

Forestillingen om at tiggeren var demoraliserte mennesker kom tydelig frem her. Det var en forståelse av at disse barna gikk i en forbryterskole hos foreldrene sine. Halvorsen mente at « De har ikke lov til å lære dem op til dette og skal ikke misbruke barnene paa denne maate».

³²⁹ Betleribestemmelsene var viktig fordi den bidro til å kontrollere foreldrene og vernet barna. Dette samsvarte med forestillingen at løsgjengere og tiggere ikke kunne være fri, men måtte kontrolleres og temmes.

På den andre siden viste Castberg mennesker som levde i nød og som var nødt til å betle for å holde liv i seg selv og sine barn. Disse foreldrene kunne mistet omsorg for barnet på grunn av elendigheten levde i. Det var samfunnet som hadde plikt til å sørge for barn som ikke foreldre klarte å ta vare på, og han pekte på at dette måtte gjøres « av hensyn til barnene og ikke av hensyn til forældrene.»³³⁰ Castberg ville ikke straffe foreldrene, men heller ta barnet vekk fra foreldrene og gi barnet mulighet til å vokse opp under bedre vilkår. Forestillingen om at foreldrene var i nød og trengte hjelp, samsvarte med Castberg sin ideologiske forankring. Det var staten med sine lover og regler som skulle demme opp mot sosiale utfordringer, og her skulle vergeloven sikre at barn ikke vokste opp i dårlige kår. Det var barna sine behov som var det viktige for Castberg, men likevel viste Castberg «solidarisme » ved å mene at de tiggende foreldrene ikke burde straffes. Det var samfunnets plikt til å ha så gode sosiale regler at disse menneskene ikke trengte å tigge.

5.3.6 Oppsummering

Debatten i odelstinget støttet opp om to ulike forståelser av betleri og hvordan myndighetene burde håndtere denne utfordringen. Justisministeren sin forståelse av betleriet gikk ut på at mennesker som var en belastning for samfunnet, burde kontrolleres ved maktutøvelse fra staten. Forestillingen om betleri som en forutsetning for lediggang ble hentet frem fra debatten i 1900, og viser oss at den konservative fløyen fremdeles hadde en forestilling om at

³²⁷ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 84.

³²⁸ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 84.

³²⁹ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 85.

³³⁰ Stortingets forhandlinger 1918, Forhandlinger i Odelstinget: 86.

tiggere som ikke hadde endret seg i stor grad. På den andre siden viste Castberg at forestillingen om tiggeren hadde endret seg noe, og i Castberg og den venstreradikale fløyen sin forestilling var hele problemstillingen snudd opp ned. De problematiske individene kunne hjelpes og kontrolleres ved sosial støtte i lovverket.

5.4 Delkonklusjon

Etter at løsgjengerloven hadde virket noen år, viste det seg at den ikke hadde hatt ønsket effekt mot målgruppen til loven. Det ble satt i gang undersøkelser gjennom de lokale myndigheter for å finne ut hvor skoen trykket, og løsgjengerloven ble diskutert på kriminalistforeningens møte i 1912. Det ble utarbeidet et revisjonsforslag fra justis- og politidepartementet, men sosialkomiteen gikk en annen vei i sin innstilling til revisjonsforslaget. Det var tydelig at departementet og justiskomiteen var langt fra hverandre, og et eksempel på dette er forslaget om opphevelse av noen av betleribestemmelsene i løsgjengerloven. Dette førte til at departementet måtte utarbeidet et nytt forslag med en større sosial profil, men det forslaget som kom på bordet til justiskomiteen i 1916 var nesten identisk med det fra 1914. Da løsgjengerloven endelig ble debattert i Odelstinget var det to klare posisjoner som kom til syne i debatten, og betleribestemmelsene ble debattert grundig. Det var store forskjeller i synspunktene som kom frem i Odelstinget rundt betlerparagrafene. Det var flere av argumentasjonsrekkene som hadde likheter med debatten i 1907, men det er flere dreininger i debatten. På den konservative fløyen pekte de på at det var viktig at loven fungerte på en effektiv måte, slik at samfunnet ble beskyttet mot de individer loven omhandlet. Dette kunne best gjøres ved å skjerpe flere bestemmelser i loven og på den måten gi politiet større kontroll. Kontroll og uskadeliggjørelse var gjennomgående i de fleste argumentene fra den konservative fløyen. På den radikale venstresiden var det humane perspektivet som satte føringer for argumentasjonene til representantene. Det ble lagt vekt på at tiggere ofte var mennesker i nød og det var statens oppgave å hjelpe disse menneskene. Dette kunne ikke gjøres med lover som lignet på straffeloven, men med sosiale lover som hjalp disse menneskene med den rette veien å gå. Arbeiderpartiet hadde i 1907 satt sitt preg på debatten, men dette er noe vi ikke ser like godt i 1918. Det kan være ulike grunner til, men en plausibel forklaring var at dyrtid i

samfunnet generelt og uroligheter innad i partiet gjorde sitt til en svakere arbeiderkamp hos arbeiderbevegelsen.

Kapittel 6. Konklusjon

Utgangspunktet for denne masteroppgaven var at jeg skulle undersøke hvilke forestillinger jeg kunne finne om tiggeren i samfunnet i perioden 1890- 1918. Forestillingen om betleri og fattigdom henger tett samme, og som vist tidligere i oppgaven fulgte disse to samfunnsutfordringene hverandre. Fattigdomspolitikken fungerte som et tveegget sverd på 1800-tallet, der de fattige hadde plikt til å henvende seg til fattigvesenet eller private velgjørere og på samme tid ikke falle samfunnet til byrde. Myndighetene hadde på sin side et ansvar for å yte fattighjelp til de som ble ansett som verdige fattige, og mot de uverdige hadde myndighetene et ønske om å minimere støtten. Det var viktig holde kontroll på de fattige, og ved klassifisering og differensiering av de fattige skulle myndigheten sikre at de verdige fattige fikk støtte. Betleri hadde før 1900 lagt under fattigloven, og tiggere ble regnet som en del av de uverdige fattige. Betleriet ble straffet med tvangsarbeid i inntil 2 måneder. Tanken bak dette var at innsettelsen på tvangsarbeidshus skulle fungere som både uskadeliggjøring og avskrekking av de som tigget, og dette viste til to sentrale funksjoner ved fattigpolitikken. Løsgjengerloven av 1900 avløste fattiglovene av 1863, og ble en lov som tok seg av de ulike gruppene med uverdige fattige. Loven skulle å få bukt med lediggang, omstreiferi, betleri og drukkenskap, og disse gruppene ble beskrevet som late, arbeidssky, lettsindige og førte et liv som var umoralsk uforsvarlig. Dette var med å tydeliggjøre det rådende fattigdomssynet, der man fremdeles var opptatt av klassifisering og å kontrollere de fattige i samfunnet. Med løsgjengerloven ble skillet enda tydeligere med en lov for de verdige fattige og en lov for de uverdige fattige.

Denne forbindelsen mellom fattigdom og betleri kom etter hvert i skyggen av bekymringene om det voksende «omstreifervesenet». I debatten rundt løsgjengerloven ble ikke fattigdom eller årsakene til dette berørt i særlig grad, samtidig som betleri ble koblet tett sammen med omstreiferiet og frivillig arbeidsløshet. Selv om fattigdommen i samfunnet var synlig og befolkningen i større grad måtte forholde seg til en økende pauperisme, kan det virke som omstreiferspørsmålet feide disse bekymringene litt i skyggen. Omstreiferiet og hvordan det angivelig « omstreifervesenet» bredte om seg i samfunnet, vekke frykt hos myndighetene og befolkningen. Denne frykten bunnet i en forestilling om at omstreifere var umoralske, arbeidsløse, degenererte « snyltedyrr». Dette var individer som ikke ville oppfylle sin samfunnsplikt med å ta seg ærlig arbeid, men falt samfunnet til byrde med sin måte å leve på.

Denne måten å forstå individer som ikke klarte å innordne seg reglene og normene til storsamfunnet, ble nærmest sett på som en sannhet. Tiggning ble direkte knyttet til løsgjenger og omstreifere gjennom loven, og forstillingen om det umoralsk, degenererte individet smittet over på betleren og befestet den tidligere holdningen. Det var en felles forståelse hos ulike samfunnsaktører at det ikke var betleri i seg selv som skadet samfunnet, men det la til rette for at de mest umoralske individene kunne fortsette sin livsførsel. Betleri var livsnerven til lediggang, og lediggang var roten til alt vondt, ble det hevdet av både stortingspolitikere og Walnum. Dette forsterket en allerede hegemonisk forestilling, der den som drev med betleri og var arbeidsfør, burde ta seg ærlig arbeid eller søke hjelp av fattigvesenet. Bak disse forestillingene lå tanken om at de fattige var ansvarlig for sin egen elendighet, som hadde dype røtter i en liberalistiske laissez faire- tankegang. I tillegg spilte ideer om « den farlige klassen» og «den fødte forbryteren» en rolle i konstruksjonen av at betleri var en handling utført av arbeidsu villige, umoralske og degenererte individer. Disse individene kunne best møtes ved avskrekking og det individualpreventive prinsippet. Det var viktig og et ønske om å verne samfunnet mot disse individene. Betleren ser ut til å følge samme mønster for klassifisering som de fattige, verdige og uverdige. Straffelovkommisjonen pekte på at det var noen mennesker som tigget av nødvendighet for å overleve, og da løsgjengerloven ble vedtatt i 1900 var det en tydelig regulering og klassifisering av verdig betleri og uverdig betleri. Det uverdige betleriet ble omtalt som blant annet «det profesjonelle betleri», «det sedvanemessige betleri» og «kvalifiserende betleri». Betleren ble på denne måten differensiert på samme måte som de fattige hadde blitt klassifisert i tidligere fattiglover.

Med ulik tilnærming og forståelse kan vi se at det var ulike løsninger på hvordan betleri skulle håndteres på Stortinget, og det ble tydelig at det fantes ulike syn på betleri. Det tradisjonelle, hegemoniske synet på betleri videreføres i debatten rundt løsgjengerloven i 1899. Den hegemoniske forstillingen om tiggeren ble utfordret med straffelovskomiteen sitt sosiale tilsnitt i lovarbeidet. Jeg har indentifisert ulike diskurser som har blitt aktivert av de ulike aktørene i debattene rundt betlerparagrafene. I sammenheng med motivarbeidet og vedtaket av løsgjengerloven kan vi se en human diskurs med sultne mennesker i nød i fokus, og en vag stemme om den ufrivillige arbeidsledige. Da betleridebatten blusset opp igjen på Stortinget i 1907 med forslag om å oppheve straff for vanemessig betleri, var det to tydelige posisjoner som viste seg og som bygget på ulike diskurser. På venstrefløyen på Stortinget med Castberg i front, ser vi en tydelig posisjonering for en opphevelse av betleriparagrafene. Det blir vist til både at det var en samfunnsplikt å hjelpe mennesker i nød, og på samme tid

ble det pekt på den rådende rettsbevissthet i samfunnet. Dette viste en human måte å se betleren på som et likeverdig medmenneske som ikke var til skade for samfunnet. I sin argumentasjon aktiverer Castberg og de andre representant som var for opphevelsen av betleriparagrafene både den humane diskursen og juridiske diskursen. På den andre siden forsvarte den konservative fløyen den hegemoniske, tradisjonelle måten å se tiggere på. De brukte gamle argumenter med et tydelig moralsk tilsnitt, den moralske diskursen. Det ble lagt vekt på det umoralske levesettet for å danne en forståelse av trusselen betleren utgjorde for samfunnet. Løsningen med å uskadeliggjøre og verne samfunnet mot denne trusselen var løsgjengerloven og betleriparagrafene, og dette aktiverte på samme tid en juridisk diskurs. I stortingsdebatten ble de to posisjonene tydelige og viste to ulike forståelser av hva betleri var. I tillegg tilføres det en ny stemme og det var en tydelig arbeiderkamp diskurs som kom til syne, og den kan nesten forveksles med den humane diskursen. Det var likevel noen forskjeller mellom måten de brukte språket på. DNA og fagforeningsmann Sæbø bruker ord som «kapitalist», og ordet fungerer som en språklig markør og konnotasjon om klassekamp. Sæbø forsto verden i rammeverket av den sosialistiske ideologien på samme måte som Klingenberg og andre på høyrefløyen forsto verden i et laissez-faire-rammeverk. Klassekamp-diskursen får et ekstra lag ved at betleren ble fremstilt som en arbeidsløs arbeider mer enn bare et menneske i nød. Dette perspektivet ser til å være drevet fram av den nye posisjonen og makten DNA fikk etter partiet entret Stortinget i 1903, og at tydelige arbeiderpartistemmer som Sæbø, Foshaug og Eriksen deltok i debatten.

Det var åpenbart større kløft mellom de ulike posisjonene når endring av løsgjengerloven ble en sak på Stortinget i 1914, og som ender i en lang og engasjerende stortingsdebatt i 1918. Ulikhetene viser seg først og fremst i den store avstanden mellom Justis- og politidepartementet og justiskomiteene. Det er her vi kan se at det er bevegelse i hvordan tiggeren ble oppfattet. Der Justis- og politidepartementet forfektet det tradisjonelle, hegemoniske synet, og sosialkomiteene utfordret med et humant og sosialt syn på betleren. På samme tid kan vi se at arbeiderkamp-diskursen ble svekket, og det kan være nærliggende å trekke den slutning at arbeiderbevegelsen var opptatt med indre stridigheter. Med argumentasjon som aktiverte den moralske diskursen med påvirkning fra Ragnar Vogt sine tanker om rasehygiene, førte Abrahamsen en stødig kurs med å fremme et syn på betlere som moralsk fordervet ved å legge seg tungt på den moralske diskursen. Dette førte til at Castbergs syn på betlere som medmennesker ble tonet ned mot en erkjennelse at betleriutfordringen var et tveegget problem.

Det var to forestillinger om betleri som dominerte i tidsrommet for min oppgave, den tradisjonelle, hegemoniske og den humane- og sosiale forestillingen. Den hegemoniske, tradisjonelle forestillingen om betleri var standhaftig og sto seg som den dominerende forestillingen gjennom hele perioden. Betleri som et uttrykk for nød og ufrivillig arbeidsløse fikk ikke skikkelig fotfeste, men den var et uttrykk for at samfunnet var i endring med nye politiske fraksjoner, nye samfunnsklasser og store strukturelle samfunnsendringer.

Litteraturliste

- Bergkvist, Johanne. (2008). ” *en Haard og Dyr Tid*”. Masteroppgave, Universitetet i Oslo
- Bjørnson, Øyvind. (1990) ”*På klassekampens grunn : (1900-1920)*”. Oslo: Tiden
- Bjørnsson, Øyvind. Egeland, Trond. Haavet, Inger Elisabeth (1994) ”*Langsomt ble landet et velferdssamfunn: trygdens historie 1894-1994*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Bratteli, Tonje Marlen Betanzo (2021) *Å være fattighjelpsmottaker i Bergen 1910-1920 En mikrohistorisk analyse av fattighjelpsmottakere i gaten Knøsesmuget*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen
- Christie, Nils. (1960) *Tvangsarbeid og alkoholbruk*. Bergen: Universitetsforlaget
- Frohman, Larry (2008) *Poor relief and welfare in Germany from the reformation to the World War I*. Cambridge: Cambridge university press
- Hauge, Ragnar (1996). *Straffens begrunnelser*. Oslo: Universitetsforlaget
- Henriksen, Hilde Petrine (2007) *Den svake vilje: Idéhistoriske forutsetninger for Lov om Løsgjænger, Betleri og Drukkenskap anno 1900* Masteroppgave, Universitet i Oslo
- Larsen, Eirik (2005) *Mellom moral og medisin: løsgjengerlovens tilblivelse og tilpasning 1900-1918* Masteroppgave, Universitet i Bergen
- Lundestad, Svein (1990) *Fiskebønder, arbeidere og arbeiderbevegelse i Nord-land og Troms 1900- 1940 I: Arbeiderhistorie 1990 Tema: 1970-åra. Årbok for arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek*, Oslo: Johs. Gregsli Trykkerier A.S
- <https://www.nb.no/items/897e70dea3cc9be062f46ed88fd5af22?page=175> (Lastet ned: 20.03.2023)
- Midré, Georges (1995). *Bot, bedring eller brød?: om bedømming og behandling av sosial nød fra reformasjonen til velferdsstaten* (2. utg.) Oslo: Pensumtjeneste
- Nerbøvik, Jostein (2012) *Norsk historie. 1860 – 1914* (5. utg.) Gjøvik: Det norske samlaget.
- Nedrebø, Yngve (Red.) Indrelid, Svein. Marianne H. Johannessen. Kopperdal, Bente, Sunde, Jørn Øyrehagen. Ulvund, Frode (2005) *Fattigfolk i Begrens stift 1755- 2005* Førde: Selja Forlag
- Nordstrand, Leiv (1976) *Mellom to fattiglover: norsk fattigvesen 1863-1900* Hovedoppgave i historie: Universitetet i Bergen
- Nordstrand, Leiv. (2014). *Liv og nød: fattiglov og fattigvesen 1863-1900* Bodoni:
- Seip, Anne Lise. (1984). *Sosialhjelpstaten blir til: norsk sosialpolitikk 1740 – 1920*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

- Slagstad, Rune (2001) *De nasjonale strateger. Andre utgave*, Pax Forlag: Oslo
- Thorsen, Linn Anette Lund (2014) *Den tredje veien. Johan Castbergs sosialpolitikk*.
Masteroppgave, Oslo, Universitet i Oslo
- Ulvund, Frode (2002) «Byens undskud»? *En studie av karrierar som innsett i tvangsarbeidsanstalt og straffeanstalt i Bergen ca. 1850 til 1875* Avhandling for graden Dr. philos, Bergen, Universitet i Bergen
- Ulvund, Frode (2014) «Dele af ét System»? Forebygging gjennom behandling eller uskadeleggjering i strafferettsreformene rundt 1900. I: *Straff, lov, historie: historie perspektiver på straffeloven av 1902*. Akademisk Forlag
- Ulvund, Frode. (2012) A Deterrent to Vagabonds, Lazy Persons and Promiscuous Individuals” : Control and Discretion in the Norwegian Workhouse System, 1845-1907. *Crime, Histoire & Sociétés / Crime, History & Societies [Online]*,2012 (Vol. 16/ nr2), s. 29- 54.
<http://journals.openedition.org/chs/1357> ; DOI : 10.4000/chs.1357

Annen digital litteratur:

- Kjølås, Harald (08.03.2023) Otto Blehr. I *Store norske leksikon*.
https://snl.no/Otto_Blehr (sist lastet ned 14.05.2023)
- Borgen, Per Otto (01.10.2004)Thrap,Thomas Segelcke (1861- 1941) I *Drammen byleksikon*
<http://byleksikon.drmk.no/thrap-thomas-segelcke-1861-1941/> (lastet ned 20.01.23)
- Lars Kristiansen Abrahamsen. (11.juni 2020) I *Store norske leksikon*.
[Lars Kristian Abrahamsen – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/Lars_Kristian_Abrahamsen) (sist lastet ned 14.05.2023)
- Lars Kristian Abrahamsen. (30.03.2023) I *Lokalhistoriewiki.no*
https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Lars_Kristian_Abrahamsen (sist lastet ned 14.05.2023)
- Liste over stortingsrepresentanter 1898- 1900 (19.09.2022) I *Wikipedia*
https://no.wikipedia.org/wiki/Liste_over_stortingsrepresentanter_1898%E2%80%931900 (sist lastet ned 14.05.2023)

Liste over stortingsrepresentanter 1907-1909 (02.12.2022) I *Wikipedia*
https://no.wikipedia.org/wiki/Liste_over_stortingsrepresentanter_1907%E2%80%931909 (sist lastet ned 14.05.2023)

Liste over stortingsrepresentanter 1913-1915 (25. 12.2022) I *Wikipedia*
https://no.wikipedia.org/wiki/Liste_over_stortingsrepresentanter_1913%E2%80%931915 (sist lastet ned 14.05.2023)

Liste over stortingsrepresentanter 1916-1918 (08.12 2022) I *Wikipedia*
https://no.wikipedia.org/wiki/Liste_over_stortingsrepresentanter_1916%E2%80%931918 (sist lastet ned 14.05.2023)

Norland, Andreas (22.12.2021) Morgenbladet. I *Store norske leksikon*.
Morgenbladet : <https://snl.no/Morgenbladet> (sist lastet ned 14.05.2023)

Norland, Andreas (20.08.2020) Ørebladet. I *Store norske leksikon*.
Ørebladet : <https://snl.no/%C3%98rebladet> (sist lastet ned 14.05.2023)

Ovlien, Lars (18.02.2022) Hedemarkens Amtstidende. I *Store norske leksikon*.
https://snl.no/Hedemarkens_Amtstidende (sist lastet ned 14.05.2023)

Smith-Meyer (08.mai.2023) Aftenposten. I *Store norske leksikon*.
<https://snl.no/Aftenposten>(sist lastet ned 14.05.2023)

Thingsaker, Bjørn. (08.03.2023) Anders Buen I *Store norske leksikon*.
https://snl.no/Anders_Buen (sist lastet ned 14.05.2023)

Thore Myrvang. (18. 01.2018) I *Lokalhistoriewiki.no*
https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Thore_Myrvang (sist lastet ned 14.05.2023)

Tjelmeland, Hallvard (20.12.2021) Nordlys. I *Store norske leksikon*.
[Nordlys – avis – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/Nordlys) (sist lastet ned 14.05.2023)

Thore Myrvang. (18. 01.2018) I *Lokalhistoriewiki.no*

https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Thore_Myrvang (sist lastet ned 14.05.2023)

Kilder

Stortingsforhandlinger

(Denne listen er kronologisk og ikke alfabetisk)

1890- 1900

STORTINGS FORHANDLINGER (1892). FORHANDLINGER I STORTHINGET.

Møte den 16de Marts. *Sag Nr. 13 Indstilling fra Budgetkomiteen angaaende forskjellige Bevilgninger til Fattigvæsenet.* (Indst. S. Nr 58).(side 198- 202)

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1892&paid=7&wid=a&psid=DIVL429&pgid=a_0272 (sist lastet ned 14.05.2023)

DOKUMENT NR. 87. (1894.) FRA BUDGETKOMITEEN. ANG. BEVILGNING TIL GJENOPTAGELSE AF EILERT SUNDTS ARBEIDE FOR TATERE OG OMSTREIFERE.

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1894&paid=5&wid=a&psid=DIVL1223&pgid=a_0873 (sist lastet ned 14.05.2023)

DOKUMENT NR. 100. (1896.) FRA BUDGETKOMITEEN. ANGAÆNDE ARBEIDET BLANDT OMSTREIFERNE M. V.

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1896&paid=5&wid=a&psid=DIVL1251&pgid=a_1085 (sist lastet ned 14.05.2023)

OTH. PRP. NO. 2. (1898/99). ANG. UDFÆRDIGELSE AF EN LOV OM LØSGJÆNGERI, BETLERI OG DRUKKENS KAB.

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1898-99&paid=3&wid=a&psid=DIVL91&pgid=a_0033 (sist lastet ned 14.05.2023)

INDST. O. XIX. (1898/99) INDSTILLING FRA KOMITEEN FOR SOCIALE SPØRSMAAL ANGAAENDE UDFÆRDIGELSE AF EN LOV OM LØSGJÆNGERI, BETLERI OG DRUKKENS KAB. (OT. PRP. NR. 2 FOR 1898/99.)

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1898-99&paid=6&wid=b&psid=DIVL900&pgid=b_0857 (sist lastet ned 14.05.2023)

STORTINGS FORHANDLINGER 1899/1900: FORHANDLINGER I ODELSTINGET.

Møde 27.april- 2.mai Sa 7. *Indstilling fra komiteen for sociale spørsmål angaaende udfærdigelse af en lov om løsgjænger, betleri og drukken skab.* (Indst. O. XIX for 1898-99), (side 871- 1035)

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1899-00&paid=8&wid=a&psid=DIVL206&pgid=a_0895 (sist lastet ned 14.05.2023)

1906- 1907

DOKUMENT NR. 2. (1906/1907) FRA SOCIALKOMITEEN. FORSLAG TIL LOV OM OPHÆVELSE AF FATTIGLOVGIVNINGENS BESTEMMELSER OM STRAF FOR BETLERI.

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1906-07&paid=5&wid=a&psid=DIVL202&pgid=a_0013 (sist lastet ned 14.05.2023)

INDST. O. NR. 104. (1906/1907) INDSTILLING FRA SOCIALKOMITEEN ANGAAENDE FORSLAG FRA REPRÆSENTANTERNE CASTBERG OG MYRVANG OM OPHÆVELSE AF STRAFFEBESTEMMELSERNE OM BETLERI. (DOK. NR. 2 FOR 1906/1907).

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1906-07&paid=6&wid=b&psid=DIVL750&pgid=b_0185 (sist lastet ned 14.05.2023)

STORTINGS FORHANDLINGER (1906/1907): FORHANDLINGER I ODELSTINGET.

Møde 22. juni Forslag om opphævelse av betleristraff (Side 942- 965)

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1906-07&paid=8&wid=a&psid=DIVL362&pgid=a_0970&vt=a&did=DIVL615 (sist lastet ned 14.05.2023)

1914- 1918

OT. PRP. NR. 14. (1914) OM FORANDRINGER I LØSGJÆNGERLOVEN.

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1914&paid=3&wid=a&psid=DIVL657&pgid=a_0657 (sist lastet ned 14.05.2023)

INDST. O. VIII. (1915) INDSTILLING FRA JUSTISKOMITE NR. 1 OM FORANDRINGER I LØSGJÆNGERLOVEN. (OT. PRP. NR. 14 FOR 1914).

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1915&paid=6&wid=b&psid=DIVL1273&pgid=b_0695 (sist lastet ned 14.05.2023)

STORTINGS FORHANDLINGER. 1915. FORHANDLINGER I ODELSTINGET.

Møte den 13. juli *Lov om forandringer i løsgjengerloven* (side 1651 - 64)

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1915&paid=8&wid=I&psid=DIVL262&pgid=I_1697 (sist lastet ned 14.05.2023)

OT. PRP. NR. 23. (1916) OM FORANDRINGER I LØSGJÆNGERLOVEN.

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1916&paid=3&wid=a&psid=DIVL346&pgid=a_0679 (sist lastet ned 14.05.2023)

INDST. O. XXI. (1916) INDSTILLING FRA JUSTISKOMITE NR. 1 OM FORANDRINGER I LØSGJÆNGERLOVEN. (OT. PRP. NR. 23.)

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1916&paid=6&wid=b&psid=DIVL1138&pgid=b_0555 (sist lastet ned 14.05.2023)

STORTINGS FORHANDLINGER. 1916: FORHANDLINGER I ODELSTINGET.

Møte den 22. juli (*Utsettelse av forandringer i løsgjengerloven*) (893- 894)

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1916&paid=8&wid=a&psid=DIVL236&pgid=a_0927 (sist lastet ned 14.05.2023)

STORTINGS FORHANDLINGER. 1918: FORHANDLINGER I ODELSTINGET.

Møte 30.januar- 1. februar *Forandringer i løsgjengerloven* (53-91)

https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1918&paid=8&wid=a&psid=DIVL220&pgid=a_0089 (sist lastet ned 14.05.2023)

Nasjonalbiblioteket, nettbiblioteket og universitetsbiblioteket

Christianias Understøttelsesforening for Modarbeidelsen av Betleri (1898) *Aarsberetning og Regnskap for Aarene 1891- 92- 93*, W.C Fabritius & Sønners Bogtrykkeri, Kristiania.

Christianias Understøttelsesforening for Modarbeidelsen av Betleri (1901) *Aarsberetning og Regnskap for Aarene 1900*, W.C Fabritius & Sønners Bogtrykkeri, Kristiania.

Christianias Understøttelsesforening for Modarbeidelsen av Betleri (1907) *Aarsberetning og Regnskap for Aarene 1906*, W.C Fabritius & Sønners Bogtrykkeri, Kristiania.

Christianias Understøttelsesforening for Modarbeidelsen av Betleri (1908) *Aarsberetning og Regnskap for Aarene 1907*, W.C Fabritius & Sønners Bogtrykkeri, Kristiania.

Christianias Understøttelsesforening for Modarbeidelsen av Betleri (1911) *Aarsberetning og Regnskap for Aarene 1910*, W.C Fabritius & Sønners Bogtrykkeri, Kristiania

Den Norske Kriminalistforening (1894) *Forhandlinger ved Den Norske Kriminalistforenings andre møte i oktober 1893*, Utgitt av Francis Hagerup, H. Aschehoug &Co, Kristiania

Den Norske Kriminalistforening (1912) *Forhandlinger ved Den Norske Kriminalistforenings syvende møte i 1912*, Utgitt av Francis Hagerup, H. Aschehoug &Co, Kristiania

Hartmann. (1908) *Lov om Løsgjænger, Betleri og Drukkenskap av 31. mai 1900. Med kommentarer*. Kristiania, Grøndahl og sønn

http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2014120938009 (Sist lastet ned 14.05.23)

Lindstøl, Tallak (1814) *Stortinget og statsraadet*. Utg. Steen'ske bogtrykkeri. (Sist lastet ned 12.01.23)

<https://www.nb.no/items/6df0747e7c68a57ba1266b0f81ea2b27?page=309&searchText=gr%C3%A6nden> (sist lastet ned 24.04.2023)

Haffner, Vilhelm (1898) *Det nye Storting: 1898- 1900*, Kristiania, A. W: Brøgers bogtrykkeri

[Det nye Storting : 1898-1900 \(nb.no\)](#) (sist lastet ned 24.04.2023)

Haffner, Vilhelm (1906) *Stortinget 1906- 1909 – med 125 bilder*, Alb. Cammermyers Forlag, Kristiania.

[Stortinget : 1906-1909 \(nb.no\)](#) (sist lastet ned 24.04.2023)

Haffner, Vilhelm. 1913, *Stortinget 1913- 1915. Med 128 bilder* . Kristiania, J. W. Cappelen Forlag.

[Stortinget : 1913-1915 \(nb.no\)](#) (sist lastet ned 13.05.2023)

Haffner, Vilhelm. 1916 *Stortinget 1916- 1918. Med 124 bilder*. Kristiania, J. W. Cappelen Forlag.

[Stortinget : 1916-1918 \(nb.no\)](#) (sist lastet ned 13.05.2023)

Vogt. Rangar (1906) *Samfundssygdomme*. Forelæsninger for jurister : afholdt første semester 1905, Kristiania, Steen'ske bogtrykkeri.

<https://www.nb.no/items/ebda5495b40b83ecab5c49b3f33ea3b5?page=113> (sist lastet ned 13.05.2023)

Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Motiver Utarbeidet av Dr. B. Getz. 1893. Kristiania

Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Utarbeidet av Dr. B. Getz. 1893. Kristiania

Aviser

Aftenposten (Nasjonalbiblioteket sitt nett bibliotek)

(Denne listen er kronologisk.)

Nr. 269, 42. årgang, Morgennummer, Onsdag 17.04.1901, «Fattigdom og betleri av S. T», s. 2
<https://www.nb.no/items/5f991c8faad35bbccd446f4919e1dc6a> (sist lastet ned 14.05.2023)

Nr. 272, 42. årgang, Morgennummer, Torsdag 18.04.1901, «Fattigdom og betleri av S. T», s. 2
<https://www.nb.no/items/78b65a7a0c9713500bd4887696075ea2> (sist lastet ned 14.05.2023)

Nr. 275, 42. årgang, Morgennummer, Fredag 19.04.1901, «Fattigdom og betleri av S. T», s. 2
<https://www.nb.no/items/5f991c8faad35bbccd446f4919e1dc6a> (sist lastet ned 14.05.2023)

Nr. 278, 42. årgang, Morgennummer, Lørdag 20.04.1901, «Fattigdom og betleri av S. T», s. 1-2
<https://www.nb.no/items/7c0252c943fcbadd04b86933470dd1cc> (sist lastet ned 14.05.2023)

Nr. 280, 42. årgang, Morgennummer, Søndag 21.04.1901, «Fattigdom og betleri av S. T», s. 2
<https://www.nb.no/items/35d3515a558eb16b632c3b215570ea33> (sist lastet ned 14.05.2023)

Nr. 285, 42. årgang, Morgennummer, Tirsdag 23.04.1901, «Fattigdom og betleri av S. T», s. 1
<https://www.nb.no/items/03d78db07918b599bbcdcf256b7e906d> (sist lastet ned 14.05.2023)

Nr. 291, 42. årgang, Morgennummer, Torsdag 25.04.1901, «Fattigdom og betleri av S. T», s. 1
<https://www.nb.no/items/6208293f830478783f1290319d74abfd> (sist lastet ned 14.05.2023)

Nr. 299, 42. årgang, Morgennummer, Søndag 28.04.1901, «Vore fattige. Opgaverne og vanskelighederne av S. T», s. 2

<https://www.nb.no/items/7ecbccd3ef2b0b8d4da22773539121fc> (sist lastet ned 14.05.2023)

Nr. 859, 42. årgang, Morgennummer, Søndag 01.12. 1901, s. 1

<https://www.nb.no/items/336ccbd7b1f63d98b2b03592faa7b80f> (sist lastet ned 14.05.2023)

Distriktsaviser (nasjonalbiblioteket sitt nett bibliotek)

(Denne listen er kronologisk og ikke alfabetisk)

Norges Sjøfartstidende, Nr.302, 3.årgang, Tirsdag 20. desember 1892, « De arbeidsløse», s. 2

<https://www.nb.no/items/08cd0b034594f60304486813e0990cee?page=1> (sist lastet ned 14.05.2023)

Eidsvold, Nr. 120, 1. årgang, torsdag 10.10.1894, « Folkekjækken»,

<https://www.nb.no/items/c0603be25da2f7c98e6326701f8b46e1?searchText=betleri> (sist lastet ned 14.05.2023)

Farsuds Avis, Nr 97, 9.årgang, Fredag 3.desember 1897, «Omstreiferene av pastor Walnum»

<https://www.nb.no/items/95e631ab97ca27fd545b35fa9d3ea6d8?page=0&searchText=tiggeri>
(sist lastet ned 14.05.2023)

Morgenbladet, nr. 723, 79.årgang, Søndag 28.11. 1897, «Opraab», side 1

<https://www.nb.no/items/bde42d3db645ac61289e07e92bfb6857> (sist lastet ned 14.05.2023)

Morgenbladet, Nr 298, 81. årgang, Morgenbladet, Onsdag 26. april 1899, « Løsgjengerloven av Walnum»

<https://www.nb.no/items/5cfeca767150ab2905ea7e7181dca011?page=0&searchText=betleri>
(sist lastet ned 14.05.2023)

Lillehammer tidene, Nr. 117. 57.årgang, Ferdag 10.12. 1897, « Opraab»

<https://www.nb.no/items/31afa902f13437d19b643af8a5d97f6d?page=1&searchText=%22opraab%22%20walnum> (sist lastet ned 14.05.2023)

Moss Aftenblad, Nr 123, 3. årgang, Tysdag 23.10.1906, Oprørende

<https://www.nb.no/items/4116966d3345016fa0c1851168bfd2d?page=1&searchText=%22en%20kone%22> (sist lastet ned 14.05.2023)

Hedemarkens Amtstidende, Nr. 127, 60.årgang, fredag 26.10.1906, Oprørende

<https://www.nb.no/items/fb53149c1da2549a97f3dda86254580b?page=3&searchText=betleri>
(sist lastet ned 14.05.2023)

Morgenbladet Nr. 605, 88. årgang, fredag 02.11.1906, « Tiggerliv»

<https://www.nb.no/items/d8d8f21b5245a3da4c3fc1ee1fada510?page=0&searchText=betleri> (sist lastet ned 14.05.2023)

Nordlys, Nr. 61 , 9. årgang, lørdag 06.08.1910, «Løsgjengerloven»

<https://www.nb.no/items/598b560189ce88c0f17ace544fc8bba1?page=1&searchText=1%C3%B8sgj%C3%A6ngerloven> (sist lastet ned 14.05.2023)

Morgenbladet, Nr. 417, 92. årgang, Mandag 01.06.1910, « Løsgjengerloven»

<https://www.nb.no/items/b7092bf96d56caa3511d55f23385d73a?page=0&searchText=1%C3%B8sgj%C3%A6ngerloven> (sist lastet ned 14.05.2023)